

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**KADINA YÖNELİK SİMGESEL ŞİDDETİN SINIFSAK KULLANIMI:
TRABZON İLİ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Cemile YILMAZ

MAYIS-2020

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**KADINA YÖNELİK SİMGESEL ŞİDDETİN SINIFSAK KULLANIMI, TRABZON İLİ
ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Cemile YILMAZ

ORCID : 0000 - 0002 - 7125 - 6957

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Musa Yavuz ALPTEKİN

MAYIS-2020

TRABZON

ONAY

Cemile YILMAZ tarafından hazırlanan “Kadına Yönelik Simgesel Şiddetin Sınıfsal Kullanımı: Trabzon İli Örneği” adlı bu çalışma 10.07.2020 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği / oy çokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Sosyoloji Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı’nda **yüksek lisans tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi		Karar		İmza
Unvanı - Adı ve Soyadı	Görevi	Kabul	Ret	
Doç. Dr. Musa Yavuz ALPTEKİN	Başkan	☐	☐	
Prof. Dr. Cengiz YANIKLAR	Üye	☐	☐	
Prof. Dr. Mine GÖZÜBÜYÜK TAMER	Üye	☐	☐	

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylıyorum.

Prof. Dr. Yusuf SÜRME
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca KTÜ - Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırlanan bu Çalışmada yararlanılan kaynakların tümüne eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Cemile YILMAZ

28.05.2020

ÖNSÖZ

Genel olarak ülkemizde toplumsal cinsiyet rollerine yönelik cinsiyetçi yaklaşım kendini hissettirmektedir. Bu cinsiyetçi yaklaşım içerisinde barındırdığı toplumun kültüründen, gelenek ve göreneklerinden beslenmektedir. Geleneksel yapının toplum içerisinde içselleştirilmesi ve kabul görmesi yönünden oldukça kolaydır. Toplumdaki mevcut geleneksel öğeler içerisinde sembolik şiddetin de etkisini gösterdiği fark edilmektedir. Bu noktada Pierre Bourdieu'nun kavramsallaştırdığı sembolik şiddetin toplumsal cinsiyet ve kadın üzerindeki etkilerinin araştırılması amaçlanmıştır. Diğer bir amaç ise, kadına uygulanan şiddetin türü ve görüldüğü konumu farklı olduğu bu günlerde kadının yaşadığı şiddetin yanı sıra sembolik şiddetin ne kadar bilincinde olduğu noktası önemlidir. Dolayısıyla bu şiddete yönelik farklı eğitim düzeyindeki ve farklı maddi gelirdeki kadınların tutumunu ortaya koymaktır. Bu bağlamda araştırmanın genel olarak konusu ise; Trabzon yerelindeki kadına yönelik sembolik şiddetin sınıfsal kullanımı üzerinedir.

Bu çalışmanın gerçekleşmesinde yardımlarını ve fikirlerini esirgemeyen değerli danışmanım Doç. Dr. Musa Yavuz ALPTEKİN'e teşekkürlerimi sunarım.

Mayıs, 2020

Cemile YILMAZ

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	IV
İÇİNDEKİLER.....	V
ÖZET.....	VIII
ABSTRACT.....	IX
TABLolar LİSTESİ.....	X
GİRİŞ.....	1-4

BİRİNCİ BÖLÜM

1. BOURDİEU SOSYOLOJİSİ.....	5-16
1.1. Bourdieu Kavramları.....	9
1.1.1. Alan.....	9
1.1.2. Habitus.....	12
1.1.3. Sermaye.....	14

İKİNCİ BÖLÜM

2. ŞİDDET VE SİMGESEL (SEMBOLİK) ŞİDDET.....	17-27
2.1. Şiddet Kavramı.....	17
2.2. Şiddet Çeşitleri.....	20
2.2.1. Fiziksel Şiddet.....	20
2.2.2. Psikolojik Şiddet.....	21
2.2.3. Cinsel Şiddet.....	21
2.2.4. Ekonomik Şiddet.....	22

2.3. Bourdieu Noktasında Simgesel (Sembolik) Şiddet.....	22
2.4. Karadeniz’ de Şiddet.....	26

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TOPLUMSAL CİNSİYET VE CİNSİYET ROLLERİ.....	28-43
3.1. Toplumsal Cinsiyet.....	28
3.2. Toplumsal Cinsiyet ve Tarihsellik.....	31
3.3. Toplumsal Cinsiyet Rollerini.....	34
3.4. Toplumsal Cinsiyet ve Rollerine İlişkin Kuramlar.....	37
3.4.1. Feminist Yaklaşım.....	37
3.4.2. Psikanalitik Yaklaşım.....	38
3.4.3. Biyolojik Açıklamalar.....	38
3.4.4. Sosyal Öğrenme Yaklaşımı.....	38
3.4.5. Bilişsel Gelişim Teorisi.....	39
3.5. Ataerkillik.....	39
3.6. Karadeniz’de Kadına Yönelik Algı.....	41

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. ARAŞTIRMA TASARIMI, BULGU VE YORUMLARI.....	44-73
4.1. Araştırmanın Tasarımı.....	44
4.1.1. Araştırmanın Konusu ve Amacı.....	44
4.1.2. Araştırmanın Önemi.....	44
4.1.3. Araştırmanın Yöntemi.....	45
4.1.4. Araştırmanın Kavramsal Çerçevesi.....	45
4.1.5. Araştırmanın Hipotezleri.....	46
4.1.6. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları.....	46
4.1.7. Araştırmanın Evren ve Örneklemi.....	46

4.1.8. Veri Toplama Araç ve Teknikleri.....	47
4.2. Araştırmanın Bulgu ve Yorumları.....	47
4.2.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri.....	48
4.2.2. Cinsiyet Rol ve Tutumlarda Eşitlikçi Bakış Açısına Yönelik Bulgular ve Yorumlar.....	49
4.2.3. Cinsiyet Rol ve Tutumlarda Geleneksel Bakış Açısına Yönelik Bulgular ve Yorumlar.....	54
4.2.4. Cinsiyet Rol ve Tutumların Evliliğe Bakış Açısına Yönelik Bulgular ve Yorumlar.....	58
4.2.5. Cinsiyet Rol ve Tutumların Kadına Bakış Açısına Yönelik Bulgular ve Yorumlar..	64
4.2.6. Cinsiyet Rol ve Tutumların Erkeğe Bakış Açısına Yönelik Bulgular ve Yorumlar..	68
SONUÇ	74
YARARLANILAN KAYNAKLAR	81
EKLER	87
ÖZGEÇMİŞ	90

ÖZET

Bu çalışma, Pierre Bourdieu'nun sembolik şiddet kavramından yola çıkarak toplumsal cinsiyet ve kadın üzerindeki etkilerini araştırmak amacıyla yapılmıştır. Eğitim seviyesi ve maddi gelir düzeyi dolayısıyla kültürel ve sosyal sermayesi farklı evli kadınların bu şiddete karşı tutumu ve aralarındaki düşünce farkı üzerinde durulmuştur. Bu noktada kişiye atfedilen cinsiyet rol ve tutumları oldukça önemlidir. İlk olarak Pierre Bourdieu sosyolojisi üzerinde durulmuş ve kavramları açıklanmıştır. Sonra şiddet ve türleri açıklanarak sembolik şiddet kavramına yer verilmiştir. Ardından toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rolleri üzerinde durulmuştur. Sonra toplumsal cinsiyet ve rollerine ilişkin kuramlara yer verilmiştir.

Araştırma kısmında nitel ve nicel araştırma yöntemlerinin her ikisinden de yararlanılmıştır. Bu yöntemlerde, Trabzon ilinde 161 üniversite mezunu çalışan ve 161 ilkokul mezunu çalışmayan toplamda 322 evli kadına anket uygulanmıştır. Aynı özelliklere sahip 16 üniversite mezunu çalışan ve 16 ilkokul mezunu çalışmayan toplamda 32 evli kadınla görüşme gerçekleştirilmiştir. Elde edilen veriler yardımıyla simgesel şiddetin fark edilmesi eğitim düzeyinin ve maddi gelirin artmasıyla gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Her iki grup da simgesel şiddete cinsiyet rol ve tutumları üzerinden maruz kalmaktadır fakat eğitim düzeyi ve maddi gelir seviyesi düşük kadınlar eğitim düzeyi yüksek ve maddi geliri yüksek kadınlara göre daha fazla içselleştirmiş ve benimsemiştir.

Anahtar Sözcükler: Pierre Bourdieu, Simgesel Şiddet, Toplumsal Cinsiyet, Şiddet.

ABSTRACT

This study aims to investigate gender society and its affect on woman based on Bourdieu's concept of symbolic violence. The differences of education and income levels, the attitudes of married women towards violence and the differences of thought among them were emphasized. At this point, gender roles and attitudes given are very important. First, the sociology of Pierre Bourdieu was emphasized and its concepts were explained. Next, violence and its types are defined and the concept of symbolic violence is included. Then, gender and gender roles were emphasized. Then, theories on genders and roles were emphasized.

Both qualitative and quantitative research methods were used for research purpose. In these methods, a total of 322 married women, 161 of them have a job with graduated from university, 161 of them are not working and graduated from primary school applied a survey. A total of 32 married women have same attributes were interviewed, with 16 university graduates working and 16 primary school graduates not working. With help of data collected, it can be understood that symbolic violence was realized with the increase of material income and education level. Both groups are exposed to symbolic violence through their gender roles and attitudes, but women with a low level of education and material income are more adapted and internalized this situation more than women with higher level in education and material income.

Keywords: Pierre Bourdieu, Symbolic Violence, Gender, Violence.

TABLolar LİSTESİ

Tablo Nr.	Tablo Adı	Sayfa Nr.
1	Katılımcıların Yaş Dağılımı.....	48
2	Katılımcıların Meslek Dağılımı.....	48
3	Katılımcıların Eğitim Durumu Dağılımı.....	48
4	Katılımcıların Gelir Düzeyi Dağılımı.....	49
5	Katılımcıların Ailenin Maddi Birikimini Çocuklar Arasında Eşit Paylaştırma Durumu.....	50
6	Katılımcıların Eşler Arasında Ev İçi Ortak Görev Dağılım Durumu.....	51
7	Katılımcıların Evlilikte Bebek Sahibi Olma Konusunda Ortak Karar Alma Durumu.....	51
8	Katılımcıların Boşanma Sonucu Cinsiyete Göre Eşit Özgürlük Durumu.....	52
9	Katılımcılara Göre Boşanmanın Utanılacak Bir Karar Olma Durumu.....	52
10	Katılımcıların Erkek Mesleklerini Yapmama Durumu.....	54
11	Katılımcıların Kadınlardan Yapmasını Beklediği Meslek Gruplarına Göre Durumu.....	54
12	Katılımcıların Evlilikle Beraber Söz Hakkının Babadan Eşe Geçme Durumu.....	55
13	Katılımcıların Soyun Devamının Sağlaması İçin Erkek Çocuk Sahibi Olma Durumu.....	56
14	Katılımcıların İş Hayatında Erkekleri Yönetebilecek Güce Sahip Olma Durumu.....	56
15	Katılımcıların Güçlerinin Yetersizliğinden Dolayı Erkekler Tarafından Korunma Durumu.....	57
16	Katılımcıların Evi Geçindirme Görevini Erkeğe Verme Durumu.....	57
17	Katılımcıların Namusu Koruma Görevini Erkeğe Yükleme Durumu.....	58
18	Katılımcıların Ev İçerisinde Bütün Sözü Erkeğe Verme Durumu.....	59
19	Katılımcıların Kültürel Açından Erkek Bebek Doğurmalarının Kendilerine Kattığı Değer Durumu.....	60
20	Katılımcıların Eşleriyle Aralarında Anlaşma Noktasında Sıkıntı Yaşanınca Susan Taraf Olma Durumu.....	61
21	Katılımcıların Eşleri Tarafından Aldatılınca Susma Durumu.....	61

22 Katılımcıların Eşleri Tarafından Aldatılınca Nikâhlarını Bırakma Durumu.....	62
23 Katılımcıların Erkek Çocuk Sahibi Olmayan Kocanın Tekrar Evlenmesine Yönelik Durumu..	62
24 Katılımcılara Göre İş Hayatında Olan Kadınların Ailelerine Karşı İlgi Durumu.....	63
25 Katılımcıların Kariyer Planlamasını Aile ve Çocuğa Göre Belirleme Durumu.....	63
26 Katılımcıların Ev Dışı Aktivitelerine Erkeklerin Karışma Durumu.....	64
27 Katılımcıların Kültürümüzde Ev İçi Temizlik ve Yemek İşlerinin Kendi Görevleri Olma Durumu.....	65
28 Katılımcıların Kadına Verdikleri Öncelikli Görevin Annelik Olma Durumu.....	66
29 Katılımcıların Duygusallıklarından Dolayı Doğru Karar Verememe Durumu.....	67
30 Katılımcılara Göre Genç Kızın Erkek Arkadaşa Sahip olması Durumu.....	67
31 Katılımcıların Sokağa Çıkabilmelerine Yönelik Özgürlük Durumu.....	68
32 Katılımcıların Sadece Kadın Hekime Muayene Olma Durumu.....	68
33 Katılımcılara Göre Maddiyatı Düşük Ailelerdeki Çocukların Eğitim Hakkının Cinsiyete Göre Belirlenme Durumu.....	69
34 Katılımcıların Ailede Gelirin Kullanım Şeklini Erkeğin Kararına Bırakma Durumu.....	70
35 Katılımcıların Evlilikte Erkeğin Yaşının Daha Büyük Olması Yönündeki Durumu.....	71
36 Katılımcıların Ailelerindeki Kararları Erkeklerin Vermesi Durumu.....	71
37 Katılımcıların Şiddet Uygulayan Erkeğe Yönelik Durumu.....	72
38 Katılımcıların İş Hayatındaki Konumlarında Erkeğin Daha Yüksek Konumda Olma Durumu.....	72
39 Katılımcıların Erkekleri Güçlü ve Koruyucu Olarak Görme Durumu.....	73

GİRİŞ

Değeri Türkiye’de gün geçtikçe daha iyi kavranan fikir insanı Pierre Bourdieu, ortaya koyduğu kavramlarla sosyal bilimler kapsamında yararlanılabilir bir çerçeve meydana getirmiştir. Bourdieu’ya göre sosyolog, yasalar belirlemeye ve bu yasalarla düzeni kavramaya çalışmaktadır. Toplumsal hayat sürekli değişim ve dönüşüm halindedir. Dolayısıyla bu düzenin koşullarını belirlemekte ve bunların ilkeleri üzerine çıkarım yapmaya çalışmaktadır.

Bourdieu’ya göre sosyoloji, bir dövüş bir mücadele sporudur. Çünkü tüm dövüş sporlarında olduğu gibi sosyoloji de nefis-i müdafaa için kullanılmaktadır. Dolayısıyla dövüş sporlarında olduğu gibi sosyoloji de, karşı tarafa zarar verebilecek herhangi bir darbeyi yasaklamaktadır.

Bu çalışmada araştırma konusu olarak Pierre Bourdieu’nun önde gelen kavramlarından biri olan simgesel (sembolik) şiddet üzerinde durulmuştur. Bourdieu’nun bu kavramı üzerine çalışılma sebebi ise toplumsal cinsiyet ve şiddetin bütün çeşitleriyle ilintili olmasından kaynaklıdır. Bu minvalde simgesel şiddet kavramı belirlenen toplumsal cinsiyet ve şiddet gibi iki ana konu üzerinden araştırılmaya uygun olduğu düşünülmüştür. Simgesel şiddeti kısıtlayabileceğimiz herhangi bir alan yoktur. Farkında olarak ya da olmayarak günlük yaşamımızın her noktasında maruz bırakmakta ya da maruz bırakılmaktayız. Dolayısıyla geçmişten günümüze hatta günümüzden de geleceğe uzanacak olan şiddet ve toplumsal cinsiyet üzerinden şiddet noktasında bir fikir belirtebilmek adına bu araştırma konusu seçilmiştir.

Sembolik şiddet kavramı, günlük yaşamımızın her noktasına kadar ulaşmış ve etkisinde bırakılana göre şiddet olmayan ama belirli bir rızayla meydana gelen şiddet şeklidir. Herhangi bir bakış, bir mimik ya da fiili olarak küçük bir davranış aslında şiddet olarak görülmeyen ama ardında fazlasıyla şiddet barındıran durumdur, simgesel şiddet.

Mevcut olan hayat döngüsünde güçlüden en zayıfa kadar insanoğlu hukuki açıdan eşittir. Ahlak, hukuk ve din kuralları kişilerin birlikte hayatlarına devam edebilmesi noktasında düzenleme üzerine kurulur. Tüm kurallara karşın şiddet, adam öldürme, terör ve haksızlık gibi birçok durum geçmişten günümüze kadar değişik etki ve düzeylerde varlığını sürdürmektedir. En acısı ise medeniyet geliştikçe fikirler büyüdükçe şiddetin azalacağı yönündeki görüşlerin tersine, şiddet değişik ağırlık ve kapsamlarda tüm dünyaya sirayet etmektedir. Dolayısıyla şiddet, birey ve toplum için evrensel olgu olarak kaçınılmazdır.

Şiddetin şekli her ne olursa olsun sonucu acı vericidir. Gerek fiziksel olsun gerekse psikolojik, bireye etkisi her zaman olumsuzdur. Şiddet, sadece bedensel bütünlüğe verilen zarar değil; her türlü kişisel saldırıdır. Şiddetin çeşitleri, kişinin içerisinde bulunduğu psikolojik, sosyal, kültürel ve buna benzer birçok alana kadar uzanmaktadır. Toplumsal açıdan şiddet, olumsuz bir yargı içerse de bazı kesimler için özendirici olmaktadır. İnsanlar belirli bir noktadan sonra bilinçli ya da bilinçdışı şiddete özenmektedir. Bu durumda toplumun dengesinde bozulmalar meydana gelmektedir ve böylece kişilerin olumsuzluğa doğru yönelmesine sebep olmaktadır.

Şiddetin görüldüğü kadar görünmeyen yönleri de bulunmaktadır. Bu görünmeyen kısımda sembolik şiddet kendini göstermektedir. Sembolik şiddetin uygulandığı insanlar bazen küçük düşürücü durumlara maruz kalırken bazen de gurur kırıcı durumlar yüzünden kendini ifade edemez hale gelmektedir. Sembolik şiddeti uygulayan kişi ise; bu şiddeti devam ettirerek uygulanan kişi dışındakileri de kendisi gibi -şiddeti meşru kılarak- düşünmeye mecbur bırakmaktadır. Böylece o toplum içerisindeki hâkim düşüncenin dışında kalan da yine sembolik şiddete maruz kalmaktadır. Olağan karşılanan, örtük şekilde gerçekleşen sembolik şiddet normal olarak kendini gösterse de kendi içerisinde şiddeti içermektedir. Çünkü bu şiddet ince detaylarla gerçekleşmekte ve gerçekleştirilmektedir. Dolayısıyla bu duruma maruz kalan kişi(ler) bile bazı durumlarda bunun farkında değildir.

İnsanlar hayatlarına biyolojik yapılarında mevcut olan cinsiyetleriyle başlarlar. Toplumsallaşmayla beraber ayırım yapmaksızın durumu içselleştirerek atfedilen rol ve görevleri üstlenmek zorundadırlar. İçerisinde bulunduğumuz kültür ve sosyalleşme sürecinin bireylerin üstünde denetleme tesiri vardır. Toplumsal cinsiyet, insanları her noktada kuşatan toplumun kişinin biyolojik cinsiyetini sorumlu tuttuğu görev ve roller tesirinde kişiye sunulan yaşamı sürdürmesini sağlayan ve olumsuz bir durumda toplum tarafından doğrulanmasına mani olan kültürel olgudur. Toplumsal bir mevcudiyeti olan birey, yer aldığı kültürün iznini almak ve kültürle zıt duruma gelmeden hayatını devam ettirmeye önem vermektedir.

Toplumumuzda var olan cinsiyet kalıpları insanlar arasında kabul gören kurallar olarak belirlenmiştir ve belirli sınırlarıyla var olmaktadır. Bu minvalde erkek ve kadına farklı farklı roller biçilmektedir. Bu roller nedeniyle bireylerin içerisinde buldukları toplumda ne şekilde davranması gerektiği hususunda kişileri yönlendirmektedir. Sosyal yaşamda bir yer edinebilmek ve bu yaşamdan dışlanmamak için belirlenen kalıplara göre hareket edilmektedir. Böylece toplum içerisinde kabul görülme ve onaylanma durumu gerçekleşmektedir. Aksi takdirde bu kalıplara uymayarak toplum içerisinde kabul görmeme sonucunda başkaldırı gerçekleşmektedir. Bu başkaldırı ise belirlenen kalıp yargılara uyanlar tarafından dışlanmaya sebep olmaktadır. Dışlanan birey bu noktadan sonra şiddetle yüzleşmektedir. Bu şiddet vücut bütünlüğüne saldırı olduğu gibi psikolojik yönden saldırı da olabilmektedir. Daha ötesi ise sembolik şiddete başvurulmaktadır.

Yani görünmez bir şiddetle karşıdakini sindirme yoluna gidilmektedir. Gündelik yaşam içerisinde insanlar çoğu kez bu sembolik şiddete maruz kalmaktadır.

Kadın, geçmişten günümüze kadar cinsiyet normları üzerinden, kültürel birikimlerden, gelenek göreneklerden ya da toplumdaki önyargılardan dolayı çeşitli kategorilerde ötekileştirilmiştir. Yüzyıllardır var olan bu mücadelede kadının yeri ev ile sınırlandırılırken, artık bu zoraki durum olumlu sonuçlarını göstererek kadın ev dışı konumunu da elde etmeye başlamıştır. Ataerkil düzenle beraber toplumsal cinsiyet algısı birbirini besler duruma gelmiştir. Buradaki algı erkek ve kadından yapmasını istediği davranışlar ve atfedilen görevlerdir. Bu davranış ve atfedilen görevler kadın ve erkeğin toplum içerisindeki yerini belirlemede büyük etkiye sahiptir. Var olan ataerkil sistem ise dayatılan bu görev ve davranışların belirlenmesindeki yetkiyi kapsamaktadır. Kadın ya da erkek olsun bireylerin kendilerini özgür ifade etmesi hususunda ataerkil düzen sınırlarını belirlemektedir.

Şiddet, her defasında erkeğin kadın üzerindeki tahakkümü olarak düşünülmemelidir. Zaman zaman genellenirse de kadının erkek üzerinde şiddet uyguladığı nadir de olsa görülmektedir. Burada önemli nokta bu şiddetin kültür içerisine yerleşip yerleşmediğidir. Toplumda var olan şiddetin hangi koşullarda şiddet kabul edildiği ya da hangi koşullarda şiddet kategorisinde olmadığı noktası önemlidir. Bu durumlarda daha çok bulunan koşullar noktasında seçim yapılmak zorunda kalmaktadır. Sembolik şiddet daha çok geçmişten günümüze kadar uzanan gelenek ve göreneklerle de varlığını sürdürmektedir. Gerek dünyada olsun gerekse içerisinde yaşadığımız toplumda olsun toplumsal cinsiyet üzerindeki eşitsizlik birçok alanda daha önceki yıllara oranla bir nebze de olsun azaldığı fakat tamamen bitmeyip hala varlığını hissettirdiği görülmektedir.

Çalışmanın birinci bölümünde; eğitim düzeyi farklı kadınların kadına yönelik simgesel şiddeti yaşayıp yaşamadığına, yaşıyorlarsa kadınlar tarafından bunun simgesel şiddet olduğunun farkında olup olmadığını, eğitim seviyesi düşük ile yüksek kadınlar arasında simgesel şiddetin yaşanmasında ve yaşatılmasında fark olup olmadığını anlamak adına, kadının toplumsal cinsiyet ve rolü üzerinden araştırma konusu ele alınmaktadır. Çalışmanın amacı, önemi, kapsamı gibi araştırma tasarımını oluşturan başlıklar bu bölümde yer almaktadır.

İkinci bölümde; Pierre Bourdieu ve sosyolojisi genel olarak incelenmektedir. Bourdieu'nun hayatından, eserlerinden bahsedilmektedir. Bourdieu'nun literatüre kazandırdığı kavramları başlıklar halinde açıklanmaktadır. Bu kavramlar ise; alan, habitus, simgesel şiddet ve sermayedir. Çalışmanın temel kavramı simgesel şiddet olup diğer kavramlarla beraber desteklenmektedir.

Üçüncü bölümde; şiddet ve simgesel şiddetin ne olduğu üzerinde durulmaktadır. Önce şiddet kendi içerisinde teorik olarak açıklanmaktadır. Ardından şiddet çeşitlerinin neler olduğu ve bu şiddet çeşitlerinin –fiziksel şiddet, psikolojik şiddet, cinsel şiddet ve ekonomik şiddet– neler olduğu

başlıklar halinde açıklanmaktadır. Açıklanan bu dört şiddet çeşidinden sonra Bourdieu noktasında simgesel şiddetin ne olduğu teorik olarak açıklanmaktadır.

Dördüncü bölümde ise; toplumsal cinsiyet konusu üzerinde durulmaktadır. Toplumsal cinsiyet ve tarihselliği konusunda bilgi verildikten sonra toplumda doğru ya da yanlış olarak değerlendirilen toplumsal cinsiyet rolleri detaylı olarak açıklanmaktadır. Toplumsal cinsiyet ve rollerine ilişkin kuramları başlıklar halinde ayırarak; feminist yaklaşım, psikanalitik yaklaşım, biyolojik yaklaşım, sosyal öğrenme yaklaşımı ve bilişsel yaklaşım açıklanmaktadır. Geçmişten günümüze kadar gelen ve gelenekleşmiş hale bürünen ataerkillik de teorik olarak açıklanmaktadır.

Beşinci bölümde ise; araştırmanın sonucunda elde edilen bulgu ve yorumlar tablolar halinde verilmektedir. Bu tez çalışmasını destekleyen kuramsal bölümler ile bulgu ve yorumların ışığında sonuç kısmına yer verilmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. BOURDİEU SOSYOLOJİSİ

Pierre Bourdieu, 1930 yılında Fransa'nın güneybatısında uzak bir kasabada dünyaya gelmiş ve hayatının bir kısmını orada geçirmiştir. Bourdieu köylü bir ailenin üyesi olduğu halde elit aile üyelerinin çocuklarının eğitim aldığı "Ecole Normale Supérieure"de eğitimine başlamıştır. Felsefe o dönemlerde aydın olma yolundaki en gerekli meslekti. Bourdieu, ilk önce Sartreci varoluşçuluğun izinden gitmiştir. Eğitimini tamamladıktan sonra ise Foucault ve Durkheim'in izinden giderek sosyal bilimlere yönelmiştir (Wacquant, 2014b: 53).

Bourdieu, bilim olarak sosyolojinin diğerlerinden ayrılması noktasındaki dikkati ve Fransa'daki sosyologlar arasında en çok kullanılan denemeci söyleyişin olumsuzluğu sebebiyle edebi söyleyişten uzak durarak aslında bir yönden de edebiyattan büyük olasılıkla en çok yararlanan sosyologlardandır (Ökten, 2014: 79).

Öğretmenlik görevini gerçekleştirdiği dönemlerde zorunlu askerlik sebebiyle Cezayir'e gönderilmiştir. Burada milliyetçilik ile kapitalizm ve sömürünün sebep olduğu savaşa şahit olmuştur. Bu savaşın sebep olduğu yıkımı tam anlamıyla anlamak üzere sosyoloji ve etnolojiye yönelmiştir. Bourdieu'nun gençliğinde, "Cezayir'de Emek ve İşçiler", "Cezayirliler", "Köksüzleşme: Cezayir'de Geleneksel Tarımın Krizi" gibi ilk eserlerinde içerisinde bulunduğu coğrafya ve dönemin şartlarını konu edinmiştir. Bourdieu ilk eserinden itibaren ideolojik peşin hükümleri dikkate almadan var olan sosyo-politik meselelere ve sebebiyet verdiği etik kıyaslara yönelik çalışmıştır (Wacquant, 2014b: 53-54).

Bourdieu, çalışmalarında sadece önceden belirlenmiş kuramsal bir geleneğe bağlı kalmamaktadır. Ampirik araştırmalarda nesnesinden ayrı soyut bir kavramsallaştırmaya öncelik verdiğinden dolayı kuramsal yönü eleştirmektedir. Bourdieu kullandığı kavramlarında önce "içsel tutarlılık, genelleştirilebilirlik" gibi şekli kaidelere yönelik kurgu yapmamaktadır. Çıkış noktası daha çok ampirik araştırmalardan hatta zıt bakış açılarının sonucundan meydana gelmiştir. Kavramın hangi yönünü elestiriyorsa aslında kapsam da bu yönde değişmektedir. Bourdieu'nun tarzı bu şekilde olmasına rağmen bütün olarak bakıldığında, araştırmalarına yol gösteren tutarlı ilkeleri içerisinde barındırmaktadır (Swartz, 2011: 17).

Bourdieu, 1960'larda Paris'e dönerek "Avrupa Sosyoloji Merkezi"nin yönetiminde ve "Ecole des Hautes Etudes en Social Sciences' de Araştırma Müdürlüğü"nde görev yapmıştır. Böylece Kabylelerde gelenek, kültürel değişim ve ritüellerle alakalı etnolojik birtakım çalışmalarla ilgilenmiştir (Wacquant, 2014b: 54).

Bourdieu, Friborg Üniversitesinde "Düşüncelerin Uluslararası Dolaşımının Toplumsal Koşulları" adlı konuşmasında fikirlerin meydana geldiği üretim noktalarını beraberinde taşımadıklarından dolayı, ilişkilerini temellendirmeden dolaşıma dahil edildiklerini belirtmektedir. Marx'ın "Kominist Manifesto"da oradaki düşünürlerin içerisinde buldukları hayat şartlarını önemsemeyen bu eseri benimsemek için uğraştıklarından dolayı sert bir biçimde eleştirdiğini belirten Bourdieu, bir eserin diğer dillere çevrilmeleri, okunmaları noktasında herkesi uyarmaktadır (Çeğin vd., 2014: 5).

Bourdieu 1970'li yıllarda kültür, sınıf ve gücün örtüştüğü geniş bir konu yelpazesini araştırmayı, Ecole' de eğitim vermeyi ve editörlüğünü yaptığı *Actes de la recherche en sciences sociales* isimli dergide bir araştırma ekibini yönetmeyi sürdürdü - bu dergi 1975'te en ileri toplumsal araştırma sonuçlarını yayımlamak ve öne çıkan sosyal problemleri kesin bilimsel bir bakış açısından ele almak amacıyla kurulmuştur. Temel çalışmaları *Ayrım* (1979/1984) ve *Pratiğin Mantığı'nın* (1980/1990) yayımlanması 1981'de ona dünya çapında unlu College de France'da Sosyoloji Kursusu kazandı. 1980'de, yirmi yıldır sürdürülen *Dil ve Sembolik Güç* (1990), *Homo Academicus* (1984/1988), *Devlet Soyululuğu* (1989/1997) ve *Sanatın Kuralları* (1992/1997) gibi büyük beğeni toplayan meşakkatli araştırmalar meyvelerini vermeye başladı (Wacquant, 2014b: 55).

Geçen otuz sene boyunca Bourdieu'nun, ortaya koyduğu çalışmaları eksiksiz ele alındığında İkinci Dünya Savaşından sonra en verimli ve etkili sosyolojik teori ve araştırmaları ortaya koymuştur. Uzun bir çalışma süresinden sonra Bourdieu'nun tesiri çabucak büyümüştür. Ayrıca felsefe, antropoloji, dilbilim, tarih, edebiyat gibi birçok disiplinler arası çalışmalarıyla Asya, Amerika, Avrupa ülkelerine kadar birçok bölgede düşünce ve çalışmaları yayılmıştır. Dolayısıyla Bourdieu'nun fikir ve çalışmalarının dünyaya hızla yayılması hem birçok konuda tarih, hukuk, edebiyat, siyaset, din gibi hem de söyleyiş tarzının farkıyla sosyal bilimlerin mevcut durumuna yönelik karşı duruş sergilemektedir (Bourdieu ve Wacquant, 2003: 13-14).

Bourdieu'nun önemli eserlerinden olan "Distinction" çerçevesinde yorumlama yapılırsa, toplum içerisindeki hiyerarşinin, farklılıkların ve hâkimiyet ilişkilerinin ne şekilde meydana geldiği ve bunun tekrardan nasıl üretildiği noktasıyla ilgilenir. Bu eserde, günlük hayatın temel öğelerinden beğeni, alışkanlık ve hazzın benzer şekilde ayırtlaştıran, kategorize eden ve toplum içerisinde ayrımı ortaya koyan öğeler olduklarını tartışarak hazzın saf bir düşünce olmadığını ve bunun toplum içerisindeki sınıflarda hâkimiyet ilişkilerinin meydana gelmesine sebep olduğunu

tartışmaktadır. Toplum içerisindeki hiyerarşik oluşum ve hâkimiyet ilişkileri hayat içerisindeki beğeni, yatkınlık ve alışkanlıklardan süregelen yargılama fiilinin sonucunda meydana gelmektedir (Öztimur, 2014: 583-585).

Gerçek bir düşünür, düşünceyi ortaya koyan kişi, üzerinde fikir üretilen konunun belirli limitteki entelektüel durumunun ve deneysel alanın dışına çıkması, ayrıca konunun üzerine fikir yürütülmesiyle beraber kendi kendini aşma yetisi elde edebilmesi açısından önemlidir. Bourdieu çalışmalarında, ekseriyetle net olarak kabul edilen hem de göz önünde bulunan zıtlıklardan, netlik kazanmamış sorunlardan sorumsuz değildir. Ayrıca sosyolojik düşünceyi normalleştirme yolunda değil bilakis dogmatikliğe sert eleştiride bulunmaktadır. “Yani Bourdieu’yle birlikte düşünmeye davet, Bourdieu’nün ötesinde ve gerektiğinde ona karşı düşünmeye davettir.” (Bourdieu ve Wacquant, 2003: 11).

Bourdieu, kişilerin bilinçlerinin temelini toplumsal yaşam içerisinde konumlandırması noktasında materyalisttir. Bunun yanında yanlış bilinç şekliyle de ilgilenmektedir. Simgesel düzenin getirdiği sınıf eşitsizliği ve tahakkümün yinelenerek toplumsal fonksiyonlarını gerçekleştiren Marxcı düşünceyi kabul etmektedir, fakat pratiklerin ve simgesel malların toplumsal görevi üstünde yoğunlaşmış toplumsal pratiklerin yaşam içerisinde bulunmasındaki gerekli rollerini gizleyen ideoloji düşüncesini eleştirmektedir (Swartz, 2011: 61).

Bourdieu’ya göre sosyoloji, fazla şekilci ve fazla soyut bir seviyede olduğu takdirde bir öneme sahip olmaz. Reel yaşamın detaylarına ulaştıkça kişilerin aslında klinik maksatlarla faydalanabileceği bir araçtır. Başka bir açıdan sosyoloji aslında içerisinde bulunduğumuz oyunu sürdürmek, hem üstlendiğimiz rollerin hakimiyeti hem de bedenimizdeki nesneleşen toplumsal hakimiyetlerin manipülasyon hedeflerini güçsüz hale getirmek için vesiledir. Böylece “düşünümsel sosyolojinin” etik bir durum olması kesinleşmektedir (Bourdieu ve Wacquant, 2003: 199).

Aslında sosyoloji bilhassa muhafazakâr çevrelerce, siyasetle işbirliği yapmakla her zaman suçlanmıştır. Sosyologun, tarihçiden ve etnologdan farklı olarak, kendi toplumsal dünyasını nesne edindiği, nesnesine hem dahil hem de müdahil olduğu doğrudur. Kaçınılmaz biçimde toplumsal dünyaya dair çıkarları vardır ve kendi önyargılarını veya daha kötüsü ön kabullerini bilimsel faaliyeti içinde yatırıma dönüştürme ihtimali her zaman söz konusudur. Aslında bu tehlike bilim cemaati dışındaki bir dünyanın zannettiği kadar büyük değildir: Sosyoloji, bilhassa bu tehlikeye açık olması sebebiyle, buna karşı kendine çok güçlü savunma araçlarından oluşan bir cephanelik temin eder. Bütün bilimsel alanlarda olduğu gibi sosyolojide de rekabetin mantığı her sosyolog üzerinde -sırası gelince başkalarına uygulayacağı- kısıtlamalara ve kontrollere yol açar (Bourdieu, 2014: 10).

Bourdieu, fikirleri gereği sosyal bilimin olduğundan daha bilimsel bir durumda yer almasını hedeflemektedir. Bunu ise doğa bilimlerini taklit yoluyla değil, etkili bir şekilde bilimsellik ve bilgi ortaya koyma yoluyla, içerisinde bulunduğu toplumun şartlarını anlamayla sağlanabilir. Sürekli olarak taklit etmek toplumsal durumu kavramadan bilimsellikten uzaklaşmaya sebep olur. Sözelimi iktisatçılar içerisinde buldukları toplumu, sözde öznel ve kültürel değerlerin bir etkisi olmadan sadece maddi yaşam şeklinde algılamaktadırlar. Dolayısıyla böyle durumlarda sosyal bilimlerin yol kat edemeyeceğini belirtmektedir (Calhoun, 2014: 116).

Bourdieu'ya göre, toplumsal dünyayı keşfederken algı ve anlayışımızı, onları açıklarken, yorumlarken ve hakkında fikir yürütürken kendimizi bu durumdan yalıtma şartının bağlantılı olduğu yanlılığın tesirinde kalmaktadır. Toplumdaki durumları araştırırken entelektüalist veya teorist yanlılık konusunda dikkatli olunmalıdır. Burada teoriyle uygulamanın bir bütün halinde ilerlemesi gerekmektedir ama bu ikisi arasında da fark bulunmaktadır. Bir antropologun soyağacı meydana getirirken akrabalık mefhumuyla olan alakası ile çocuğunu evlendirmeyi düşünen ebeveynin akrabalık mefhumuyla alakasının farkı veya okul düzenini konu edinen bir sosyologun okulla alakasının, çocuğunu okula kaydettirmek isteyen ebeveynin okulla alakasının farkına benzemektedir. Bourdieu burada teorinin işe yaramaz olduğuna değil, mevcut olan iki farka özen göstermektedir. Dolayısıyla teorik veya uygulamadan birini tercih etmek zorunda değildir (Bourdieu ve Wacquant, 2003: 54-55).

Bourdieu'ya göre, nesneyle araştırmacı arasındaki bağ problemi en önemli noktadır. İlk olarak araştırmacı beraberinde getirdiği kültürel bağlarındaki tutum, davranış, yatkınlık gibi değerleri kontrol altında buldurmalıdır. Bunun denetimini yapamayan araştırmacıdan artık nesnel şekilde hareket etmesi beklenmemelidir. Belirlenmiş bir tarihsel süreçteki bir araştırmacının içerisinde bulunduğu sosyal pozisyonuna ve bunun araştırmaya ne şekilde etki edeceğine yönelik bir bilinç meydana getirmektedir. Araştırmacının, elinde bulundurduğu araştırma konularına yönelik yöntem ve tekniğine etki eden kişisel yatkınlıklarını kontrol etmeye başladığından itibaren elde edeceği sonuçlarda nesnel veriler elde etmeyi sağlayabilecektir (Swartz, 2011: 371-372).

Bourdieu, ilişkisel düşünmenin karşısında sosyal olaylardaki ilişkilerin yerine ana öğeleri ortaya koyan hümanist, fenomenoloji ve pozitivism yaklaşımları bulunmaktadır. Bu bakış biçimleri kişilerin cinsiyetleri, yaşları, meslekleri gibi niteliklerine anlamlar yüklemektedirler ve bunlar kişilerin ellerinde bulundurdukları özellikleri sönmükleştirerek, bu alandaki tarihsel ve kültürel ilişkileri göz önünde bulundurmazlar. Böylece Bourdieu, bütün bilim üzerine çalışma ve düşünmenin vazgeçilmez parçası olarak ilişkisel düşünmeyi görmektedir. Toplumsal gerçeklik ve ilişkiler günlük işleyiş içerisinde tecrübelerle göz ardı edilmektedir. Bu durumda ise bilim insanının yapması gereken herkesin gerçekliği görmesini sağlamak ve göz ardı edilen durumları göz önüne getirmektir (Kaya, 2014: 398-399).

Bourdieu'ya göre ilişkisel yöntem, içerisinde bulunduğumuz toplumsal yaşamın esas özellikleriyle alakalı asıl hipotezleriyle örtüşmektedir. Meydana gelen ilişkiler ayrıksız, bilinçli şekilde değil bilinçdışı, işbirliği içerisinde değil mücadele içerisinde, denk bir şekilde değil hiyerarşik boyutta ilişkilidir. Bourdieu düşüncelerinde, toplumsal yaşam mefhumunu, tahakkümün, mücadelenin ve yanlış tanımanın bulunduğu bir yaşamı göstermektedir. Böylece Bourdieu aslında etrafındakileri ilişkisel düşünmeye yönlendirmektedir (Swartz, 2011: 94).

Bourdieu'ye göre nesnelcilik ve öznelcilik arasındaki keskin karşıtlık sosyolojinin asla çözemediği bir paradoks doğurur. Bundan dolayı, bilimin perspektifine bağlı kalmak şartıyla sosyal bilimcinin asli görevi, failerin deneyimlerini algılama ve onlara tepki verme biçimleriyle ortaya çıkan olayları anlamak olmalıdır (Çeğin ve Tatlıcan, 2014: 312).

Bourdieu'ya göre, yöneltilen yaygın sorulardan biri sosyolojinin mevcut bilimsel konumuyla ilgilidir. Aslında sosyoloji bir bilimi tanımlayan esas özelliklere sahip olduğu aşikârdır. Biriken ve özerk özelliklere sahip bilim olarak deneyimle elde edilmiş durumlar yığını anlatabilen, birbirleriyle çelişmeyen modeller ve bunların planlı birleşmesini farz eden düzenin oluşmasını sağlamaktadır. Ancak esas problem bu değildir. Çünkü böyle bir soru sosyal bilimlerde edebiyatta ya da en küçük disiplinlerde bile sorulmamaktadır (Bourdieu, 2014: 9-10).

Bourdieu, medyanın elinde bulundurduğu hâkimiyet ve siyasi hâkimiyete karşı durmuştur. Aynı zamanda sosyal bilimin medya ve siyaset iktidarına karşı bilerek mesafe koymasını gerektiğini her defasında söylememiştir. Bourdieu'ya göre sosyoloji, vatandaşlık görevinin sınırlarını önemsizleştirip kısıtlamamıştır. Aslında sosyoloji kişilerin ve grupların kendilerine tekrardan gereken uygun gereçleri meydana getirmesi ve kültürel olarak felsefenin ardından sürdürdüğü görevi somut olarak oluşturması gerekmektedir (Wacquant, 2014a: 29).

1.1. Bourdieu Kavramları

Pierre Bourdieu'nün, genel olarak üzerinde durduğu ve bunların başında gelen; alan, habitus, sermaye, simgesel şiddet, oyun gibi temel kavramları bulunmaktadır. Burada alan, habitus ve sermaye açıldıktan sonra simgesel şiddet incelenecektir.

1.1.1. Alan

Alan, "incelenen toplumsal uzayın üstüne bina edilen bir kavram/nesnedir." (Göker, 2014: 545). Toplum din, ekonomi, siyaset, eğitim gibi birçok kategoride kendilerine göre kurallar, ilkeler ve düzen oluşturma yönelimindedirler. Alan, kesin olarak saptanmış durumları ve belirlenimleri kapsamına girenlere dayatılan güç alanıdır. Sözgelimi bilim insanı unvanına sahip olmak isteyen

kişi o alan içerisindeki bilimsel sermayeyi elde etmek ve o süreçteki ve alandaki bilimsel ortamın sistemine, mevcut kurallarına bağlı kalmak zorundadır (Wacquant, 2014b: 63).

Alan, bir yapı olarak ortaya çıkmış ve oluşmuş toplumsal kuvvetlerin kaynağıdır. Yani toplumsal güçlerin toplandığı mekândır. Bu alanda gücünün bulunduğu gibi ezilen de bulunmaktadır. Oluşturulan bu mevcut durum kalıcı ve devamlı olabilmektedir. Ayrıca alandaki güçlü veya ezilenler buldukları gruplar içerisinde kendi kuvvetlerini muhafaza edebilmek için diğerleriyle mücadele ve rekabet içerisindeyler (Bourdieu, 1997: 46-47).

Alanda, “koruma, takip etme ve altüst etme” şeklinde üç kategori gerçekleşir. Bunları kısaca betimlersek; “koruma”: hâkimiyetin savunulması, “takip”: yeni dâhil olanların hâkim olanları takibi ve “altüst etme”: hâkim olanların güçlerinde eksilme ve alt grupların rekabetini kapsamaktadır;

Alanda koruma, takip ve altüst etme stratejileri birbirini izler. Koruma stratejisini, alandaki statülerini devam ettirmek isteyen baskın gruplar uygular. Muhtemel bir değişim, bu grupların sermayenin tanımı, dağıtımını ve yeniden-üretimi konularındaki egemenliklerini kaybetmesine yol açabilir. Bu yüzden, mevcut durumun devam etmesi gerekir. Alandaki hakim failler, değişim gerekiyorsa onun da ancak kendi kontrollerinde gerçekleşmesini isterler. Sürprizlere ve radikal çıkışlara karşı temkinlidirler. Alana yeni girenlerce benimsenen strateji ise takiptir. Bunlar, hakim konumlar elde etmek için uygun fırsatları kollarlar. Bourdieu, alandaki herkesin güç alanında yer almak mücadelesi içinde olduğunu ve yeni girenlerin de bundan beri olmadığını iddia eder. Takip stratejisi, heterodoks heyecanlarla alana yeni girenlerin nasıl da hakim alanın cazibesine kapılıp Ortodoks söyleme (bilinçli ya da değil) kayabileceğinin bir göstergesidir. Altüst etme stratejisi, baskın grupların elindeki sermayede göze en az görünen ve alanın meşruiyetini en esaslı sorgulayan marjinal bir gruba aittir. Ancak bu sorgulama her zaman aynı tempoda gitmeyebilir (Kaya, 2014: 401).

Alanlar, yakın zamanlı algılayış sınırları içerisinde kendilerini belirli konumlara ilişkin oluşturulmuş düzen olarak göstermektedir. Bu konumların nitelikleri, oralarda yer edinen öznelere tipik özelliklerinden ayrı bir şekilde incelenmelidir. Dolayısıyla alanlara ilişkin genel yasalara vurgu yapmak muhtemeldir. Bu alanlar arasında mutlak kurallar vardır (Bourdieu, 2016: 137).

Bourdieu, alan mefhumunu tanımlarken en bariz özellik olarak, eşitsizlikleri meydana getiren hiyerarşilerin gittikçe artmasına vurgu yapmaktadır. Örnek olarak, sanatın özgürleşmesi durumu, politik ve iktisadi sermaye çeşitlerine karşı sanatsal sermayenin buluşu ve özgürleşmesinin, yani politik ve iktisadi eşitsizliklerden özgür bir şekilde ve o özgürlüğe dönem dönem şekil veren sanatsal eşitsizliklerin meydana gelmesi olarak açıklamaktadır. Aynı durum sosyal bilimlerde de geçerlidir (Büyükokutan, 2014: 39).

Alanın gözden kaçan bir özelliği ise; alanların herhangi biriyle bağlantıya sahip bütün failerin birleştiği ortak bir nokta ve bu noktada paylaştığı belirli menfaatleri vardır. Bu menfaatler kapsadığı alanın mevcut şartlarıyla ilişkili bütün durumları bünyesinde barındırmaktadır. Bu esas menfaatler, bütün menfaatlerin arkasında nesnel suç ortaklığına neden olmaktadır. Rekabet konusunda, rekabet eden grupların neyin rekabet etmeye değer olduğu noktasında uzlaşmayı sağladıkları hakikatine gereken önem verilmemektedir (Bourdieu, 2016: 138).

Bourdieu' ya göre alanın hiyerarşik şeklinin meydana getirilmesi için fakir- zengin, eski-yeni gibi zıtlıklardan istifade edildiğini belirtmektedir. Her unsurun aslında bulunduğu yeri ve sahip olduğu değeri yine kendi alanındaki diğer unsurların vaziyetine göre biçimlenmektedir. Toplumsal tahakküm ve yasallaştırma bağlantısı, kişisel düşüncelere göre değil, mevcut olan egemen pratiklerin rekabetçisi aykırı pratiklere göre gerçekleşmektedir. Sözgelimi Bourdieu, Fransız kültüründen işçi ve seçkin grup arasındaki hayat standartlarının farklılığını, bu karşıtlığı oluşturarak incelemektedir. Emekçi kesim için daha çok hayatlarını idame ettirecek gereksinimlerini tüketmek önemliken, seçkin kesim ise gereksinimlerinden ziyade keyfi tüketim kategorisini yeğlemektedir. Bu iki kesimin gereksinimlerinden doğan farklı tüketim tercihleri sonucu aralarında hiyerarşik oluşum kendi kendine meydana gelmektedir (Kaya, 2014: 399-400).

Genel olarak alan, belirli zıtlıklar ve rekabet nesnelere üstünden tanımlanmaktadır. Bu rekabet nesnelere içerik ve çeşit yönünden diğer alanları sahip olduğu rekabet nesnelere ve daha yalın hale getirilmez. Ayrıca mevcut olan rekabet nesnelere değeri bu alan içerisinde olmayan özne yönünden idrak edilmemektedir. Alanın sürdürülebilir halde olabilmesi için bu alana özgü belirlenmiş bazı rekabet nesnelere mevcudiyetiyle oyunun ve rekabetin nesnelere tabiatına yönelik kaideleri bilen ve kabullenen habituslarla çevrilmiş, oyuna dâhil olmaya fazlasıyla gönüllü öznelerin bulunması gerekmektedir (Bourdieu, 2016: 138).

Bourdieu alan mefhumunu oyun kavramıyla açıklamaktadır. İki kavram arasında ortak noktalar olduğu gibi farklar da bulunmaktadır. Alana göre oyunun farkı, belirli bir şuurla oluşturulmamıştır ve belirli kural ve sisteme uymaktadır. Dolayısıyla temel şekilde oyuncuların mücadelelerinin sonucunda galip gelmek veya yenilmek gibi bahis bulunmaktadır. Burada oyuncular ise bahislerine duydukları güveni paylaştıkları müddetçe oyuna ortak olmaktadır. Katılımcılar ise sorgulama mekanizmalarını oyun dışı tutmaktadır ve mücadeleye başlarlar. Oyuncuların ellerinde kartlar bulunmaktadır. Oyunun seyrine göre oyuncularının güçlerinin değişmesi kartların içeriğini belirlemektedir. Bu kartların geçerliliği bulunduğu alana göre değişmektedir. Aslında kartlar, katılımcının sermayesidir ve alan da bu oyunun gerçekleştiği yerdir. Bu sermaye hem güçtür hem de güç için rekabet etmektir. Dolayısıyla oyuncuya hâkimiyet ve var olmayı sağlamaktadır (Bourdieu ve Wacquant, 2003: 82).

Bourdieu, sürdürdüğümüz yaşamımızı oyuna benzetmektedir. Yaşam sadece rekabet alanı değildir, devamlı doğaçlamayı icap etmektedir. Oyuna başlamadan kurallar anlaşılmamaktadır. Oyun yalnızca bu kurallardan ibaret değil, oyunun anlayışına ve sürdürülebilmesine de hakim olunmalıdır. Bu kültürel bir anlayıştır. Bir basketbol oyuncusu genel anlamda alanın bilincindedir. Dolayısıyla oyunda gelecek olan bir sonraki adımı fark eder ve ona göre hareket etmelidir. Burada sadece hamle yapmayı değil, bunun ne zaman yapılmasını önceden bilmek önemlidir (Calhoun, 2014: 78).

Bir dil bilimcinin habitusu, eş zamanlı olarak hem zanaat yönü hem de yöntem, kaynak ve inanç yönünün birleşimidir. Bu nitelikler, bu düzenin tarihi ve düzenin hiyerarşisindeki mevkisinden doğmaktadır. Dolayısıyla bu durum alanın mekanizmasının devamı için ön şartı ve ürünüdür (Bourdieu, 2016: 138).

Alan içerisinde strateji ve rekabettin dışında sınırlar da bulunmaktadır. Alan içerisinde bulunmanın bir karşılığı vardır. Bu karşılık mübalağa edilerek alana erişimi kısıtlanmaya çalışır. Sözelimi edebiyat alanında, bireyin başarılı veya yetenekli bir edebiyatçı olmadığını belirterek, bireyin alan dışında kalması sağlanır. Yetenekli bir edebiyatçı olmak ve o sığata sahip olabilmek konusunda mutlak sınırlar belirlenir. Dolayısıyla Bourdieu'nun topluma yönelik düşüncesinde kültürel sistem yerini kültürel alanlara bırakır. Bu alanların da değişmeyen yasaları mevcuttur. Alan, bir kuvvet alanını simgelerken ayrıca bir mücadele alanı olarak var olmaktadır (Doğan, 2014: 76).

1.1.2. Habitus

Habitus, toplum içerisindeki eyleyicilerin, akla uygun olmadan eylemlerini ellerinde var olan teçizatın performansını maksimuma yükseltecek biçime getirmeden veya kolayı düşünmeden, amaçlarını belirtmeden yani programsız durumlarını ve standartların dışına çıkmadıklarını vurgulamada varsaymak için başvurulan durumdur (Bourdieu ve Wacquant, 2003: 121).

Yaşamımız içerisinde kültürel oyunlarda bulunmak mutlak şuurla yapılan tercihler değildir. Anlık oyunun içerisinde bulunmak yani tasarlamadan gerçekleştirilen durumdur. Bu minvalde insanlar hayatları boyunca devamlı oyuna katılmış durumdadırlar. Küçük yaştan itibaren büyüklerin rollerine hazırlanılmaktadır. Bu süreç içerisinde insanların beklentisi, meslek sahibi olunması ve belirli kariyere sahip olunmasıdır. Konuşurken, yürürken hatta yemek yerken bile o içine doğulan oyunun düzeninin devamının sağlanması beklenir. Dolayısıyla bu zaman zarfında seçimlerimiz ve davranışlarımız kişiliğimizde özel fiillere dönüşür. Toplumsallaşmanın kuvveti bedensel biçimde, yalın halde kim ve ne şekilde orada bulunduğumuzu etkiler. Kısacası bu durum habitustur (Calhoun, 2014: 103).

Habitus, kelimenin tam anlamıyla, ne tam olarak bireyseldir, ne de davranışları tek başına belirler; buna karşın, eyleyicilerin içinde işleyen *yapılandırıcı bir mekanizmadır*. Bourdieu'ye göre habitus, eyleyicilerin çok çeşitli durumlarla başa çıkmasını sağlayan bir strateji üretme ilkesidir. Dış yapıların içselleştirilmesinin ürünü olan habitus, alanın taleplerine aşağı yukarı tutarlı ve sistematik biçimde tepki verir (Bourdieu ve Wacquant, 2003: 27).

Habitus kavramı kişinin karakteristik davranış eğilimleri şeklinde meydana gelmektedir. Kültürel düzenin kendi içerisinde barındırdığı konumlara göre toplumsal bir süreç mevcuttur. Aslında kişi burada toplum içinde var olan düzende statüsüne uyan rolleri gerçekleştirmeyi öğrenmektedir. Habitus kişileri sosyalleşme içerisinde oyuna devam edecek şekilde geliştirmektedir. Başka bir yönde habitus, kurumlarla bedenleri ortak yerde buluşturmaktadır. Yani anatomik olarak kişiyi toplumsallaşmayla bir nevi kurumların hayatta kalabilmesi ve kabullenilmesi yönünde onları canlı tutmayı sağlayan bir terimdir (Calhoun, 2014: 104).

Habitus, çoğunlukla kader olarak düşünülse de aslında değildir. Tarihsel sürecin bir sonucudur ve devamlı yeni tecrübelerle karşılaşan ve sürekli bu tecrübelerle etkileşimde olan aleni bir eğilim düzenidir. Bu düzen kuvvetlidir fakat sallanmaz değildir. Ayrıca kişilerin genelinin en başta habituslarını biçimlendiren vaziyetlere elverişli durumlarla karşı karşıya gelmeye yani eğilimlerini arttıracak tecrübeler görmeye mecburdurlar (Bourdieu ve Wacquant, 2003: 125-126).

Habitusun var olması ve gelişmesi için iki nokta vardır. Bunlar: içselleştirme ve aşılama. Bu iki nokta Calhoun' un açıklamasına göre; Hıristiyanlık âleminde kiliselerinin devamını sağlayabilmek çok uzun geçmişe dayanmaktadır. Kilisenin varlığı altında büyümek, geleneklerini sürdürmek, ibadetlerini belirtilen düzende gerçekleştirmek ve içselleştirmek, bağlı olan kişileri inançlarına alıştırmayı sağlamaktadır. Bu durum habitus içerisinde aşılama noktasıdır. Bu sürecin devamında kişiler kiliseye ayrı düzende gitmeye devam etmeleri ise içselleştirme noktasıdır. Bu iki noktanın da gerçekleşmesiyle habitus tamamlanmaktadır (Doğan, 2014: 73-74).

Bourdieu, kişilerin gerçekleştirdiği davranışların var olma sebebi ve dünyanın kişideki dünya bilincinin var olmasını habitus olarak tanımlamaktadır. Temel olarak habitus, toplumun var olma sebebi olarak görülmektedir. Bourdieu, sosyal gerçekliğin var olmasını “alanlarda ve habituslarda”, “eyleyicilerin içinde ve dışında” olarak vurgulamaktadır. “Ayrıca habitus, ürünü olduğu bir toplumsal dünyayla ilişkiye girdiğinde sudaki balık gibidir: Suyun ağırlığını hissetmez ve etrafındaki dünyayı çok doğal sayar.” (Bourdieu ve Wacquant, 2003: 118).

İnsanların sosyal dünyanın yapılarını özümledikleri ve tercihlerini, tutumlarını, davranışlarını, beğenilerini yönlendiren süreçler bulunmaktadır. Bu bilinçsel oluşumlar ortak kültürel ilerleyişi paylaşan insanların bunu içselleştirmesiyle oluşmaktadır. Toplumsal eyleyicilerin sahip oldukları geçmişleri vardır ve kişisel tarihin bir sonucudur. Ayrıca bir eğitim sürecine tabiidir

ve ortak bir tarihe sahip oldukları için bilinç, algı, anlayış yapıları gibi sosyal bütünü sonucunda olduğundan habitus önemlidir (Bourdieu ve Chartier, 2014: 61-62).

Bourdieu'ya göre habitustan bahsetmek, kişisel olanın hem de öznelin bile toplumsal ve ortak düzenin meydana gelmesi demektir (Bourdieu ve Wacquant, 2003: 116).

Habitus, aslında maddi varoluş koşullarının dayattığı belirlenimlerin tüm etkilerini üretici bir ilkenin kökensel olarak sentetik birliğinde toplar (ki bunun etkinliği zamanda ilerlendiği ölçüde, önceden maruz kalınan şekillenme ve bilgilenme eyleminin bıraktığı etkiye daha da bağımlı hale gelir). Habitus bedene işlemiş sınıftır (cinsiyet veya yaş gibi toplumsal olarak şekillendirilmiş iyelikleri içinde barındıran) ve kuşaklar arası ya da kuşak içi tüm yer değiştirmelerde, zamanın belli bir anında nesnelleştirilmiş sınıftan (iyelikler, vasıflar, vb. biçiminde) ürünü olduğu ve yeniden gündeme getirildiği koşullarda az ya da çok farklılaşan maddi varoluş koşullarını, gündeme geldiği farklı bir hali de devam ettirmesiyle ayrılır -etkileri bakımından-. Varoluşları boyunca eyleyiciler üzerinde etki eden belirlenimler bir sistem oluşturur; bu sistem içinde global hacmi ve yapısı bakımından belirlenen, sahip olunan sermaye ve üretim ilişkileri bağıntılı konumu gibi etmenler baskın ağırlığa sahiptir (meslek ve örneğin çalışma koşullarının, iş ortamının tesiri gibi meslekle bağlantılı bütün belirlenimlerle saptanan) (Bourdieu, 2015a: 634-635).

Habitus bir noktada kader olarak vurgulansa da aslında değildir. Devamlı olarak tecrübeye bağımlı şekilde olan net bir eğilim düzenidir ve aynı tecrübelerle devamı sağlanmaktadır. Deneyim ve tecrübeler habitusu destekler konumdadır. Kişilerin oluşturdukları tecrübelerini destekleyen daha önceki deneyimleri de vardır. Bunlar habitusu oluşturmaktadır. Dolayısıyla habitus, mevcut durumla bağlantılı şekilde üretim sağlamaktadır. Habitus, bir yay niteliğindedir fakat bir kullanıcıya gereksinim vardır (Bourdieu ve Chartier, 2014: 66).

1.1.3. Sermaye

Bourdieu'ya göre sermaye, toplumsal ve kültürel bağlarda kullanılan enerji olarak tasvir edilmektedir. Sermaye ve alan kavramları birbirlerine bağlıdır. Eyleyicilerin toplumsallaşma sürecinde elde ettikleri nitelikler ve eğitim, din, konuşma şekilleri gibi yatkınlıklar ayrıca bunlarının tümünün başka eyleyicilerle ilişkileri içerisinde değişim yoluyla sermayenin tekrar üretilip mevcut sirkülasyona koyulduğu ortamda değer bulan toplumsal ilişkilerdir (Göker, 2014: 278).

Bourdieu, kavramları içerisinde alanı açıklarken sermayeden yardım almaktadır. Sermaye şekillerindeki değişim ve dönüşüm bağlantıları ve bazı nüanslar bu kavram için önemli noktalar. Sermaye, değişik alanlardaki rekabetlerin galibiyetleri sonucunda elde edilen hususi kaynak çeşitleri ve elde edilen kaynakların değişim ve dönüşümünü gerçekleştiren sermaye çeşitleri vardır.

Bourdieu, sermayeyi üç başlığa ayırmaktadır. Bunlar; kültürel sermaye, ekonomik sermaye ve sosyal sermayedir. Bourdieu bu sermaye türlerinin üçünü de bir örnekte açıklamaktadır. İşinde başarıya ulaşmış herhangi bir avukat, bu durumu ailesinin yaşam standartlarını arttırmak ve çocukları açısından fırsatlara dönüştürmek yönünde kullanabilmektedir. Bu tip insanların böyle yapabilmeleri için girişim alanlarına özel sermayeyi farklı sermaye çeşitlerine dönüştürmeleri gerekmektedir. Ailelerin maddi gelirleri ekonomik sermayedir. Bunun dışında çocuklarını büyütmek ve evlilik yönündeki planlamalarla ilişki ağlarını geliştirmek sosyal sermayeyle ilişkilidir. Ayrıca böylelikle saygınlıklarını da arttırmaları kültürel sermayeyle ilişkilidir. Genel olarak bu tür birikim her nesilde tekrar üretilmektedir (Calhoun, 2014: 106).

Sermaye denilince akla ekonomi kavramı gelse de Bourdieu için sermaye sadece ekonomik değildir. Aslında ekonomik, kültürel ve sosyal sermaye birbirini destekler durumdadır. Bu sermaye çeşitleri içerisinde en önemli ve özel olan kültürel sermayedir. Bu kültürel sermaye, içerisinde bulunulan aile ve bulunulan mevkii de kapsamaktadır. Kültürel birikime sahip, iyi bir eğitimde bulunmuş ve ekonomik gücü sağlamış birey yine aynı kültürel sermayeden faydalanarak sosyal ve ekonomik sermayesini belirli oranda arttıracaktır.

Bourdieu sermayeyi, hepsinin farklı eylem alanıyla bağlantı ortamında farklı şekiller kazanabilecek biçimde belirtmektedir. Kişilerin sahip olmak için çabaladıkları mal ve birikimin kaynak olduğunu, bunların anlamlarını değişik alanları oluşturan kültürel ilişkilerden sağladıkları için toplumsal olduklarını ayrıca sermayenin birikimi rekabetinin bazen durumun hepsini kapsar olduğunu belirtir. Sermayenin yeniden meydana gelmesi yönündeki çaba mühim ve değişik sermaye dönüştürme şekillerine bağlıdır (Calhoun, 2014: 107).

Ekonomik, kültürel ve sosyal sermaye çeşitleri bulunduğu duruma göre değişiklik gösterir. Bu sermaye çeşitleri tüm alanlarda geçerlidir fakat bazı alanlarda meydana gelen duruma göre bir veya birkaçı öne çıkmaktadır. Sözelimi entegral konusunda bilgi sahibi olmak, o bilgiyi yani sermayenin kullanılabilir alanın olması noktasında önemlidir. Herhangi bir sermaye çeşidinin herhangi bir alanda mücadele ve bu mücadele yolunda mücadele edilebilecek bir şey olarak, eyleyicisine nüfuz kurma imkânı sağlamaktadır (Bourdieu ve Wacquant, 2003: 82).

Bourdieu sınıflar arasındaki çatışmayı açıklayabilmek için çatışma alanları belirler. Bu alanlar mevkiler arası ilişkilerden oluşur ve güce göre şekillenirler. Bu gücün dağılımı da sermayelerin dağılımına göre değişir. Sermayeler ekonomik, toplumsal, kültürel (ve ilerleyen aşamada simgesel) olmak üzere 3(+1) farklı başlıkta ele alınırlar. Öz olarak ekonomik sermaye, ekonomik kaynaklar anlamına gelir. Toplumsal sermaye, toplum içerisindeki ilişkiler bütünüdür. Kültürel sermaye ise eğitim yoluyla öğrenilmiş tüm kabulleri, davranış kalıplarını, kısacası toplumun özünü içerir. Simgesel sermaye; her sermayenin içerisinde görülebilecek, sahip olunan simgesel değerler bütünüdür. Diğer sermaye tiplerinin herhangi birinin, algı kategorileriyle

kavrandığında büründüğü biçimdir. Bir toplumda ekonomik çıkarlar (illusio) önemli konuma gelmişken, bir diğer toplumda kültürel çıkarlar önem kazanabilir. Bu durum simgesel sermayenin, şiddete dönüşmesi noktasında da farklılıklar doğurur; yani simgesel şiddetin boyutunu da belirler. Tüm bu dinamikler aracılığıyla şekillenen sistemin yeniden üretimini sağlayan dinamik ise habitustur (Özsöz, 2009: 22).

Ekonomik sermaye ve kültürel sermayenin toplumsal etkileşimdeki rolü oldukça fazladır. Örnek olarak, belirli bir alanda ekonomik sermaye ya da kültürel sermayeye sahip ailelerde dünyaya gelen kişilerle ekonomik ya da kültürel sermayesi olmayan ailede dünyaya gelen kişilerin mukayese edildiğinde sermayelerin ehemmiyeti ortaya çıkmaktadır. Ebeveynlerinden biri öğretmen olan bir kişinin, ebeveynlerinden biri öğretmen olmayan kişinin farkı kolaylıkla fark edilebilir. Ebeveyni öğretmen olan kişinin öğretmenleriyle geliştirdiği ilişki ile ebeveyni öğretmen olmayan kişinin öğretmenleriyle ilişkisi arasında avantaj farkı bulunmaktadır. İlişkisi zayıf olan kişi bu alandaki kültürel sermayeyi kazanmak için harcadığı zaman içerisinde eşitsizlik meydana gelmektedir. Bu gibi eşitsizlikler ekonomik alanda da meydana gelmektedir. Örnek olarak, ticaret içerisinde ekonomik sermayeye sahip ailenin bir üyesiyle ticaret içerisinde yer almak için çabalayan ve sermayesi daha az olan bir kişi arasında mücadelede eşitsizlik mevcuttur. Bu örnekler içerisinde görüldüğü gibi kültürel ve ekonomik sermayenin hâkimiyet oluşturmadaki rolü değişik değerleri içerisinde barındırmaktadır (Aydın, 2014: 15).

Fransa örneğinde, toplumsal uzamı oluşturmak için, dağılımı toplumsal uzamın yapısını belirleyen farklı sermaye türlerini dikkate almak gerekli ve yeterliydi. Bu durumda, ekonomik ve kültürel sermayenin çok önemli bir ağırlığının olmasından dolayı, toplumsal uzam üç temel boyut doğrultusunda düzenlenir: birinci boyutta, eyleyiciler, tüm türleri kapsayan toplam sermayelerine göre dağılır; ikincisinde, bu sermayenin yapısına, yani ekonomik sermaye ve kültürel sermayenin toplam malvarlıkları içindeki payına göre; üçüncüsünde ise, sermayelerinin zaman içinde hacim ve yapı açısından evrimine göre. Toplumsal uzamdaki konumların uzamıyla, o yerlere sahip olanların elverişliliklerinin (ya da habitus'lerinin) uzamı, bir de elverişlilikler aracılığıyla tavır almaların uzamı arasında kurulan denklik nedeniyle, bu model uygun bir sınıflandırma ilkesi olarak iş görür: toplumsal uzamın bölgelerini ayırarak üretebileceğimiz sınıflar, yalnızca varlık koşulları açısından değil, aynı zamanda da kültürel pratikleri, tüketimleri, siyasal kanaatleri, vb. açısından da olabildiğince türdeş eyleyicileri bir araya toplar (Bourdieu, 1995: 32).

Bourdieu için ekonomik sermaye mutlak bir zenginlik şeklinde bulunmaz. Kültürel ve sosyal sermaye, sembolik sermayeyi de kapsamaktadır. Kültürel sermaye, kendiliğinden meşru yaptırımlara sahip bir sermaye şekli olarak düşünülmektedir. Sosyal sermaye ise, sahip olunan ve bulunulan ortamdan elde edilen ilişkiler sonucu gerçekleşen sermaye biçimidir. Sembolik sermaye, bütün sermaye türlerinin elde ettikleri ek bir sermaye biçimi şeklindedir (Bourdieu, 2015b: 233).

İKİNCİ BÖLÜM

2. ŞİDDET VE SİMGESEL (SEMBOLİK) ŞİDDET

İnsanoğlu yeryüzünde bulunduğu andan itibaren şiddet de var olmuştur. Korkutma, cezalandırma, bastırma ve bu durumlardan bir adım ötesi başkaldırı, işkence, öldürme her toplumda belli derecelerde mevcuttur. Bu ve buna benzer durumlar artık hayatımızın bir parçası olma durumundadır (Keleş ve Ünsal, 2005: 91).

Dış etkenler ve dış yaptırımlar iç çatışmalarımıza etki eder. Bu etki ise durumu belirleyen sebeplerdir. Dış etkenler ise büyük ölçüde bağımsız olarak düşünülse de iç çatışmalarımızla ilintilidir. Bireyin iç çatışmasını dış etkenler tetikler (Bourdieu, 1999: 383).

Şiddet, büyük ve ciddi bir sorundur. Bu sorun eskilere dayanmaktadır ve geçmişte olduğu gibi günümüzde de mevcuttur. Öteden beri süregelen şiddet günümüzden de geleceğe uzanacaktır. Bu soruna etkili çözüm bulmanın yolu çoğunlukla başta bireylerin kişilik yapısını irdelemeye yöneliktir (Moses, 2005: 24).

Şiddet her zaman her mekânda bulunmaktadır hatta bulunmaya da devam edecektir. Şiddet bireyin doğasındadır. Daha geniş açıyla bakarsak bireyi şiddete yönlendiren toplum ve toplumun içinde bulunduğu şartlar olabilir. Bu iki nokta bir takım belirlemelere yol açabilir ya da şiddet özentiliğine ve övgüsüne itebilir (Ünsal, 2005: 29).

2.1. Şiddet Kavramı

Gündelik yaşamın söyleminde sosyolojik açıdan kullanılmaya kalkılan terimlerde çarpıtılma durumu yaşanabilir. Öncelikle gündelik yaşamda kullanılan bu terimleri kesin tasavvurları olan belli kişiler belli şartlarda kullanır. Dolayısıyla kullanılan terimlerin anlam bakımından kapsadığı alan kullanıldığı belirli bağlama göre değişim gösterebilir. Başka bir deyişle, gündelik yaşamda kullandığımız dil aslında düşünülmeden olduğu şekilde alınır ve kullanılır. Dolayısıyla kapsadığı anlamların büyük bir kısmı fark edilmeden kalacaktır. Nitekim şiddet de gündelik hayatımızda fark etmeden kullandığımız kelime ve eylemlerden biridir. Bilhassa bireyin duygularını tetikler ve tehlike yaratan durumların başında gelir (Riches, 1989: 10).

Genellikle şiddet, bazı durumlarda doğuştan gelmesi sebebiyle toplumsallaşma sürecinde biraz değişen veya yalnızca çevre faktörlerinden doğan bir davranış şeklinde görülür. Çoğu zaman uzmanlar, şiddet eğilimi gösteren kişilerin aileleri ve toplumla olan ilişkisine kadar bütün geçmişi incelemeyi tercih eder (Moses, 2005: 23).

Kişide bedensel zedelenmeye yol açmak, bedenine güç uygulamak, bedenin gelişmesi veya gelişimin tamamlanması noktasında kısıtlama uygulamak, alışkanlıkları ve doğal süreçleri engellemek gibi durumlar şiddetin fiziksel güç uygulanmadan gerçekleştirilen hatta olumlu yönleri olarak gösterilebilmektedir. Bu durum bireyin özgürlüğünün engellenmesi noktasına kadar gidebilir. Mesela öğrencilerin, işsizlerin, kadınların niteliksiz damgası yakıştırılır. Bu durum belli kıstaslara uymayan ya da bu sınırlar dışında bulunan kişilere getirilen kısıtlamalardır (Hobart, 2005: 52).

Ortada bir realite var ki şiddet, kişinin eylemlerinin neticesinde eylemi gerçekleştirenin denetlemesini aşmaktadır. Bir başka açıdan şiddet, bünyesinde keyfilik mefhumu barındırmaktadır (Arendt, 1997: 10). Bazı durumlarda şiddet meşrulaştırılmaya çalışılmaktadır. Genel anlamda hukuk bilincindeki toplumların; casusluk, kin, yalan ya da cinayet diye vasıflandırdığı olgular vardır. Bu olgular ulus belirlemesinin soyut ilkesi için gerçekleştirildiğinde doğru hareket niteliğine bürünmektedir. Böylece, bir bakıma vicdana uyusturucu uygulanmış olmaktadır. Dolayısıyla yaşanan durumlarda toplum, insanlara şiddet barındırsa dahi ulus adına gerçekleştirmesini bekler ve aslında şiddet durumu meşrulaştırılmış olmaktadır (Moses, 2005: 24).

Şiddet, oluştuğu mekâna ve oluşma sebeplerine bakılmaksızın insan hakları, ahlak kuralları ve dini inançlar tarafından reddedilir bir durumdur. Baskın güç sahibinden savunmasız olana doğru bütün ortamlarda görev ve kuvvet dağılıma bağlı şekilde şiddet olayları gerçekleşir. Bu durumlar siyaset ortamlarında, iş yaşamında, küresel bağlamda gibi çoğu ortamda gerçekleşir. Yaşamımızın her noktasında bulunan ve bu kadar net şekilde hissedilen şiddeti tanımlama kısmında zorluk yaşıyoruz (Sezgin, 2019: 14).

Başka bir deyişle bireyler, belirlenmiş bir şiddet durumunu doğru olarak değerlendirerek vicdanlarını hafifletme eğilimindedir. Böylece bireyler, ebeveynleri veya çevrelerinden haklı bir tutum gösterdikleri hissine kapılmalarına sebep olmaktadır. Bu his kişinin onaylanmasına ve çevresinden desteğe ihtiyaç duymaktadır. Nitekim maksatları doğrultusunda haklı olduklarına inanarak ve inandırılarak destek görmüş olurlar. Dolayısıyla şiddet, dünyevi ve dinsel kültürlerden dini savaşlara kadar büyük bir çevrede değerlendirilebilir (Moses, 2005: 24).

Şiddet kavramı, araçsal yönüyle de ayrılır. Bu kavram fenomenolojik yönden düşünüldüğünde kuvvete yakındır. Bütün alet edevat şiddetin uygulanmasında araç olarak kullanılabilir. Bu durumda uygulanan kuvveti arttırmak maksadıyla düzenlenir ve

uygulanır. Böylece aslında bu araçlar son halinde doğal şekilde uygulanan şiddetin yerini alır hale gelmektedir (Arendt, 1997: 52).

Şiddet mefhumu, temel özellikleri fark etmeksizin topluma ve zamana göre farklılık göstermektedir. Bugünkü Türkiye devletindeki şiddetle Osmanlı devleti dönemindeki şiddeti aynı yere koyamayız. Toplumun belirli noktalarında bulunan kişilerin şiddete karşı olduğunu belirtmesiyle şiddet tanımında bir değişim meydana gelmemektedir. Toplum büyük bir hızla değişiyor ama bu değişim sonucunda salt hukuk kâfi olmayabiliyor (Ünsal, 2005: 31).

Bireysel şiddet, bireyin başka bireyin fiziki ve ruhsal bütünlüğünü etkilemeye ve zarar vermeye yönelik eylemlerdir. Bu şiddet eylemi kimi zaman gruplardan kaynaklanmaktadır. Şiddet bazen kendini açıkça göstermemektedir. Bu eylemi içeren anlar veya durumlar mevcuttur. Uygulanan şiddete göre bazen birden gerçekleşebilir ya da bazı durumlarda belirli program ve hazırlık sonucunda gerçekleşebilir. Şiddet uygulanış biçimine göre bazen göz yumulmaktadır. Örnek olarak; bireylerin ebeveynlerinin güreş, boks gibi şiddet davranışları içeren faaliyetleri desteklemeleridir. Bu doğrultuda şiddete göz yumulur ve normalleştirilir (Eken, 2005: 408).

İnsanlar şiddet alışkanlığı ile eğilimi arasında kendine özgü bir benlik oluşturmaya çalışmaktadırlar. Genellikle böyle durumlarda hiddetlenirler ve dışarıya negatif etki yaymaktadırlar. Her şiddet alışkanlığı belirli bir noktada karşılık görmek istemektedir. Ters durumda gittikçe büyüyerek karşılık göreceği noktaya kadar ilerler. Yeterli etki - tepki durumuyla karşılaşmayan kişi, etkisini gösterebilecek en kolay yöntemi ve yolu tercih ederek şiddetini gösterir (İskender, 2005: 297).

Şüphesiz toplumda devam eden şiddet durumları, genel olarak güvensizlik durumunu da yaşatmaktadır. Bu minvalde toplumda yaşanan güvensizlik durumları hayal kırıklığı, endişe, korku ve kolektif korku başlıca tetikleyen öğelerdir (Eken, 2005: 408).

Dünyanın barış ve demokratik düzeydeki kısımlarının sınırları dâhilinde şiddetin öykü ve imgeleri, günlük hayatlarında refah içinde yaşayan insanlarda daha fazla ulaşabilmektedir. Bazı demokratik ve barış bölgelerinde bu şiddet daha yoğun yaşanmaktadır. Bunun sebebi şiddeti gündemde bulundurabilmektir. Gündemde tutulan şiddetin asıl amacı ise medyayı yaşatmaktır. Böylece şiddeti tüm dünyaya yaymak daha kolaydır (Keane, 1998: 15).

Şiddet aslında bir tekniktir. Dolayısıyla şiddetin ahlakı da mevcut değildir. Şiddetin geriye doğru çekilmesi ya da yok olması ahlakın ortaya çıktığı yerde gerçekleşir. Ahlakın şiddete büsbütün hâkim olduğu vaziyetler depresyon veya yalnızlık gibi durumlardır. İnsanlar topluma girdiği andan itibaren şiddet durumuyla karşılaşır. İnsanların özgürlüğünün kısıtlanması bu andan itibaren gerçekleşir. Bireylerin toplumla temasında genel olarak ahlak vardır. Aslında şiddet bireyin

özgürlüğünü elinden alan özgürlük hareketidir. Özgürlüğü ise ortadan kaldıran da ahlaklıdır (Yakupoglu, 2005: 317).

Şiddet kavramsal olarak, yasaya veya kurala karşı gösterilen dirençtir. Bir nevi şiddet duygunun yansımasıdır ve bu duygunun taşkınlığıdır. Bu durumu sevginin şiddete dönüşmesi olarak örneklendirebiliriz. Davranışın aşırılığı duyguların aslında ilkel kalmasından kaynaklanmaktadır (Bakırcıoğlu, 2012: 1214).

Şiddet en güçlüden en zayıfa doğru uygulanmaktadır. Bu durum bazen büyükten küçüğe doğru bazen de erkekten kadına doğru gerçekleşmektedir. Bu tür şiddet çoğunlukla bireysel alanda yaşanmaktadır. Dolayısıyla büyük bir bölümü de gizli kalmaktadır. Böylece şiddetin büyüklüğü ve çözümü noktasında sorunlar yaşanmaktadır. Kadın üzerinden uygulanan şiddeti temel alırsak; düşük ekonomik düzey, ailede erkek bireylerle eşit olmamak ve sosyal haklarından mahrum olmak gibi sebeplerle kadın bireylerin şiddete yönelik savunmasız duruma getirmektedir (Öz, 2018: 18).

2.2. Şiddet Çeşitleri

Genel anlamda düşünüldüğünde şiddet mefhumu insanlığın tarihte bulunduğu andan itibaren kendini göstermeye başlamıştır. Zamanla birçok tanım yapılmıştır. Bu oluşturulan birçok tanımın keşiştiği nokta hemen hemen aynıdır. Bunlar; kasıtlı veya kasıtsız, bireysel veya grup halinde, fiziksel veya sembolik şeklindedir. Geçmişten günümüze kadar geçen sürede şiddetin uygulanış şekline göre kategorilere ayrılmıştır. Bunlar ise; fiziksel şiddet, psikolojik şiddet, cinsel şiddet, ekonomik şiddet şeklindedir (Açıkgoz, 2014: 7).

2.2.1. Fiziksel Şiddet

Dar bir kapsamda fiziksel şiddet, tartışılmaz ve büyük bir kısmı ölçülebilir kapsamdadır. Bireylerin bedensel bütünlüğüne yönelik dışarıdan gerçekleştirilen sert ya da üzüntü veren hareketler bütünüdür (Ünsal, 2005: 31).

Fiziksel şiddette acı verici hareketler sergilenir. Şiddeti gösteren kişi tokat, yumruk, tekme, boğaz sıkma gibi eylemlerde bulunabilmektedir. Bunun yanı sıra sopa benzeri aletlerden de yararlanmaktadır. Kişinin hayatını ölümle sonuçlandırmaya kadar uzanan yolda yakıcı madde kullanma ve ırza geçme de kullanılmaktadır. Dahası kişinin sağlık koşulları engellenerek bulunduğu alanda sağlık hizmetlerini kullanmasını engellemek de bu kapsama girmektedir (Karıncı, 2011: 22).

Fiziksel şiddet bireyin vücut bütünlüğünde zorlama, bedene zarar vermek ve vücut bütünlüğünün gelişmesini önlemek gibi eylemleri içermektedir. Bu ve buna benzer fiziksel eziyeti

yaşayan bireyler fiziki durumun yanı sıra psikolojik açıdan da etkilenmektedir. Dolayısıyla fiziksel şiddet sadece bedeni değil kişinin psikolojisini de etkilemektedir (Öz, 2018: 20).

Öldürmek gibi beden bütünlüğüne karşı saldırıda bulunan hareketler sergilemek yasalarımız tarafından suçtur. Kişinin eğitim hakkını elinden almak, aç ve susuz kalarak beden sağlığı yönünde etkilenmesine sebep olmak gibi durumlar da fiziksel şiddettir. Bu durumlar da cezaya dâhildir (Karınca, 2011: 22).

2.2.2. Psikolojik Şiddet

Hakaret, sövme ve tehdidin yanı sıra toplumumuzda belirgin şekilde yaşanan şiddetin bir diğeri de psikolojik şiddettir. Bireyin özgürlüğünü kısıtlamak ya da tamamen elinden almak, iletişim bağı koparmak, giyimini kısıtlamak, insanların yanında küçük düşürmek, bağırarak, başka insanlarla kıyaslamak gibi durumların hepsi psikolojik şiddete girmektedir. Psikolojik şiddet en çok ve en yoğun görüldüğü durumlar kişiye karşı tehdit ve hakarettir (Karınca, 2011: 24).

Genellikle psikolojik şiddette bireylerin duygu durumlarına yönelik eylemler gerçekleştirilir. Kişinin huzurunu bozmak, onurunu kırmak, hakaret etmek gibi durumları sergileyerek gerçekleştirilmektedir (Erten ve Ardalı, 2005: 143).

Psikolojik şiddet noktasında bireyin yaşı, cinsiyeti veya dâhil olduğu sınıfsal durumu şiddetin büyüklüğünü etkilemektedir. Öncesinde şiddetin büyüklüğü düşünüldüğünden daha azdır. Bulunulan sınıfsal konumun da etkisi oldukça fazladır. Öyle ki üst sınıfa dâhil bir bireyin yaşadığı psikolojik şiddetle alt sınıfa ait kişinin şiddeti yaşaması aynı değildir (Bora ve Üstün, 2005: 18).

2.2.3. Cinsel Şiddet

Uygulayan kişinin kim olduğuna bakılmaksızın zorla veya talebi dışında gerçekleştirilen bütün cinsel eylem ve sözel durumlar cinsel şiddettir (Karınca, 2011: 23). Cinsel şiddet bütün insanları kapsamaktadır ama günümüz şartlarında daha çok kadına yöneliktir. Kadının istem dışı veya zorla cinsel eylemlere zorlamak, kürtaj ve fuhuş şiddet kapsamındadır. Bu şiddet türü diğer şiddet çeşitleri gibi savunmasız, güçsüz kesime uygulanmaktadır. Bu noktada mühim kısım, bireyi istemediği eylemlere yönlendirmektir. Genelde cinsel şiddet fiziksel bir şiddetle kullanılmaktadır. Cinsel şiddet bireyi sadece fiziksel değil psikolojik de etkiler. Dolayısıyla fiziksel, psikolojik ve cinsel şiddet bir arada uygulanmış olur (Öz, 2018: 21).

Bireyin kocası veya karısı tarafından rızası dışında ya da zorlama yoluyla cinsel ilişki suçtur ve şiddettir. Kadınların hamileliğinin tamamlanması ya da hamileliğinin sonlandırılması, tecavüz ya da taciz, zorla evlendirilme uygulanan cinsel içerikli şiddetlerdir. Evli kişilerin evlilikleri

dâhilinde enstet ilişkiler de görülmektedir ve durum da yine cinsel şiddet çeşidine girmektedir (Karınca, 2011: 23).

2.2.4. Ekonomik Şiddet

Ekonomik şiddet, çoğunlukla şiddet çeşitleri arasına dâhil edilmiyor. Genellikle her cins mala zarar vermek şeklinde, fiziksel şiddetten farklı kılmaktadır. Köy ve kasaba gibi yerleşim yerlerinde birbirlerinin tarlalarına zarar vermek, kan davası veya hayvanlarına zarar vermek gibi eylemlerin bireylerin malına zarar vermenin dışında kişiye yönelik dolaylı şekilde şiddet uygulanmaktadır (Ünsal, 2005: 33).

Bireyi ekonomik yönden mağdur hale dönüştürmek ekonomik şiddet olarak kabul edilir. Bireyi ekonomik açıdan sıkıntılı duruma sokmak, bireyin elindeki parasını almak veya bireyin hakkı olan parayı vermemek gibi eylemler bu şiddet türünü kapsamaktadır (Öz, 2018: 21-22).

Başka bir açıdan bakıldığında, ülkede enflasyon yoğun şekilde hissediliyorsa ve bunun devamında işsizlik oranı yüksekse veya sosyal devletin olanaklarından yararlanılamıyorsa ve güvenlik düzeyi düşükse bu ekonomik şiddetin diğere bir alanıdır. Bireylerin insanca yaşama hakkı ekonomik açıdan kısıtlanıyor. Bu durum ücretlerin düşük seviyede olmasından kaynaklanmaktadır. Bu durum insanın geleceğine karşı korku ve kaygı duymasına yol açmaktadır. Bu şekilde yaşanan gerilim ise şiddetin oluşmasına sebep olmaktadır (Ünsal, 2005: 33).

2.3. Bourdieu Noktasında Simgesel (Sembolik) Şiddet

Simgesel şiddet, muhtemel en yalın biçimde anlatmak gerekirse, toplumdaki eyleyici yani toplumun kendisi üzerinde kendi suç paydaşlığıyla gerçekleştirilen şiddet şeklidir. Bu yöntem tehlikeyi içinde barındırabilmektedir. Çünkü iktidarda bulunanların alt sınıflardan gelip veya gelmediği ayrıca harcanan kesimin zorunda bırakıldığı bu duruma istekli olup veya olmadığı gibi problemler her zaman mevcuttur. Toplumsal eyleyiciler yani durumun bilincinde olan eyleyiciler, kesin olarak belirlenenlere bağlı oldukları halde bile bu belirlenenleri oluşturdukları miktarda kendilerini belirleyen üretimine yardımcı olan eyleyicilerdir. Gerçekleştirilen tahakküm genellikle belirleyenlerle onları meydana getiren algı grupları arasındaki uyumla oluşmaktadır (Bourdieu ve Wacquant, 2003: 167).

Toplumsal baskı ve zorlamaya karşı, toplumsal yöntemle ve toplum adına tatbik edilen baskıya karşı kendini müdafaa etmek için gereken sembolik silahların olması kültürel bir ihtiyaçtır. Dolayısıyla simgesel baskıya karşı savunma silahlarının genelleştirilmesi gerekmektedir. Toplumun ve siyasal kültürün genel açıklamaları, zoraki şekilde kültüre dâhil edilmelidir (Bourdieu, 1996: 12-13).

Simgesel şiddet, Bourdieu'nun nezdinde toplumun her noktasında yaşanan durumları ortak paydada buluşturan en duru tanım, “şiddetin görünmez ve kibar formu”dur (Türk, 2014: 613). Simgesel şiddet, daha uysal ve hafif sömürü bağlantılarını içermektedir. Bu şiddetin devamını sağlayabilmek için bu etkenler kullanılmaktadır. Bunlar, kendilerine bağlı olanları suçu oluşturan partnerleriyle bir arada bulunan ilişki içerisinde barındırmaktadır. Belirli bir baskı altında olan hayranlık ve sevgisiyle kendilerinin sömürülmesine fırsat vermektedirler. Hâkimiyet altındaki bireylerin yaşam alanlarını meydana getiren oluşumlarla hâkimiyet bağlantılarının yapısı arasındaki ilişki simgesel şiddete dayandırılan noktadır (Bourdieu, 1995: 198).

Simgesel şiddet, belli bedellerle ve bazı şartlarla polisiye ve politik şiddet şeklinden daha etkili fonksiyonları içerisinde barındırır (Bourdieu ve Wacquant, 2003: 165). Sembolik şiddet, “Kendi kurbanları için bile görünmez olan, bilgi ve iletişimin salt simgesel yöntemleri aracılığıyla - ya da daha açık bir deyişle, duygusal, sınırsız, ya da tanıma ve tanımama yoluyla- işleyen duyarsızlaştırıcı ve yumuşak bir şiddet türü.” (Bocquet, 1989'dan aktaran: Köse, 2004: 57).

Simgesel şiddet, aracısız bir biçimde bedenlerin üstünde ve rastgele de olsa bir fiziksel güç olmadan gerçekleştirilen kuvvet şeklidir ama bu kuvvet kişilerin içlerinde gizli bulunan yatkinlıklarından da yardım alarak gerçekleşmektedir. Bu yatkinlıklardan yardım almak aslında çok az bir tetiklemeyle gerçekleşmektedir. Bu eylem, üstü kapalı bir şekilde simgesel biçimde oluşturulmuş fiziksel dünyada, eylemin hissetmeksizin kabullenilmesiyle ve tahakkümün oluşumlarıyla donatılmış etkileşimlerle geniş bir zamanda meydana geldiği için daha güçlüdür (Bourdieu, 2015c: 54-55).

Bourdieu simgesel şiddette, bireylerin silahın kuvvetinden değil, aslında hatalı anlamının gücünden kötü sonuç almalarını vurgulamaktadır. En etkili simgesel şiddet şekilleri, fakir, üşengeçlerin ya da muhacirlerin açgözlü olarak nitelendirilmesi gibi küçük bir etiketleme meselesi değildir. Bourdieu'ya göre, öğrenciler böylelikle değişik fikir yöntemleri, değişik toplumsal sermaye çeşitleri ve değişik kültürel ve sosyal değerleri alt ya da üst şeklinde gruplandırmayı öğrenirler. Bireylerin ilerleyen süreçlerde hususi gruplaştırmaya karşı çıkmaları genel olarak dünyayı hiyerarşik şekilde anlamaya karşı olmalarından daha basittir. Yalnız, tüm dünyadaki toplumsal nesnelere belirli bir düzende sıralama durumu değildir. Bu durum aslında hususi ve kültürel şekilde meydana getirilmiş bir kavrayış şeklidir (Calhoun, 2014: 119).

Bourdieu, “Televizyon Üzerine” isimli eserinde sembolik şiddetin bir noktasına açıklık getirmeye çalışmıştır. Belirli bir yayına çıkılması aslında kişinin kendi özerkliğinden vazgeçmesidir. Bu özerklikte katılımcının süresinin kısıtlanması, ortaya konulan konunun sınırlandırılması ve o konunun dayatılması gibi kurallar bulunmaktadır. Dolayısıyla bu noktada televizyon, simgesel şiddetin bilhassa kötü şekilde kullanılmasına sebep olan bir mekanizmadır. Böylece simgesel şiddetin üretiminin devamını sağlamakla birlikte ona maruz kalanlarla maruz

bırakanların suç ortaklığıyla ve bu iki zümrenin de bu şiddeti uyguladıklarını veya maruz kaldıklarının farkında olmadan gerçekleştirilen şiddettir (Bourdieu, 1997: 21).

Simgesel şiddet, kendi içinde bile belli olmayan, iletişim ve bilginin yalnızca sembolik teknikleri yoluyla veya daha belirgin bir tanımlamayla bilmek ve bilmemek, tasdikli veya tasdiksiz yöntemle ilerleyen tepkisizleştirici ve bir noktada hafif bir şiddet şeklidir. Kendi saf içeriğinde spiritüel bir şiddet şekli olan simgesel şiddet, görünmeyen bir erk teşkilatlanmasının sebep olduğu şiddettir. Sözelimi televizyonda yer alan spikerin belirli bir güce hükmedebilir hale gelmesini sağlayan mefhum bu şiddet şeklidir. Nitekim bu kendine has olan şiddet şekli, alenen bir şiddet şeklinde söylenirse de, kendi içerisinde otorite ve hâkimiyet fikrini destekleyen ve yasal olduğuna ikna olmuş fikre varmaktadır. Dolayısıyla spikerin hâkimiyetinin onaylanması konuklar üzerinde otoritesinin kabul edilmesini göstermektedir. Spikerin konu akışını istediği şekilde devam ettirmesi ve verilecek konu dâhil kendinin belirlemesi ve bu konunun hudutlarının belirlenmesi mevcut olan bu simgesel şiddetin pratikte bütün şartları sağladığını göstermektedir. Temelde ise spikerin simgesel şiddet öznesi, içerisinde bulunduğu alanda kendi erk mevkisinin tezahürüdür (Köse, 2004: 162).

Kişinin toplumsal ve kültürel pratiklerini ürettiği ve içerisinde bulunulan habitusta ayrıştırıcı tatbikler de bulunmaktadır. Hayatın genel olarak her noktasına sirayet etmiş olan simgesel şiddet, sözelimi bir patronun seçtiği spor türüyle bir işçinin seçtiği spor türü veya patronun yediği yemek türüyle işçinin yediği yemek türü arasında ince nüanslar bulunmaktadır. Bu ayrımlar yerine göre itibarlı veya itici olarak adlandırılabilir. Dolayısıyla aslında yaşamı içerisindeki bu durum tercihlerimizde bile olsa simgesel şiddeti temsil etmektedir (Bourdieu, 1995: 23).

Bourdieu, var olan tüm kurum ve kuruluşların, kapitalist düzen ve devletlerin de dâhil uygulayabileceklerinden çok daha fazlasını vaat etme yöneliminde olduklarını dile getirmektedir. Aslında bu durum toplumun ortak yararı için çalışılıyor şeklinde sunulsa da, temelde toplumsal eşitliklessness yeniden üretilmektedir. Daha bağımsız ve varlıklı bir hayat bekleyenler için esin kaynağı olabilir ama dayattıkları sınırlılık ve uyguladıkları şiddetle toplumdaki insanlara hayal kırıklığı yaşatırlar (Calhoun, 2014: 86).

Yanlış temsil ve yanlış bilinçlilik nosyonlarının işleyiş dinamiğine benzer şekilde burada da sınıf veya grupların üzerindeki tahakkümün gizlenmesi meselesi kendisini göstermektedir. Bourdieu, sembolik şiddetin bir nevi “sihir teorisi” gibi işlediğini iddia ederek, sembolik şiddet teorisinin bir inanç üretimi teorisine dayandığını altını çizmektedir. Sembolik şiddetin etkilerinden birisi de, iktidarın karizmaya, bir sihre, bir cazibeye dönüştürülmesidir (Türk, 2014: 613).

Simgesel şiddete başkaldırı düşünülmediğinden daha zordur. Aslında bu durum soluduğumuz hava gibi her an içimizde bulunmaktadır. Dolayısıyla şiddetin ağırlığının farkında olunmaz ve bundan kurtulmak da zordur. Günümüz toplumlarında bu şiddet şekli görünmez ve yumuşak bir biçimde uygulanmaktadır (Bourdieu ve Eagleton, 2013: 404-405).

Eğitim sistemi üzerinden gerçekleşen pedagojik davranışlar da objektif açıdan bakıldığında bir simgesel şiddettir. Toplumun ve kültürün oluşmasında grup ve sınıflar arasındaki güç bağlantıları isteğe bağlı dayatma ve bilinçaltına yerleştirme şeklinde devam ederek eğitim yoluyla görünmez bir şiddet uygulanabilmektedir (Bourdieu ve Passeron, 2015: 36).

Sembolik şiddet, hükmedilenin hükmedene (dolayısıyla da tahakküme) göstermemelik edemediği bağıllık aracılığıyla kurulur; yani onu düşünürken ve kendini düşünürken (ya da daha iyisi, onunla olan ilişkisini düşünürken) elindeki tek araçlar onunla ortaklaşa sahip olduğu tanıma araçları olduğunda, (nihayetinde bunlar da tahakküm ilişkisinin cisimleşmiş biçimleri olduklarından dolayı ilişkiyi de doğalmış gibi gösterirler). Başka bir anlatımla, kendini algılamada ve anlamada, ya da hükmedenleri algılamada ve anlamada başvurduğu şemalar da (yüksek/alçak, eril/dişiil, beyaz/siyah, vb.) kendi toplumsal varlığının da bir ürünü olduğu (ve böylelikle de doğallaşmış olan) sınıflandırmaların somutlaşmalarının ürünüdür (Bourdieu, 2015c: 50).

Bourdieu, “Eril Tahakküm” eserinde sembolik şiddetin “sembolik” kavramına şöyle vurgu yapmaktadır;

“Sembolik” lafi en yaygın anlamlarıyla algılandığında, sembolik şiddete vurgu yapılarak fiziksel şiddetin rolünün hiçleştirilmeye ve dövülen, tecavüze uğrayan, sömürülen kadınların varlığının unutulmaya çalışıldığı, daha kötüsü, erkeklerin bu şiddet suçundan aklanmak istendiği düşünülebilir. Çok açık ki amaç kesinlikle bu değil. “Sembolik”, gerçek ve fiili olanın karşıtı olarak anlaşıldığında ise, sembolik şiddetin baştan aşağı “manevi” bir şiddet olduğu ve gerçek birtakım etkilerinin olmadığı zannediliyor. Uzun yıllardır kurmaya çalıştığım sembolik mallar ekonomisi, tam da bunu, ilkel bir maddeciliğe dayanan bu naif ayrımı yıkmayı amaçlar ve tahakküm ilişkilerinin öznel deneyiminin nesnellliğini kuram içerisinde bir yere koyar. Bir başka yanlış anlama burada bulgusal [heurist/c] işlevlerini göstermeye gayret ettiğim etnolojik göndermelere ilişkindir: etnolojinin, bilimsellik yoluyla, “ebedi dişi” (ya da eril) mitini oluşturmak, daha fenası, değişmez ve ölümsüz gibi tasvir etmek yoluyla eril tahakküm yapışım ebedileştirmek için başvurulan bir yöntem olduğundan kuşulanılıyor. Oysa ki, tahakküm yapılarının tarihsellikten azade olduklarını öne sürmekten çok uzak bir şekilde, bu yapıların, tekil eyleyicilerin (örneğin erkeklerin fiziksel şiddet ve sembolik şiddet yoluyla yaptığı gibi) ve kurumların (aileler, Kilise, Okul, Devlet) katkıda bulunduğu *sonu gelmeyen (yani tarihsel) bir yeneden üretim emeğinin ürünü* olduğunu kanıtlamaya çalışıyorum (Bourdieu, 2015c: 50).

Simgesel şiddeti hâkimiyeti sonucunda elinde tutan bütün iktidarlar, yasal bir biçimde tabanındaki güç bağlantılarını saklayarak, aslında bunları dayatan ve zorunda bırakan hâkimiyetin simgesel özellikteki gücünü şiddetle birleştirmektedir (Bourdieu ve Passeron, 2015: 34).

2.4. Karadeniz’de Şiddet

Şiddetin hangi türü –fiziksel, cinsel, psikolojik, ekonomik, cinsel- olursa olsun temelinde, tehdit oluşturabilecek durumlar karşısında sindirmek ve otorite sağlamak vardır. Gerekli eğitimi alıp bir iş ve konum sahibi olmanın sağladığı imkânlar kadına yönelik şiddetin engellenmesinde ve kadının kendini savunmasında önemli bir yere sahiptir. Kadının bu temel etkenlere sahip olması hem sosyal hayatında hem de aile hayatında ataerkil yapı karşısında şiddete maruz kalmasını engelleyebilmektedir. Böylelikle kadın artık toplumda bir yere sahip olmaktadır. “Bir toplumsal cinsiyet sorunu olarak kabul edilen kadına yönelik şiddetin esas amacı, kadının davranışlarını kontrol etmektir; “ataerkil toplumun dayattığı rol modelleri ev içinde kendini göstermekte”, kadın üzerindeki hâkimiyetin devam edebilmesi için şiddete başvurulmaktadır” (Gazioğlu, 2014: 104-105).

Karadeniz bölgesinde kentleşmeyle beraber şiddet artmıştır. Bu artış daha çok aile içi şiddet noktasında kendini göstermektedir. Bu durum elbette sadece Karadeniz bölgesinde yaşanmamaktadır. İnsanın olduğu her yerde bu gibi durumlar mevcuttur. Bunu sadece Karadeniz’le sınırlandırmak doğru olmaz (Üstün, 2009: 388).

Toplumda oluşan yanılgılardan biri; şiddetin sadece fiziksel olduğudur. İnsanın sahip olduğu haklardan mahrum edilmesi de şiddettir. Karadeniz yerelinde hayatını sürdüren kadınların büyük bir kısmı kırsaldaki ücretsiz aile işçisi olmalarından dolayı eğitimden uzak tutulmuştur. Bu durum kadını iş sahibi olmasını ve belli bir düzeydeki konuma gelmesini engellemektedir. Dolayısıyla kadın toplumda olması gerektiği yerde olamamaktadır. Şiddeti fiziksel şekilde doğrudan değil fakat eğitim hakkının elinden alınması gibi dolaylı yollardan uygulanması kadının dışlanmasına ve ataerkil düzeni içselleştirmesine sebep olmaktadır. Olması gereken konuma gelemeyen ve dışlanan kadın geleneğin dışında kalan ulusal düzeyde de bu üretin ve işleyişin dışında kalmalarına sebep olur. Tarımın daha çok kadının emeğiyle dönüştüğü Doğu Karadeniz bölgesinde tarımın kadınlaşması yaygınlaşmaktadır (Kandiyoti, 1996: 60).

Karadeniz bölgesi yerel özellikleriyle beraber ataerkil sistemi oldukça yoğun şekilde yaşamakta ve yaşatmaktadır. Bu sistem kadını cinsiyeti gereği erkekten daha geri planda tutan ve ekonomik, eğitim hayatı gibi sosyal olanaklardan mahrum bırakan bir düzendir. Her mahrum bırakılış aslında kadının yaşadığı şiddeti göstermektedir. Sosyal imkânlardan uzaklaştırılan kadınlar daha kolay kontrol edilebilmektedir. Dolayısıyla bu noktada fiziki şekilde yaşatılmayan şiddet

şekilleri kadın üzerinde denetim şekli olarak kullanılmaktadır. Karadeniz bölgesinin kültürel yapısı gereği geleneklerine bağlı yapıdadır ve içselleştirilen ataerkil yapı günlük hayatın her alanına sirayet etmektedir. Ataerkil düzen gereği eğitim yapısının işleyişi, ailenin sınırlarını aşım şekil vermesi ve inanç şeklinin yaşanması gibi birçok alandaki etkisi aslında cinsiyetçi yaklaşımın doğurduğu farkların yoğun olarak yaşanmasıyla beraber kadını yaşadığı toplum içerisinde “ikincil konuma” itmektedir. Aslında ataerkil düzen kadının ait olduğu toplumda konumunun belirlemesi noktasında oldukça önemlidir. Karadeniz bölgesinde kültür, gelenekler ve var olan ataerkil sistem birçok konudan önce gelmektedir (Gazioğlu, 2014: 105).

Şiddet hayatın her alanında kendini göstermektedir. Artık hayatın bir parçası haline gelmiştir. Trabzon yerinde kadınlar sahip oldukları çocuklarının şiddete yönelik yetişmelerinden ve bunun parçası olmalarından tedirgin olmaktadır. Bu bölgede yaşayanlar şehrin şiddetle anılmasını istememektedirler ama yaşadıkları şiddeti de yaşadıkları çevreden gizlemektedirler. Toplumsal açıdan şiddete uğrayan kadınlar gerek mahalle baskısı gerekse yetiştikleri kültürden dolayı bunu açıkça anlatamamaktadır ve şiddete karşı örgütsel olarak bir araya gelememektedirler. Kadın yaşadığı olumsuz durumla hayatına devam etmek zorunda kalmaktadır (Üstün, 2009: 389).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TOPLUMSAL CİNSİYET VE CİNSİYET ROLLERİ

3.1. Toplumsal Cinsiyet

Öncelikle toplumsal cinsiyet ve cinsiyet terimlerinin ayrımını ortaya koymak gerekmektedir. Cinsiyet kavramı daha çok vücudun dişi veya erkek şeklindeki fizyolojik nüanslarını belirtmek için kullanılmaktadır. Toplumsal cinsiyet kavramıysa, dişi ve erkek arasındaki kültürel ve toplumsal farklılıkları belirtmektedir. Toplumsal cinsiyet aslında, belirli bir düzende oluşturulmuş dişillik ve erillik terimleriyle ilişkilidir. Burada önemli olan biyolojik cinsiyetin tamamen sonuç olma durumu yoktur. Örneğin, bazı bireyler doğru vücutlarda dünyaya gelmediklerini fark ederler. Bu durumda hayatlarının bir evresinde biyolojik cinsiyetlerini değiştirirler. Böylece karşı taraftaki cinsin hayat şeklini kabullenerek yaşamlarına devam ederler. Birey, hatalı olan bu durumu böylece onarma yoluna girmektedirler (Giddens, 2012: 505).

Cinsiyet kavramı, erkek veya kadın oluşun anatomik ve fizyolojik tarafının tanımlandığı ifadedir. Burada önemli olan biyolojik oluşumdur. Bireylerin kimliklerinde belirtilen cinsiyet buradaki kavramı açıklamaktadır (Bayhan,2013:153). Cinsiyet, bireyin erkek veya kadın olarak mevcut olan biyolojik ve anatomik nitelikleridir (Üner, 2008: 6).

Toplumsal cinsiyet kavramı en yalın haliyle kadın ve erkek arasındaki kültürel ve fizyolojik ayrımı belirtmektedir. Bazı sosyologlar cinsiyet ve toplumsal cinsiyet arasındaki farkı belirtirken fiziksel nicelikler ve cinsel organları veya rol ve görevleri ortaya koymaktadırlar (Slattery, 2014: 341).

Toplumsal cinsiyet kavramı, erkek veya kadın olmak kültürün ve toplumun sorumlu tuttuğu ifade ve umutları anlatmaktadır. Kişiyi, erkeksi veya kadınsı şeklinde özgünleştirmek psikolojik bir niteliktir. Genellikle bu kavram kültürü yansıtmaktadır (Bayhan,2013:153). Toplumsal cinsiyet, kültürün oluşturduğu görev ve roller hata kültür içerisinde kişinin beklentisi ve algılanışıyla alakalı bir terimdir (Üner, 2008: 6).

Toplumsal cinsiyet ve cinsiyetin ortak ayrım noktası biyolojinin var olan kader olmadığıdır. Dolayısıyla cinsiyet, insan bedenini yani biyolojisini ifade etse de toplumsal cinsiyet kültür

kökünden gelmektedir. Toplumsal cinsiyet, cinsiyet gibi sabit değildir ve her iki kavram da birbirinin yerine geçmemektedir (Butler, 2005: 50).

Toplumsal cinsiyet farklılıkları, cinsiyete yüklenen rollerin medya ve ebeveynler yoluyla kavratılmasıyla sağlanmaktadır. Nitekim toplumsal cinsiyet toplum yoluyla dayatılırken, cinsiyet doğuştan getirilen biyolojik kökendir. İkincisi doğumla beraber getirilirken ilki bireyde zamanla gelişmektedir. Toplumun bireyi olan çocuklar bu iki ögenin içine doğmakta ve her ikisiyle beraber büyümektedir. Çocuk için cinsiyet ve toplumsal cinsiyet zamanla edinilen deneyimler sonucunda ayrıştırılmaya başlanmaktadır. Birinin doğuştan diğerinin ise kültür yoluyla oluştuğunun farkına varırlar. Bundan yola çıkarak toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sebebi ise kadınların ve erkeklerin rollerinin ve görevlerinin farklılığına göre toplumsallaşmalarıdır (Giddens, 2012: 506).

Cinsiyet farklılığı, erkek ve kadın vücudunda belirli fiziksel veya kimyasal ayrımlarla bağlantılıdır. Bireydeki fiziksel ayrımlar bedenın dış görünüşüyle alakalıdır. Kişinin kimyasal ayrımlarıysa bedenın tamamı şeklinde içsel dengesini sağlamaktadır (Direk, 2012: 72).

Toplumsal cinsiyet, kişinin dünyaya gelişinden ölümüne kadar onu çevrelemektedir. Belirli bir toplulukta kadın veya erkek olmak o topluluğun meydana getirdiği etik niteliktir. Aslında bireyin erkek veya kadın oluşu, onun dünyaya gelişıyla meydana gelen bir ayırt edicilik değil, var olduğu topluluğun oluşturduğu bir hüviyettir. Bu noktada bireyin var olan vücudu o topluluk için bir objedir ve toplum artık o objeye istediği şekilde şekil verir ve kontrol eder. Kişi kendini özne olarak görse de buradaki asıl özne toplumdur (Bayhan, 2013: 163).

Toplumsal cinsiyette temel olarak iki noktada eleştiri yapılmaktadır. İlk eleştiri; kültürel faktörle anatomik faktör arasında inşa edilen ikiliği kapsamaktadır. İçerisinde bulunan vaziyet sosyolojinin, kültürel unsur, kültürel şuur ve davranışı meydana getirmek gayesiyle bedensiz bir durum şeklinde düşünceye meyilli olunan tenkitle bağlantıdır. İkinci eleştiri ise; toplumsal cinsiyet yapısının erkekler ve kadınlar arasında bulunan kuvvet, hüküm ve baskının aleyhine hareket eden ayrımlarda yoğunlaşmasıyla alakalıdır. Bazı sosyologlar kuvvet ve hâkimiyet meselesini önde bulundurarak ataerkillik kavramını kullanırlar. Ataerkilliğin meydana getirdiği sorun, fizyolojik görüşleri kültürel görüş gibi analiz ederek toplumsal cinsiyetle cinsiyeti aynı gruba koymaktadır. Bu durumda, erkekler ve kadınlara ataerkilliğin izah edilmesine yardımcı bulunan evvelde meydana getirilen kümeler olarak düşünülmektedir (Marshall, 1999; 99).

İçerisinde bulunduğumuz topluluk bireyin bedenini istediği gibi şekillendirdiği ve denetlediği için bireyden erkek veya kadın gibi hareket etmeleri istenmektedir. Bu noktada toplumda uygulama gündelik ihtiyaçlar doğrultusunda gelişmektedir (Giddens, 2012: 508). Toplumsal farklılaşmanın bireyler üzerindeki yansıması cinsiyet rol ve görevlerinin üstlendiği net durumlara ve bu eylemlerin

dönüşüm ve değişim süresine yönelik etkileri mevcuttur. Ülkemizde bu durumlar konargöçer toplumdaki metropollere kadar farklılık göstermektedir (Kandiyoti, 1996: 23).

Connell, toplumsal cinsiyetin kültür gibi değişkenlik gösterdiğini ortaya koymaktadır. Mevcut ilişkiler durgun ve sönük değildir. Aksine sürekli dönüşümü içerdiğini vurgulamaktadır. Toplumsal cinsiyeti etkin ve hareketli bir şekilde ele almaktadır. Dolayısıyla bireylerin cinsel yönelimini kendi istek ve seçimleri doğrultusunda değiştirebileceklerini vurgulamaktadır (Giddens, 2012: 513).

Toplumsal cinsiyet, eğer cinsiyetin bireyin vücudu üzerinden üstlendiği toplumsal manaların hepsi ise toplumsal cinsiyetin birkaç cinsiyetten referans aldığı söylemek pek doğru olmaz. Genel anlamda toplumsal cinsiyet ve cinsiyetin farkını belirtmek için biyolojik bedenlerle toplumsal olarak oluşturulan kültürel cinsiyetin ortak noktasında süreksizlik meydana gelmektedir. Toplumda büyük bir kararlılıkla belirtilen kadınların sadece kadın vücuduna, erkeklerin ise sadece erkek vücuduna özgü olacağı manasına gelmez (Butler, 2005: 50).

Toplumsal cinsiyet, kültürel olarak var edilen ve kadınlarla erkeklere farklı kimlik ve roller belirleyen terimdir. Bu terim ender yer ve zamanlarda yansızdır, hatta toplumların genelinde belirli bir derecelenmeyi kapsamaktadır. İnsanların içerisinde bulunduğu kültürün bir parçası olan toplumsal cinsiyet, elde edilecek hayat standartlarını ve şansları tanımlamakta büyük etkisi vardır. Dünyanın her yerinde erkek ve kadının rolleri değişkenlik gösterebilir ama hiçbir toplumda kadının gücünün erkekten daha fazla olduğunu belirten bir yer mevcut değildir (Giddens, 2012: 514).

İçerisinde bulunduğumuz toplum, erkek ve kadına ayrı muamelede bulunmaktadır. Bulunduğu kategoriye göre rol ve görevler yüklenmektedir. Bu rol ve görevlerde genel olarak, ev temizliği kadının göreviyken, ailenin ekonomisi erkeğin görevi olarak atfedilmektedir. Dolayısıyla erkek ve kadından beklenen eylemler değişiktir (Dökmen, 2015: 17).

İnsanlar, toplumsal cinsiyet ve cinsiyetin kültürel bağlarla meydana gelen ve farklı biçimlere dönüştürülebilen mefhumlar olarak görmektedirler. Toplumsal cinsiyette aslında bir öz bulunmadığını ve bireylerin vücutlarını bile toplumsal yansımalar ve gerekli müdahalelerle değişim geçirtebilmektedirler (Giddens, 2012: 526).

Toplumsal cinsiyet ve cinsiyet arasındaki farkta daha çok bedenleşmeden ayrılma mevcuttur fakat benzer süreçte kimlik ve öznelik oluşumu esasında gereksiz bir toplumsal cinsiyet terimine sebep olmaktadır (Young, 2009: 39).

Toplumun var olan mevcut düzeni içerisinde sağlık, eğitim, din ve siyaset gibi birçok alan bulunmaktadır. Bu alanlarda bireye dair kullanım gücü ve elde edebileceği fırsatları vardır.

Toplumsal cinsiyette belirtilen alanlarda bireylerin birbirlerine yönelik üstünlük ve eşitsizliği barındırmaktadır (Ecevit, 2003: 83).

Ne cinsiyet ne de toplumsal cinsiyet kader değildir. Bu noktada aslında her iki kavram da inşa edilmektedir. Bu gerek toplumla gerek kimlikle oluşturulmaktadır. Yine de cinsiyet doğumla gelip sonradan inşa edilse de toplumsal cinsiyet tamamen kültürün eseridir. İnsanlığın var oluşundan bugüne kadar geçen sürede bu inşa meydana gelmiştir ve tarihe mal olmuştur (Arpacı, 2013: 131).

3.2. Toplumsal Cinsiyet ve Tarihsellik

Dünya üzerinde bulunan toplumların her biri kendine has özellikler barındırmaktadır. Bu özellikler içerisinde cinsel pratiklerin tasdik edildiği gibi reddeden cinsel durumlar vardır. Toplum içerisindeki bireyler mevcut olan bu gibi durumları sosyalleşme süreciyle kavramaya başlamaktadır (Giddens, 2012: 485).

Toplumsal cinsiyetin aslında bir düzeni belirtmesi, durumun her şartta yalnızca kültürel bir özne yoluyla bedenleştiğini belirtmektedir. Tarihin genelinde özne, davranışlarıyla kültürün her noktasına hâkimiyet kurmaktadır. Aslında bu hâkimiyet davranışla aynı durum değildir. Özne kültürel sahayı anlaşılabilir hale getiriyorsa hatta bu sahayı insanlar için normalleştiriyorsa bu durumun dışında kalmak hem özne hem de toplumsallaşma noktasında sıkıntı yaratmaktadır (Butler, 2009: 75).

Dünya her geçen gün gelişmektedir ve beraberinde teknoloji de büyümektedir. Büyüyen ve gelişen bu teknik durumlar vücutlarımızın fiziki limitleri üzerinde de oynamaktadır. Günümüzde artık kişilerin vücutlarının ve fiziki durumlarının kalıcı olmadığını hatta bireylerin müdahaleleri ve değişik kültürlerin beğenileriyle şekillendiği görülmektedir. Toplumsallaşma sürecinde biyolojik fark her durumda kabul edilmiştir (Giddens, 2012: 508-509).

Toplumsal cinsiyet konusun yapılan birçok araştırmada kadınların özellikle erkeklerle mukayese edilirken, 1980'lerin devamında ise toplumsal cinsiyetin sadece kadınları kapsamadığını ve mukayeselerin sadece kadınlar üzerinden olmaması gerektiğini hatta bunların hepsinden erkeklerin de etkilendiğini görmüşlerdir (Üner, 2008: 6).

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, kadınlar ve erkekler arasında farklı bağlamlarda ortaya çıkan konum, iktidar ve saygınlık farklılıklarına işaret eder. İşlevselciler toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini açıklamak için toplumsal cinsiyet farklılıklarının ve cinsiyete dayalı işbölümünün toplumsal istikrara ve kaynaşmaya katkıda bulunduğu vurgu yaparlar. Feminist yazarlar ise toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin bir şekilde doğal olduğu fikrine karşı çıkarlar. Liberal feministler, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini cinsiyetçilik ve ayrımcılık gibi toplumsal ve kültürel

tutumlarla açıklamaya çalışmışlardır. Köktenci feministler ise kadınların sömürülmesinden ataerkil düzeni –kadınların erkekler tarafından dizgesel biçimde egemenlik altına alınmasını- devam ettiren erkeklerin sorumlu olduklarını ileri sürerler. Siyah feministler, toplumsal cinsiyete ek olarak, sınıf ve etnik köken gibi etkenlerin de beyaz olmayan kadınların yaşadıkları baskıları anlamak için özsel olduğunu düşünmektedirler (Giddens, 2012: 526).

Kişisel özü tarihsel yönden açıklama vazifesini yüklenmesi gereken biziz. Toplumun içerisinde insanlar birer birey olarak yer alır ve belirli bir zümreyi de temsil etme mecburiyeti tarihte bu konudaki değişim ve devrimlerin gerçekleşmesine yol açmıştır (Wittig, 2009: 200).

Çalışma hayatında kadın, görev alacağı iş hayatına uygunluk sıkıntısı yaşamaktadır. O işin erkek işi ise altından kalkamayacağı düşüncesi kadının iş hayatına girişine engel olmaktadır. Bunun yanı sıra aldığı görevi yerine getirirken bir yandan da insanlığını gerçekleştirme konusunda da mücadele vermektedir. Bu noktada tutarsız olan kısım kadının var olan insanlığıyla kadın olarak mevcudiyetidir. Kadınlar mücadele sonucunda bu iki seçeneğin birinden vazgeçmektedir (Direk, 2009: 31).

1970’lerde toplumsal cinsiyetin varlığını; başka bir ifadeyle, erkekler ve kadınlar arasındaki farklılıklar ve ayrılıkların biyolojik farklılıkla açıklanamayacağını, erkeklik ve kadınlıkla ilgili, kültürel açıdan egemen fikirlerin gerçekliğe ancak kabaca denk düşen stereotipleri temsil ettiklerini kanıtlamaya yönelik sosyolojik ve psikolojik çabalar vardı. Bu çalışmalar, toplumsal cinsiyetle ilgili düşünceler ve erkeklerle kadınların rolleri söz konusu olduğunda çeşitli kültürler arasında muazzam değişiklikler bulunduğunu ortaya koymuştu. Benzer doğrultuda, erkek ve kız çocukların, yetiştirilme biçimi, gençlik kültürü, istihdam kalıpları ve aile ideolojisi alanlarındaki toplumsallaşma süreciyle yetişkin erkek ve kadınlara dönüşmelerini kapsayan araştırmalar yapılıyordu. Yapısal düzeydeki araştırmalar ise, ev içindeki (dışarıda tam zamanlı çalışan erkekler ile kadınlar arasında bile görülen) eşitsiz iş bölümüne, ayrıca iş türleri ile terfi olanaklarının belirlenmesinde cinsiyetin (bireysel hüneler ile vasıflardan çok daha fazla olarak) büyük rol oynadığı işe alma kalıbındaki ayrımcılıklara eğilmekteydi (Marshall, 1999; 98).

Toplumsal cinsiyet, günümüzde artık duyarlı ve önemli bir yerdedir. Erkek ve kadın eşitsizliği noktasını da içerisinde barındırmaktadır. Günümüzde bu eşitsizlik sorunu inkâr edilemeyecek boyuttadır. 20. Yüzyılın yarısında gelişmekte olan devletlerin geneli bu eşitsizliğin düzelmesine yönelik çalışmalar da mevcut olan eşitsizlik büyük bir etki halinde hissedilmektedir (Ecevit, 2003: 83).

Günümüzde toplumsal cinsiyeti kavramının yöntemi namına kadın ve erkek ikiliğinde direten sınırlayıcı bir toplumsal cinsiyet ifadesinin egemenlik örneği saflığını kısıtlayan iktidar eylemleri uygulanmaktadır (Butler, 2009: 76).

Toplumsal cinsiyet ve cinsiyet ya da kadın ve erkek gibi çift zıtlıklar kültürel oluşumlardır. Bu kültürel güçlerini ataerkil egemenlik tarafından açıklanan ve tekrar çoğalma gayesine yönelen kurallı düzenin devamını getirebilmeyi amaçlamaktadır (Chanter, 2009: 107).

Kültürümüzün içerisinde cinsiyet rollerinin tesiri büyük çaptadır. Bireyler, ufak yaşlardan itibaren kız ve erkek çocuk şeklinde hareket etmeye yönlendirilirler. Böylelikle yetkin manasıyla cinsiyet kuralları bireyin her şeyine sirayet etmektedir. Dolayısıyla kişinin vücudu, küçük yaşta edinilen deneyim sosyalleşmeden itibaren toplumsal yönden biçimlendirilen bedenselliktir. Ayrıca cinsiyetin kendine ait özelliklerindeki ayrımlar da hemen hemen aynı şekilde oluşmaktadır (Nagl-Docekal, 2009: 221).

İçerisinde bulunduğumuz toplumdaki mevcut olan cinsiyet eşitsizliği sadece bizim kültürümüzde değil genelinde bulunmaktadır. Bu durum daha çok, kadınları erkeklere göre daha az insanca hakları elde etmesi ve bunlardan daha az yararlanabilmesi şeklindedir (Atalay, 2019: 2).

İnsanların buldukları kültür içerisinde cinsiyet, toplumsal cinsiyet, roller ve ayırım tarih boyunca mevcuttur. Toplu halde yerleşik yapıya geçen bireylerin kadın ve erkek olarak yüklendiği görev ve roller gelişmiştir. Akabinde sınıfsal oluşum bu rollere etki etmiştir. Söz gelimi kadına ait olan doğuma yardım, bakım ve şifa gibi sağlık konusundaki görevler bilimlerin ortaya çıkmasıyla tıp alanına kaymıştır (Coşkun ve Özdilek, 2012: 31).

Ülkemizde toplumsal cinsiyetin önemli politikalarının temeli cumhuriyet dönemi inkılâplarına dayanmaktadır. Cumhuriyetin var oluşundan itibaren erkek ve kadın arasında denk bir sistem olmasına yönelik inkılâplarla birlikte çağdaş bir ülke temeli oluştururken geniş bir oluşumda değişim ve dönüşüm sağlanmaya çalışılmıştır. Ülkenin kuruluşundan itibaren meydana getirilen reformlar bireylerin kültürel ve toplumsal oluşumunu sağlamıştır.

Toplumsal cinsiyet mefhumu son dönemlerdeki kullanım şekli, post-modern tartışmaların tesirinde kalmıştır. Toplumsal cinsiyet, erkek ve kadının tüm kültürel var olan nüanslarını vurgular, hatta erkek bedenini ve kadın bedenini farklı tutan bütün durumları içerisinde barındırır (Pala Kaplan, 2015: 15).

Genel anlamda toplumsal cinsiyet ilişkileri, yaşamın büyük bir kısmında kadınların daha geride olduğu ve erkeklerin kadınlara göre daha baskın olduğu aşikârdır. Bu durum tarihin her döneminde görülmüş hatta görülmeye de devam edecektir. Erkeklere verilen roller, kadınlara verilen rollere oranla, farkı yoğun bir şekilde hissettirmektedir.

3.3. Toplumsal Cinsiyet Roller

Toplumsal bir mevcudiyet realitesinde belirli ailede dünyaya gelen birey, ebeveynlerinden aldığı genlerle beraber bir cinsiyetle doğmaktadır. Anatomik bir gerçeklikle dünyaya gelen insan, aile içerisinde, belirli içtimai bir ortamda yerini almaktadır. Kişi dünyaya gelirken cinsiyetini belirleme ihtimali yoktur. Aynı şekilde bulunacağı aileden konulan ada kadar gelişen süreç kişinin dışında meydana gelmektedir (Bayhan, 2013: 147).

“Toplum”, ailevi, sosyallık, mesleki gibi birçok rolü içerisinde barındırır. Bunların çoğu insanlarda bulunabilmektedir. Sözelimi kadının rollerinden, anne ve eşi söyleyebiliriz. Bunun gibi birçok toplumsal rol aslında cinsiyete yüklenmektedir. Cinsiyete yüklenen roller içerisinde bazı meslek grupları bulunmaktadır. Bunun yanı sıra kültürün de yüklediği görev ve roller vardır. Dolayısıyla bu roller ve görevler dünyanın her yerinde aynı değildir, farklılık göstermektedir (Kaçan, 2018: 11).

Bireyin doğumıyla meydana gelen fizyolojik durum cinsiyettir. Cinsiyetin tesiriyle fakat ayrı şekilde ilerleyen, bireyin erkek veya kadın olarak kendini tanımlaması durumu “cinsel yönelim” olarak tanımlanmaktadır. Bu aşamadan sonra toplum bireye rol ve görevler atfetmektedir (Çubuk Kaya, 2011: 167).

Cinsiyet rolleri, kadınların ve erkeklerin hareketlerinin ne şekilde olması gerektiğini ve her iki cinsiyetten gerçekleştirilmesi istenen değişik yükümlülüklerini ortaya koymaktadır. Her geçen gün gelişen toplumda kadının rolü bir noktada görevi olmaktadır. Bu görevde kadın, hanesine bakmak veya hizmet işlerinde bulunmaktadır. Yani “kadın işlerini” gerçekleştirmektedir. Erkeklerin görevi, yaşamlarını sürdürebilecek ekonomik özgürlüğü sağlayabilmek için iş hayatında bulunmaktadırlar. Bunlar hane dışında rollerini gerçekleştirirler. Dolayısıyla kadınlara oranla daha statüsü yüksek yerlerde dirler. Böylelikle kadın geri planda kalmaktadır (Marshall, 1999: 100-101).

“Cinsiyetin toplumsallaşması”, bireyin sosyalleşmesiyle beraber gerek aile gerekse iletişim ortamı cinsiyet görev ve rollerinin öğrenilmesini sağlamaktadır. Bu zaman zarfı bireyin dünyaya gelmesiyle başlamaktadır. İnsanlar mevcut olan anatomik cinsiyetine mutabık kural ve yönelimleri özümsemektedir (Giddens, 2012: 526).

Toplumda var olan cinsiyet rolleri ve görevlerindeki farklılıkları belli başlı kuramlarla açıklamaya çalışmışlardır. Bu kuramların birbirleriyle ters görüşte oldukları bazı noktaları vardır;

Biyolojik ve psikolojik perspektif, genetik seçim kuramında kadınların çocuk yetiştirici nitelikleri ile erkeklerin daha saldırgan ve araçsal yaradılışını savunan biyolojik kuramlarda görülen, doğuştan gelen farklılıkları vurgular. İşlevselcilere göre, cinsiyet rolleri birbirlerini

tamamlayıcı niteliktedir ve erkek ile kadın arasındaki iş bölümü ailenin istikrarını artırır. Bu görüş geleneksel cinsiyet rollerinde gücün önemine vurgu yapan feminist yazarlarca eleştirilmiştir. Feministler cinsiyet rollerinin, esas olarak kadınların erkekleri hizmetine sokmanın bir yolunu yansıttığını ve erkeklerin bu statükonun devamını sağlayarak kendi öz çıkarlarını korudukları ataerkil toplumdaki kaynaklandığını ileri sürerler. Geleneksel kadınlar bazen feminizme şüpheyle yaklaşır; oysa çoğunlukla erkekler de kadınlar da daha eşitlikçi cinsiyet rollerine doğru bir değişim süreci içindedir. Yine de, cinsiyet rolüne uygun davranışların değişmeye karşı oldukça dirençli olduğunu söyleyebiliriz (Marshall, 1999; 101).

Toplumsal cinsiyet temaslarının, sosyalleşmeyle biçim kazandırması erkek ve kadın ilişkilerine etki etmektedir. Kadınlık ve erkekliğin sergilenmesi, erkeklerin hâkimiyet kurmasını sağlayan toplumsal cinsiyet sistemini göstermektedir (Giddens, 2012: 526).

Toplum bireyin biyolojik cinsiyetine göre roller dağıtmaktadır. Bu roller kültürel ayrımlara göre değişkenlik göstermektedir. Genelde dağıtılan rollerde erkeklerin daha atik ve cesur olması gerektiğini, kadınların ise daha naif ve kırılğan olmasını göstermektedir (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2014: 209).

Toplumsal cinsiyet rollerinde, her ne kadar kabul edilmese de ayırım mevcuttur. Sözgelimi bu kavram bireylerin meslek hayatında kadınlar ve erkekler arasında gözlemlenmektedir. Bu durum “cinsiyete dayalı mesleki ayırım” olarak tanımlanmaktadır. Bu ayırım iki farklı şekilde uygulanmaktadır. İlk olarak “dikey ayırım”; iş hayatında bulunulan mevkie göre erkeklerin buldukları konumun en üstte, kadınların ise en altlarda yer almasını ifade etmektedir. İkinci olarak “yatay ayırım” ise; iş hayatında ayı meslekte bulunup görev dağılımının her ikisine farklı dağıtılmasını ifade etmektedir (Marshall, 1999; 100).

Toplumsal cinsiyet rollerinde, bazı kültürlerde kadın doğaya benzetilmektedir. Bireyler doğayla mücadele halindedir ama bunun yükü kadının üzerine yıkılmıştır. Genelde kadınların alanı sınırlandırılmaktadır. Kadınlar ise bununla mücadele etmek zorunda bırakılmaktadır (Paglia, 2004: 21-22).

İnsanlar, toplumsal cinsiyet namına kültürel veya sosyalleşmedeki rolleri içselleştirebilirler. Bu durum bazen birbirini kapsarken bazen birbiriyle alakalı olmayabilir. Nitekim kadın rolünde olan bir insanın erkek rolünü eylemlerinde gösterebilirken aynı şekilde erkek rolündeki bir insanın da kadın rolünü içselleştirip sergileyebilir (Dökmen, 2015: 22).

Toplumsal cinsiyetin belirlediği rollerde maddi, manevi, iç tesir, dış tesir gibi birçok başkalık içermektedir. Kadınlar ev içi ve ev içinde gelenek görenekleri yaşatırken, erkekler ev dışı ve

ekonomiyle ilgilenmektedir. Nitekim ne kadın ne erkeğin rollerinde tek bir model yoktur. Dolayısıyla başka kadın ve erkek uygulama ve yöntemleri mevcuttur (Altınay, 2013: 19).

Bireylerin öğrenme kısmı olmadan sahip olduğu şey cinsiyettir ve hayata gelişiyile birlikte beraberinde taşıdığı birtakım farklılıklardır. Toplumsal cinsiyet farklılıkları insandan insana olduğu gibi toplumdaki topluma da farklılıklar taşır. Bu farklılıklar atfedilen rol ve görevlere de yansımaktadır. Bazı toplumlarda kadınlık erkeğin yerindeyken bazı toplumlarda ise erkeklikten daha alt statüdedir (Dökmen, 2015: 25).

Kadın, toplumsal cinsiyet rollerinde hem iş hayatında adil şartlarda bulunmaya çalışmakta hem de hane içinde çocuk sahibi olması şeklinde kültürel rolleri de gerçekleştirmesi beklenmektedir. Bazı bireylerde bu durum çelişkiye dönmemektedir (Metin Sert, 2008: 10-11).

Erkek ve kadınlara atfedilen roller ve görevler toplumsal cinsiyet rolleri şeklinde adlandırılmaktadır. Çeşitli meslek grupları da bu rollerin sonucunda cinsiyetçi bir ayrımın oluşmasına sebep olmaktadır; hemşire, asker, şoför gibi. Kültür içerisinde bireye hayat senaryosu sunulur ve burada atfedilen rolleri sergilemesi istenmektedir. Rol kavramı, belirli kalıp hükümleri kültürün sınırladığı cinsiyet ayrımlarını aktarmak için uygulanmaktadır. Rol, genel anlamda gelenek ve görenekleri yansıtmaktadır (Dökmen, 2015: 29).

Birey olarak kadından, hem kültürel grup hem de anatomik olarak belli roller beklenmektedir. Cinsiyeti ne olursa olsun birey toplumsal bir varlıktır. Kadının da erkeğin de o kültürün rollerini yansıtmaması beklenmektedir (Çelebi, 1990: 4)

Kültürel alanda hane içi, kadınsılığın sembolüdür. Bunun sebebi bir açıdan kadının kamusal alana hâkim olamayıp hususi alanında kalmasıdır. Toplumun belirttiği rollere göre kadınlar engellenmektedirler. Kadınlar kamusal alana girdiklerinde bile geleneksel rollerden dolayı bu alanlara hâkim olamamaktadırlar (Poole, 1993: 73).

Birey olarak erkek ise, kadınlar gibi anatomik olarak cinsiyet konusunda eşittir fakat işine sosyalleşme ve kültür dâhil olunca bu eşitlik bozulmaktadır. Toplum içerisinde de iş hayatı, sosyal hayat gibi noktalarda farklı roller oynamaktadırlar (Çelebi,1990:4).

Erkeklerin rolleri çift olarak görülmektedir. Bir taraftan da ev içindekilerin önde geleni olarak iş hayatına girmektedir. Hane yaşamı daha büyük etkiyle toplumdaki konumuna gelmektedir. Böylece kamusal alanda haneyi temsil konumundadır. Dolayısıyla kişisel hane hayatıyla kamusal alanı çift rolle idare etmektedir (Poole, 1993: 73-74).

Bireyler çocukluk döneminden itibaren sosyalleşmenin yönlendirmesiyle birlikte erkek veya kadın olarak rollerini kabul edip uygulamaya başlar. Roller, kültürün belirlediği ve kişilerin uygulaması beklenen cinsiyetle alakalı yaptırımlardır. Bu roller bireyin cinsiyetine göre erkek veya kız çocukların toplumsallaşma serüveniyle birlikte kişilik hakları, eylemleri gibi cinsiyetine göre münasip veya münasip değil şeklinde farklarla kavramaktadır (Dökmen, 2015: 29).

Toplumsal cinsiyet rollerine göre, kadın annelik ve eşlik rolünün dışına çıkınca yeterli kültürel saygınlığı görmemektedir. Sözelimi meslek hayatında önemli bir konumda olan kadın rolü gereği anneliği veya eşliğiyle anılmaktadır (Atabek, 2002: 36). Aynı durum bir erkek için farklıdır. Erkek baba, koca olarak anılır fakat toplumda önemli bir mevkide işi olan kişi ise statüsüyle anılmaktadır.

Bireylerin görevi haline gelen roller, geçmişte birtakım olumsuz eylemlerin sonucunda kalıplaşmış ve zorunlu hale getirilmiştir. Bu durumun bir de gelecekteki halini düşünürsek, yakın gelecekte değişim oldukça yavaş şekilde gerçekleşecektir fakat uzak geleceğe yönelik durumda değişim gerçekleşmiş olacaktır. Sözelimi kişiler gelecek süreçte erkek veya kadın olarak değil birey olarak anılacaktır. İş hayatında özel ve kamu sahası arasında fark toplumsal cinsiyetle ilişkisini kaybedecektir. Hane içerisinde eşler arasında sorumluluklar ve roller eşit olarak dağılacaktır (Phillips, 1995: 20).

3.4. Toplumsal Cinsiyet ve Rollerine İlişkin Kuramlar

Toplumsal cinsiyetin kazanılması ve biyolojik cinsiyetle arasındaki belirli nüansları tanımlaması noktasında birçok kuram mevcuttur. Bunlar; feminist, psikanalitik, biyolojik, sosyal öğrenme yaklaşımları ve bilişsel gelişim teorisi, toplumsal cinsiyet şeması teorisi. Mevcut olan bu kuram ve yaklaşımlar birbirlerine dayanak olurlar ve her biri kendi içerisinde tamamlanıp beraber etkileşim sağlamaktadırlar (Dökmen, 2015: 41).

3.4.1. Feminist Yaklaşım

Feminist yaklaşım, yaşamları içerisinde, kadınların eylem ve söylemlerini yönlendirecek hükümlerin oluşmasını ve bunun kontrolünü sağlayamadıklarını belirtmektedir. Bu yaklaşıma göre kadınların bulunduğu kültürel bağlamlarda kadınların haklarının korunması üzerinde belirleyici tesiri vardır. Feministler yalnızca siyasi hakları edinme savaşında değil, ekonomik, sosyallik, kültürel seviyedeki değişimleri yaşama noktasındaki ilkleri gerçekleştirmişlerdir. Kadına yönelik dönüşümler ilk olarak ev içerisinde gerçekleşmelidir. Kadına ait alanda sosyal değerlerinin üretilmesiyle beraber sahip olunan düşüncelerin değişiminin girişimi gerçekleştirilebilir (Aktaş, 2013: 61).

Feminizm, 1970'ler itibariyle genişlemeye başlamıştır. Gittikçe genişleyen bu alan merkezde ayrı ırk, zümre, yönelim, dil, din ve halktan olan kadınların üstünde ağırlığı gittikçe hissedilen baskıların süreç ve sebeplerini irdelemektedir. Feminizm mefhumunun hedefi erkekler ve kadınların kamusal ve kişisel sahalarında eşit yönde bulunmalarını gerçekleştirmektir (Çelik, 2016: 8-9).

3.4.2. Psikanalitik Yaklaşım

Psikanalitik yaklaşım, Freud'un önemli yaklaşımlarındandır. Bu yaklaşımı beş farklı döneme ayırmıştır. İlk olarak "oral dönem", bireyin doğumundan 18. ayına kadarki süreci kapsamaktadır. Bu periyotta birey ağızla ilgilidir. İkinci olarak "anal dönem", oral dönemin bitişiyle 3,5 yaş arasını kapsamaktadır. Bu dönemde ilgi anüs ve dışkılama kısmındadır. Üçüncü olarak "fallik dönem", anal dönemin bitişiyle 5 yaş arasındaki periyodu kapsamaktadır ve ilgi cinsel organlara yöneliktir. Dördüncü olarak "latent dönem", fallik dönemin bitişiyle 13 yaş arasını kapsamaktadır. Burada cinsel ilgi azalır. Beşinci olarak "genital dönem", latent dönemin son kısmıyla iç içedir. İlgi tekrar cinsel organlara yönelmektedir ve cinsel açıdan yetişkinliğe doğru ilerlemektedir (Dökmen, 2015: 42).

3.4.3. Biyolojik Açıklamalar

Bu yaklaşımda vurgulanan nokta biyolojik etkenlere cinsiyet farklılıklarını dayandırarak izah etmektir. Buradaki biyolojik etkenler; beyin, hormonlar ve üreme uzuvlarıdır. Aristoteles, kadını sinirli, şefkatli, kendine saygısı bulunmayan ve utanmayan kişi şeklinde tarif etmektedir. Bunun sebebini vücutta salgılanan salgılar yani "sevda, safra, kan ve balgam" olarak belirtmektedir (Dökmen, 2015: 48).

3.4.4. Sosyal Öğrenme Yaklaşımı

Yaklaşımı ortaya koyan Bandura, iki ayırım yapmıştır. İlk olarak "edimsel koşullama", ödüllendirilen veya olumlu neticesi olan eylemlerin ilerleyen süreçlerde yeniden oluşması ihtimali yüksektir. Bireyin cinsiyetine uygun eylemler sergileyen birey ödüllendirilmektedir. Cinsiyetine uygun hareket etmezse cezalandırılmaktadır. Dolayısıyla ödüllendirilen eylem yinelenir ama cezalandırılan eylem yinelenmez. İkinci olarak "model alma ve taklit", birey çevresindeki kişileri gözler ve bu kişilerin eylemlerini taklit yoluyla sergilemektedir. Toplumsal rol ve görevlerin elde edilmesinde çoğunlukla erkek çocukları baba ve erkek modellerini, kız çocukları ise anne ve kadın modelleri taklit etmektedirler (Dökmen, 2015: 60).

3.4.5. Bilişsel Gelişim Teorisi

Bilişsel gelişim teorisini ortaya koyan Kohlberg, cinsiyet rollerinin gelişmesi çocuklarda üç periyotta meydana gelmektedir. İlk olarak “cinsiyeti etiketleme” periyodunda, çocuklar içerisinde yaşadıkları dünyadaki insanların iki farklı cinsiyetten oluştuğunu kavramaya başlamaktadır. Bu dönemden önce erkek veya kız olmanın pek bir anlamı yoktur. Sadece cinsiyetlerini bilerek etiketleme yapabilir düzeydedirler ve bunun ilerleyen süreçlerde değişebileceğini düşünmektedirler. İkinci olarak “cinsiyetin kararlılığı” periyodunda, artık çocuklar sahip oldukları cinsiyetlerin devamlılığını kavramaya başlamaktadır. Üçüncü olarak “cinsiyetin değişmezliği” periyodunda ise, çocuklar bundan sonra sahip oldukları cinsiyetin değişmezliğini kavramışlardır (Dökmen, 2015: 66-67).

3.5. Ataerkillik

“Ataerkillik”, kavramı dar kapsamıyla babanın, erkeğin yönetimidir. Daha geniş kapsamda erkeklerin çoğu kadın üstündeki ideolojik, siyasi, fiziki ve ekonomik egemenliği olarak tanımlanmaktadır. Bu mefhum aslında erkek hâkimiyetindeki yerlerde karşı cinse tahakkümde bulunan ve savunmasız siyasi ve sosyal bünyedeki kuvveti anlatmaktadır (Slatery, 2014: 139).

Ataerkil yapı, siyasi, ekonomik, yasal düzen, eğitim ve sağlık oluşumları gibi bütün örgütler üzerindeki etkisiyle beraber erkeklerin bütün kadınlar üstündeki imtiyazlı hâkim pozisyonunun devamının getirilmesini temin etmektedir (Baykal, 2008: 16).

Ataerkilliğin asıl kuvveti fiziki zorlama şekli değildir. Asıl olan ise kurumsal denetlemedir. Eril hâkimiyet ve kadının daha altta görülmesi bu tabana dayanmaktadır (Slatery, 2014: 140). Ataerkillik yalnızca bir sistemi ifade etmemektedir. Bunun yanında ideolojii de içinde barındırmaktadır. Erkeğin kadın üstündeki hâkimiyeti, aralarındaki alt ve üst ilişkisi, kültürel rollerin uygulanması, kadının bir güç tarafından denetlenmesini kapsamaktadır (Baykal, 2008: 16).

Bilim insanları, ataerkilliği uzandıği en son noktaya kadar saptamaya çalışmışlardır. Kültürler arası bireylerin eylem ve kuvvetleri arasındaki bağı tetkik ederek bir tanımlamaya varmışlardır. Doğa şartlarının değişmesiyle beraber insanlar yaşamlarını idame ettirebilecek alanlara doğru ilerlemişlerdir. Bu ilerlenen hat üzerinde Anadolu vardır. Dolayısıyla ilerleme esnasında meydana gelen savaşıklık özellikleri daha düşük sertlikte ataerkillik mefhumunun meydana gelmesine yol açmıştır (Arsoy, 2011: 8).

Ataerkil sistemde ailenin meydana gelişiyile yazılı bir tarihin ortaya çıkması aynı zamanda gerçekleşmiştir. Tarihin o dönemlerinde süregelen kölelik sistemi ataerkil yapıyla beraber biraz

şekil değiştirmiştir. Geleneklerimizde var olan geniş aile kavramı da, ataerkil aile yapısının gelişmesiyle meydana gelmiştir (Çelik, 2008: 92-93).

Ataerkillik, hane dâhilinde ve toplumun tamamında erkeklerin hâkimiyeti ve kuvvetini içerisinde barındırmaktadır. Bu düşünceyle erkek yaptırımının aile içinde rolünün korunması için merkeze koymaktadır. Dolayısıyla kadın ise alt statüye düşerek ruhsal ve fiziksel temaslara tahammül eder (Slatery, 2014: 147).

Bu ilerleyişler dünyanın geneline dağılmış ve ataerkillik de bu ilerleyişle beraber geniş alana yayılmıştır. Bazı toplum ve topluluklarda anaerkil yapı mevcut iken ilerleyişle beraber ataerkil sistem bunları yok etmeye başlamıştır. Kıtalara yayılan bu sistemin sonucunda artık erkek hükmü her yere yayılmıştır (Arsoy, 2011: 9).

Ataerkillik beraberinde kadınların sahip olduğu ve olması gereken haklarının yok olmasına sebep olmuştur. Kadınlar artık erkeklere tabi olmaya başlamış, hatta evlenmek bu durumu güçlendirmeye yarayarak ticari alana dönüşüp kadının ötekileştirilmesi yoluna girmiştir (Çelik, 2008: 96).

Ataerkilliğin meydana gelmesinde önemli rol oynayan erkeklerdir. Dünyaya gelişlerinden itibaren biyolojik ve anatomik olarak bedenlerindeki farklılıkları pozitif yönde kullanmışlardır. İnsanlar arasında çıkan savaşlarda egemenlik ve koloni anlayışıyla beraber kadın artık ikinci plana itilmiştir. Tarihte gerçekleşen birtakım değişiklikler olsa da kadının yeri hep geri planda kalmıştır (Arsoy, 2011: 9).

Ataerkil sistem soyut olmasına rağmen tüm dünyaya yayılmıştır. Bunun başlıca mimarları erkeklerdir. Geneli erkek olduğu gibi kadınların da bulunabileceği sahadır. Yalnız burada kaideleri erkekler oluşturmaktadır. Dolayısıyla söz hakkı erkektedir. Kadınlar ise bu yapı içerisinde bulunabilmek için ataerkilliğin oluşturduğu kaideleri kabullenip bu yönde hareket etmeleri gerekmektedir (Yılmaz, 2014: 36).

Ataerkilliğin hüküm sürdüğü yerlerde erkek ve kadın arasında kuvvet farkı her defasında kadının yapılan her eylemi kabul etmesine yol açmıştır. Erkeğin hâkimiyet alanı, kadınların geride bırakılması ve sadece hane içiyle ilgili alanlarda hareket etmesine sebep olmuştur (Arsoy, 2011: 10).

Kültür içerisinde erkek ve kadına yönelik belirli kaideler bulunmaktadır. Bu kaideler tam şekilde uygulandığında ulaşılmak istenen noktaya varılmaktadır. Toplumun bize zorla da olsa kabullendirdiği cinsiyet rollerimiz vardır. Belirli bir sosyallik içerisinde bu rol ve kaideler uygulanmazsa dışlanma gerçekleşmektedir. Bu durum insanlara dayatılarak gerçekleştirilmektedir.

Erkekler babalarını ve kadınlar da annelerini gözlemleyerek bu sisteme ayak uydurmaktadır (Coşkun, 2019: 39-40).

Gelişmemiş ve daha gelişmiş toplumlarda ataerkillik sistemi vardır fakat bulunma düzeyi aynı değildir. Erkek hane içinde yönetici ve lider konumundadır. Burada erkeğin gücü ve liderliği sürekli ve değişime uğramaz. Bu tip hanelerin en büyük düşüncesi sürdürdükleri soylarının erkekten ulaşıp onlara geldiğidir. Bu kavramın adı ise “biyolojik babalıklır” (Arsoy, 2011: 12).

Kadın birey olarak bütün üretimlerindeki nüansları ortaya koymaya çalışmaktadır. Toplum erkeklerin sahip olduğu nesne olarak devam ettiği müddetçe, kadın şimdiki halini erkeklere benzeterek sürdürebilmektedir (Direk, 2009: 32).

Yaratılış bakımından erkek ve kadın arasında vazgeçilemeyen farklar bulunmaktadır. Bu farklar gelecekte de bozulmayacak kültürel rolleri insanlara dayatmaktadır. Bu durum her iki cinsiyet için de kabul görmüştür. Bunun sonucunda da ataerkillik daha da güçlenmiştir. Bireyin dünyaya gelişinden itibaren yüklenen görev ve roller kendiliğinden gerçekleşmektedir. Kadının hane içinde bırakılıp erkeğin iş hayatına gönderildiği düzende, erkeğin üreten kadınınsa tüketen olarak algılanmasına sebep olmaktadır. Dolayısıyla Erkeğin hâkimiyeti gözle görülür derecede güçlenmektedir (Arsoy, 2011: 10).

3.6. Karadeniz’de Kadına Yönelik Algi

Ülke genelinde coğrafyalar arasında bulunan belirgin özellikler aynı zamanda farklılıkları da meydana getirmektedir. Bu durum ülke bazında genellemeye gidilmesini engellemektedir. Bununla beraber bölgesel ayrımlar ülke genelinde toplumsal cinsiyet noktasında, yapı bakımından hemen hemen benzeşiklik göstermektedir. Bu durum bölgelerin parça olarak değil bütün halde değerlendirilmesi kısmında kolaylık sağlarken aslında coğrafyaların ve içerisinde yer alan insanlarla bütün olan toplulukların farkları gözden kaçırılmaktadır (Gazioğlu, 2014: 98).

Karadeniz bölgesinde özellikle Doğu Karadeniz kısmında kadının üstlendiği sıfatlar daha çok çalışmasına ve emeğine yöneliktir. Burada kadın çok fazla çalışmaktadır. Böylece ailenin yükünün büyük bir kısmını kadın tek başına sırtlamaktadır ve bu durum aslında Karadeniz kadınına özgü bir tanım olarak kullanılmaktadır. Mevcut durum daha önceki araştırmalara göre Karadeniz’deki ailelerin yaşadıkları coğrafi şartların özelliklerinden dolayı aile içerisinde işbölümü yapıldığını düşünmektedirler. Çünkü bölgenin coğrafi yapısı gereği ekonomik şartları sınırlıdır. Aile gelir elde edebilmek için ve yaşamlarını sürdürebilmek için ailenin erkek üyesi genel olarak işini bulunduğu sınırlar içerisinde yani kırsalda bulamayıp dışarıda aramak zorunda kalmaktadır. Bu durumda erkek bulduğu işe gitmektedir; yani kente göç etmektedir. Kadın ise yaşadığı kırsal içerisinde erkeğin eksikliğini de tamamlayacak derecede çalışır. Dolayısıyla kadın erkeğin yokluğundan kaynaklanan

boşluğu daha fazla çalışarak doldurmaktadır. Karadeniz kadınının vurgulanan çalışkanlığı aslında erkeklerin göç etmesi sonucu iş yükü kadına kaldığından dolayı kadının fazla çalışmasının sonucunda ortaya çıkmaktadır (Üstün, 2009: 380).

Karadeniz bölgesinde kadına yüklenen sıfatlar içerisinde daha çok güçlü, kuvvetli, hareketli, durağanlığı sevmeyen, hayatında kararlarını kendi verip kendi uygulayan, dik başlı ve bunun gibi özellikleri taşımaktadır. Karadeniz kadınının sadece bu yönlü sıfatlarla değerlendirilmesinden kaynaklanan problem bu coğrafyadaki kadınların üzerine fazla çalışma yapılmamasına sebep olmaktadır. Toplumsal cinsiyet içerisinde kadının bulunduğu yeri temele alan çalışmalarda hedef, daha çok toplumsal cinsiyetteki farkları ortaya koymak ve bu noktada olumsuzlukların değişmesine yarar sağlamaktır. Oysaki Karadeniz yerelindeki kadınların meydana getirdiği algı, aslında yereldeki kadınların cinsiyetçi ayrımı yaşamayıp erkeklerle eş haklara sahip olarak düşünülmesi ve en önemlisi problemsiz yaşamlar sürdürdükleri yönündedir. Dolayısıyla böyle olumlu çağrışımlar sonucu cinsiyet rol ve eşitsizlikleri yönünde araştırılacak az nokta kalmaktadır (Gazioğlu, 2014: 98).

Karadeniz bölgesinde kadınlara yönelik en önemli tasvir güçlü ve kuvvetlidir. Kadın, ailenin geçimi için ekonomik açıdan merkezi konumda yer almaktadır. Bu durum kırsaldaki kadın için de kentteki kadın için de geçerlidir. Çünkü Karadeniz’de kent ve kır yaşamı iç içe yapıdadır. Erkekler hem kentte iş yaşamında hem de kırsalda tarım işlerinde yerini alırken, kadınların kırsalda tarım işlerinde yer alma oranı kentte iş hayatında bulunma oranına göre oldukça fazladır. Kırsalda kadının iş gücünden daha çok yararlanılmaktadır (Üstün, 2009: 382).

Karadeniz bölgesi yerelinde cinsiyet rejimine bakıldığında cinsiyetler arasında kadın ve erkeğe eşit ve hakkaniyetli bir yaşam hakkı sunulması durumuna bölge insanı kısmen mesafeli yaklaşmaktadır. Bu haklar bölgenin yer yer değişen coğrafi yapısına göre bile fark göstermektedir. Kıyı kısımlardaki şehirlerde kadınlar yerelin iklim ve bölgesel şartlarının ortaya koyduğu sorumlulukları tek başına üstlenmektedir. Karadeniz bölgesinin ekonomisinde önemli yere sahip olan tütün, fındık ve çay tarlalarında çalışan işçiler yine o tarlaların sahipleri olan ailelerdir. Bu aileler aslında tarlaların “ücretsiz aile işçileri” olarak nitelendirilmektedir. Bu durum daha çok Doğu Karadeniz bölgesinde görülmektedir. Bu tarlalarda çalışacak aile üyelerinin evliliklerinde fazla sayıda çocuğa sahip olmaları aile büyükleri tarafından istenilmektedir. Çünkü çocuk sayısının fazla olması tarlalarda çalışacak ücretsiz işçi demektir. Dolayısıyla kadının sahip olacağı çocuk sayısı bile kültürel olarak yerelin ihtiyaçlarına göre belirlenmektedir. Bu durum evlenecek olan kadının yaşamını önemli ölçüde etkilemektedir ve bireysel kararlarını kendi verememektedir (Gazioğlu, 2014: 99).

Karadeniz’in genelinde görülse de daha çok Doğu Karadeniz kısmında ataerkil yapı çok önemli yerdedir. Bu durumda ailedeki bazı fırsatlar erkek ve kız çocuk arasında paylaşılırken

eşitlik görülmemektedir. Ailenin şartlarına göre ekonomik gelirin aile üyelerinin ihtiyaçlarına göre dağılımı, varsa mirasın dağılımı veya eğitim ihtiyacının öncelik durumu gibi fırsatların dağılımında öncelik sırası erkeklere yöneliktir. Bu noktada kadının ihtiyaçları, daha çok erkeğin ihtiyaçları tamamlandıktan sonra değerlendirmeye alınmaktadır. Ataerkil yapının en büyük etkisi kadının üzerindedir. Dolayısıyla kadın ikinci plana atılmaktadır (Üstün, 2009: 383).

Bölgesel olarak kadın toplum içerisinde düşük şekilde konumlandırılmaktadır. Kültür olarak ataerkil yapıda olan toplumumuzda kadınlara uygulanan şartlar ile erkeklere sunulan imkânlar arasında eşitlik gözlemlenmemektedir. Bireyin toplum içerisinde bir yere sahip olması insanlık noktasında çok önemlidir. Bu durum kişinin sadece bir yerlerde çalışması ya da üretmesi şeklinde değil, aslında bireyin toplum içerisinde kendini ait hissetmesi ve kendini gerçekleştirme sağlıklı bir toplum için gereklidir. Bu noktada yerelde kadınların büyük kısmı bu durumdan yararlanamamakta ve bu konumdan dışlanmaktadır. Kadına daha çok verilen geleneksel görev ve rollerdir. Böylece kadın tarlada yerini alıp ücretsiz aile işçisi olarak hayatına devam etmektedir.

Doğu Karadeniz bölgesi yerelinde kültürel olarak erkeğin yetiştirilmesi baştan itibaren erkek gücünün ve hâkimiyetinin gelişimine yol açmaktadır. Bu durumun temelden başlayarak üretilmesinde sadece gelenekler değil o gelenek ve kültür içerisinde yer alan kadının da büyük katkısı vardır. Bu üretim içerisinde yer alan kadın aslında kendi konumunu da böylelikle kendi hazırlamaktadır. Kadının da erkeğin de toplumsal konumu yerelin tabanında, aile içerisinde meydana gelmektedir (Üstün, 2009: 384).

Günümüz şartlarında içerisinde bulunduğumuz coğrafyanın da etkisiyle beraber kadınların sürekli mücadele etmelerinin altında yatan sebeplerin başında toplumsal cinsiyetin dayattığı cinsiyetler arası fark algısı gelmektedir. Mevcut olan cinsiyet algısı sadece ayırım yapmamakla birlikte, cinsiyetlerin kabullendiği eşit olmayan hâkimiyet farkını da ortaya koymaktadır.

Karadeniz'de aileler ataerkil yapının etkisinde olmasına rağmen cinsiyetçi yaklaşıma göre erkeklik ve kadınlık rol ve görevleri içselleştirilmekte ve eşitsiz yaklaşım normalleştirilerek kabul edilmektedir (Üstün, 2009: 385). Kültürel olarak geçmişten itibaren gelen kız ve erkek çocuk arasında ayırım benimsendiğinden dolayı artık insanlar tarafından olumsuz bir davranış olarak düşünülmemektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. ARAŞTIRMA TASARIMI, BULGU VE YORUMLARI

4.1. Araştırma Tasarımı

4.1.1. Araştırmanın Konusu ve Amacı

Günümüzde şiddet, gerek ülkemiz içerisinde gerekse dünya ölçeğinde önemli bir sorun konumundadır. İnsanoğlu varoluşundan itibaren şiddetin bütün türlerini yaşamaktadır. Şiddet mefhumunun bu kadar yaygın bir şekilde var olması ve bunun toplumsal düzeni etkisi içerisinde alması açısından araştırmak, ayrıca tüm dünya üzerinde şiddetin giderek yoğunlaştığı bu dönemlerde ülkemizde toplumsal cinsiyet üzerine nasıl bir etki gösterdiğini öğrenmek yararlı olacaktır.

Simgesel şiddet, belirli bir sosyal düzenin içerisinde yedirilmiş, toplumun her kesimindekiler için rol ve görev olarak biçilmiş ve sorgulama olmaksızın rıza gösterilen şiddettir. Bu durum aslında herhangi bir fiziksel güce başvurulmadan yaşanılmaktadır. Hatta uygulanan rızanın bile farkında olunmamaktadır. Şiddet ve güç aynı konumdadır. Sadece bu gücü ne şekilde kullanıp hangi tür şiddete dönüştüğü noktasında farklılık göstermektedir.

Bu araştırmanın amacı, Pierre Bourdieu gibi önemli bir konuma sahip fikir insanının diğer kavramlarıyla beraber ama daha çok simgesel şiddet kavramı üzerinde durularak, teorik açıklamaların pratikteki yansımaları noktasında kadın ve toplumsal cinsiyet üzerindeki etkileri irdelemektir. Şiddetin çeşitli şekillerde uygulandığı toplum içerisinde eğitim seviyesi dahilinde kültürel sermaye ve gelir düzeyi dahilinde sosyal sermaye yönünden farklı kadınların mevcut şiddet türlerinin yanı sıra simgesel şiddete maruz kalıp kalmadığını, eğer kalıyorsa bunun farkında olup olmadığını ve gelenekselleşen toplum düzeninde simgesel şiddetin kadınların fikirlerine sirayet edip etmediği noktasına değinmek faydalı olacaktır.

4.1.2. Araştırmanın Önemi

Toplumsal cinsiyet bir nevi, erkek ve kadının isteklerini, inançlarını, hareketlerini ve rollerini belirleyen düşüncelerin sosyal yapılanmasıdır. Şiddet ise, bir düzen kaybıdır. Artık cinsel şiddet, fiziksel şiddet, ekonomik şiddet, psikolojik şiddet gibi şiddet türlerinden çok insanların fikirleri

içerisine yerleşmiş ve birçoğunun farkında bile olmadan kullanmakta, hatta fikirlerini pratiğe dönüştürme yolundaki aşamada simgesel şiddete yönelmektedir.

Değişen ihtiyaçlar, gelişen düzen olsa da geçmişten gelen bir kültür, gelenek ve görenek her zaman toplum içerisinde var olmaktadır. Bu gibi etkenlerin etkisi altında simgesel şiddete yönelen de, simgesel şiddet uygulanan da birçok kez bunun farkında bile olmamaktadır. Dolayısıyla bu noktada simgesel şiddet kavramının irdelenmesi önemlidir. Toplumun ayrılamaz bir parçası olan kadının üzerinden uygulanan simgesel şiddet fark edilmelidir. Bundan dolayı toplumsal cinsiyet üzerinden kadına yönelik simgesel şiddetin sınıfsal kullanımının incelenmesi önemlidir.

4.1.3. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada nitel ve nicel araştırma yöntemlerinin ikisi de ayrı ayrı kullanılmıştır. Öncesinde literatür taraması yapılarak teorik bir çerçeve oluşturulmuştur. Bu çerçeve içerisinde, çalışmanın teorik kısmındaki konulara dair bir fikri olmayan kişilerin bile aydınlatılabileceğine ve fikir sahibi olabileceğine dair bütün ayrıntılar mevcuttur. Devamında elde edilen teorik çerçeveye sonuçlar objektif bir şekilde analiz edilmiştir.

“İhtiyaç duyulan verilerin çeşitli teknikler ya da araçlar kullanılarak gözlem yoluyla toplandığı çalışmalara, görgül (ampirik) araştırmalar denir. Bir görgül araştırmada nicel ya da nitel araştırma yöntemlerinden biri kullanılabilir gibi iki yöntem birlikte de kullanılabilir.” (Büyüköztürk vd.,2017:180). Her iki yöntemin de kullanılma sebebi, sosyal bilimlerde ortaya konulan bir çalışmanın sadece nicel ya da sadece nitel araştırmayla desteklenmesi belirlenen konuya göre bazen yeterli olabilmektedir, fakat bu çalışmadaki belirlenen özgün konuya göre her iki yöntemden de yararlanılması hem konunun derinlemesine irdelenmesi hem de elde edilecek bulguların daha nesnel sonuçlar verebilmesi adına seçilmiştir. Bu araştırmada nitel yani kişilerle derinlemesine yapılan mülakat ve nicel yani belirlenmiş kişilere anket uygulayarak elde edilen sonuçlar araştırmanın amaç ve önemine yönelik incelenmiştir.

4.1.4. Araştırmanın Kavramsal Çerçevesi

Şiddet: Bireyi yaralama, sakat bırakma veya öldürme yoluyla zararı içerdiği için genel manada şiddet, gücü aşmaktadır. Bu şekildeki hareketler bireye ruhsal ve fiziksel tehdit içerdiği için şiddet olarak adlandırılmaktadır. Bunun yanı sıra kişinin canından başka malına verilen zarar da şiddettir (Ünsal, 2005: 30).

Simgesel (sembolik) şiddet: Hükmedilenin hâkim olana yani bunların oluşturduğu tahakküme her fırsatta sergilediği bağlılık vasıtasıyla gerçekleştirilir. Dolayısıyla aralarındaki münasebeti doğal şekilde sergilemektedirler (Bourdieu, 2015c: 51).

Toplumsal cinsiyet: Kadın birey ile erkek bireyin sosyo-kültürel yönden tarif edilmesi hatta günlük yaşantıda iki farklı cinsi bir değerinden ayrıştırma yönünde kullanılmaktadır. Bireye verilen rol ve görevleri, aralarındaki ilişkiyi kavramayı ve sorgulamayı kolaylaştırmaktadır (Ecevit, 2011: 4).

4.1.5. Araştırmanın Hipotezleri

1. Trabzon yerelindeki kadınların eğitim seviyesi ile kadının eşitlikçi cinsiyet rollerine yönelik tutumları arasında anlamlı bir ilişki vardır.
2. Trabzon yerelindeki kadınların cinsiyet rol ve tutumları açısından kadınların gelir düzeyiyle ilişkili eğitim seviyesi ile kadının, geleneksel yaklaşımdaki sembolik şiddet arasında anlamlı bir ilişki vardır.
3. Toplumsal cinsiyet rollerinde kadının evlilikteki cinsiyet rolü ile eğitim seviyesi arasında olumlu bir ilişki vardır.
4. Toplumsal cinsiyette kadın ve erkeğe yüklenen rol ve görevlere yönelik bakış açısı ile eğitim seviyesi arasında olumlu bir ilişki vardır.

4.1.6. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları

Bu çalışma kadına yönelik simgesel şiddetin sınıfsal kullanımının incelenmesi üzerine belirlenmiştir. Simgesel şiddet, diğer şiddet şekillerine göre daha karmaşık ve fark edilmesi daha güçtür; fakat diğer şiddet şekillerine göre kişi ve gruplar üzerinde daha tesirlidir. Dolayısıyla kadınlara yönelik şiddet türlerinin tümü göz önünde bulundurularak simgesel şiddetle desteklenmektedir.

Bu araştırma Trabzon ili Ortahisar ilçesindeki 34-56 yaş aralığındaki en az 10 yıllık evli üniversite mezunu çalışan kadınlarla ve 34-56 yaş aralığındaki en az 10 yıllık evli ilköğretim mezunu bir işte çalışmayan kadınlar arasından seçilen kişilerin nicel ve nitel veri toplama araçlarıyla elde edilen cevaplarıyla sınırlıdır. Bu araştırma kapsamında belirlenen örneklem, bu noktada önemli bir yer tutmaktadır. Bu çalışma bireylerden elde edilen görüşme (mülakat) sonuçları ve kullanılan anket envanterleriyle sınırlıdır.

4.1.7. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırma evreni, Trabzonlu ve Trabzon'da yaşayan kadınlardan oluşmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise, Trabzon ili Ortahisar ilçesinde yaşayan 34-56 yaş aralığında en az 10 yıllık evli 161 üniversite mezunu çalışan ve 161 ilköğretim mezunu çalışmayan toplamda 322 kadından oluşmaktadır. Kadınlar üzerinden yapılan bu çalışmada belirlenen şartlardaki 322 kadın katılımcı ile nicel araştırma yöntemi olan anket yöntemi uygulanmıştır. Yine aynı özelliklere sahip 16 üniversite

mezunu çalışan ile 16 ilkokul mezunu çalışmayan toplamda 32 kadın katılımcıyla nitel araştırma yöntemi olan görüşme (mülakat) gerçekleştirilmiştir.

4.1.8. Veri Toplama Araç ve Teknikleri

Öncelikli olarak literatür taraması yoluyla Pierre Bourdieu ve kavramları, şiddet ve toplumsal cinsiyet konuları üzerinden teorik çerçeve oluşturulmuştur. Bu çalışmada mülakat ve anket teknikleri kullanılmıştır. Veri toplama aşamasında ilk olarak 39 soruluk bir anket kâğıdı kullanılmıştır.

Bu çalışma içerisinde kullanılan anket hazırlanırken, literatür taraması sırasında incelenen ve daha önceden çalışmalarda yer alan soru şekillerinden esinlenilerek hazırlanmıştır. Oluşturulan anket kâğıdında ilk bölüm 4 sorudan oluşmaktadır. Burada katılımcının demografik bilgilerine yönelik sorular oluşturulmuştur. 2. Bölümde ise katılımcılara yönelik toplumsal cinsiyette rol ve tutumlardaki eşitlikçi, geleneksel, evlilikteki roller, kadın ve erkeğe yüklenen rolleri ölçebilmek için 35 sorudan oluşan 3'lü likert yöntemi oluşturulmuştur.

Belirlenen örneklem içerisindeki kişilerden seçilen 34-56 yaş aralığındaki en az 10 yıllık evli 16 üniversite mezunu çalışan ile 16 ilkokul mezunu bir işte çalışmayan kadın katılımcıdan oluşmaktadır. Toplamda 32 kişiden oluşan iki gruptaki eşit sayıdaki kişilerle derinlemesine mülakat yapılmıştır.

4.2. Araştırmanın Bulgu ve Yorumları

Bulgu ve yorum bölümünde, çalışmadaki anket uygulamasında 322 kadın katılımcının sosyo-demografik özellikleri ve anket sorularının çıkış noktası olan toplumsal cinsiyet rolleri ve sembolik şiddete ilişkin verilen cevaplar incelenmiştir. Çalışmada anket (nicel) ve görüşme (nitel) yöntemlerinin her ikisi de kullanılmıştır.

322 kadın katılımcıya uygulanan anket formunda yer alan; katılımcının yaşı, mesleği, eğitim durumu ve maddi geliri gibi demografik değişkenlere ait tablolar ve 35 maddeden meydana gelen anket uygulamasının tabloları gösterilmiştir. Çalışmanın görüşme (mülakat) kısmında ise; görüşme yapılan üniversite mezunu çalışan kadınlar ve ilkokul mezunu çalışmayan kadınların vermiş olduğu öznel cevapları gösterilmiştir. Bu görüşmede yer alan katılımcıların isimlerinin verilmemesi için ilkokul mezunu çalışmayan kadınlar için "İ", üniversite mezunu çalışan kadınlar için "Ü" harfi kodlanarak verilmiştir.

4.2.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri ve Tabloları

Araştırmadaki örneklem 322 kişiden oluşmaktadır. Yaş aralığı ise 34–56 yaş arası belirlenmiştir. Yaş dağılımı; 83 kişi (28,9) 34-56 yaş arası, 97 kişi (30,2) 41-45 yaş arası, 62 kişi (25,3) 46-51 yaş arası ve 70 kişi (21,7) 51-56 yaş aralığındadır.

Tablo 1: Katılımcıların Yaş Dağılımı

Yaş	Frekans	Yüzde (%)
34-40	83	28,9
41-45	97	30,2
46-51	62	25,3
51-56	70	21,7
Toplam	322	100

322 kişiden oluşan örneklemin meslek dağılımı; 161 kişi (%50) ev hanımı, 36 kişi (%11,2) öğretmen, 30 kişi (%9,3) hemşire, 95 kişi (%29,5) memurdan oluşmaktadır.

Tablo 2: Katılımcıların Meslek Dağılımı

Meslek	Frekans	Yüzde (%)
Ev hanımı	161	50
Öğretmen	36	11,2
Hemşire	30	9,3
Memur	95	29,5
Toplam	322	100

Örneklemin eğitim durumunun dağılımı ise; 161 kişi (%50) ilkokul mezunu, 161 kişi (%50) üniversite mezunudur:

Tablo 3: Katılımcıların Eğitim Durumu Dağılımı

Eğitim Durumu	Frekans	Yüzde (%)
İlkokul	161	50
Üniversite	161	50
Toplam	322	100

Gelir düzeyi açısından bakıldığında ise; 161 kişi (%50) 0-1000, 12 kişi (%3,7) 1001-2500, 31 kişi (%9,1) 2501-3500, 79 kişi (%24,5) 3501-5000 ve 39 kişi (%12,1) 5001 ve üzeri gelire sahiptir:

Tablo 4: Katılımcıların Gelir Düzeyi Dağılımı

Gelir Düzeyi	Frekans	Yüzde (%)
0-1000	161	50
1001-2500	12	3,7
2501-3500	31	9,6
3501-5000	79	24,5
5001-üzeri	39	12,1
Toplam	322	100

4.2.2. Cinsiyet Rol ve Tutumlarda Eşitlikçi Bakış Açısına Yönelik Bulgular ve Yorumlar

Toplumsal cinsiyette rol ve tutumun eşitlikçi bakış açısına yönelik yapılan görüşmede, “Kadın-erkek eşit midir? Neden?” sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya üniversite mezunu ve çalışan kadınlardan oluşan grupta 11 kişi eşit olduğunu belirtirken, 5 kişi eşit olmadığını fakat denk olduğunu belirtmiştir. Verilen cevaplar ışığında “kültürel etki”, “kanuni haklar”, “beden gücü”, “denklik” ve “ataerkillik” temalarına ulaşılmıştır.

Eşit olduğunu düşünen üniversite mezunu çalışan kadınların genel olarak cevapları şu şekildedir; “Eşittir. Toplumun genel geçer durumuna göre her ikisinin lehine kaymalar olabilir” (Ü/1). “Eşittir. Her ikisi de bireydir. Cinsiyet eşitsizliği yapılmamalıdır. Sadece kanunlarda eşit olarak görülse de kanun dışında da eşit davranılmalıdır. Aynı zamanda zihniyetlerin de bu yönde olması gereklidir” (Ü/7). “Evet. Kadın da erkek de doğar, büyür, ölür. Hayat boyu geçirdiği tüm evrimler eşittir. Bunu sorgulatan kişinin yerleştiği çevre, kültür, sosyolojik etkenlerdir” (Ü/8). “Eşittir. Ancak toplumumuz ataerkil olduğu için bu düşünceye sahip insanlar çok az. Kadınlar ve erkekler birbirlerinin yaptıkları tüm işleri yapabilir ve benzer duygu ve düşüncelere zaman zaman sahip olabileceği için eşittir”(Ü/11).

Eşit olmadığını düşünen üniversite mezunu ve çalışan kadınların düşünceleri şunlardır; “Eşit değildir. Eş değerdir. Evlilikte kadın – erkek bir olmayı ya da daha doğru deyimle birbirini tamamlamayı bilir, bilmelidir. Bazı durumlarda erkek %30’a kadın %70’i, bazen erkek %90 kadın %10’u, bazen de her ikisi de %50’yi ifade eder” (Ü/3). “Denktir aslında ama maalesef toplumumuz için eşitlik söz konusu değildir. Kadına hala evde oturup sadece çocuk bakması gereken bir şahıs gözüyle bakılmakta iken çoğu kez şahıs olarak bile lafı geçmez”(Ü/9). “Eşit değildir. Her iki cinsin

de kendine göre meziyetleri, yetenekleri, algı alanları kısım kısım farklılık gösterir. Kimin üstün olduğu kıstası çıkarılamaz, denktir diyebiliriz” (Ü/12).

İlkokul mezunu ve çalışmayan kadın katılımcılarda ise, 9 kişi eşit olduğunu belirtirken 7 kişi eşit olmadığını belirtmiştir. Eşit olduğunu belirtenlere göre şöyledir; “Eşittir. Sosyal, siyasal haklar bakımından. Lakin mizacı, beden gücü, yaratılış bakımından birbirinden tamamen farklıdır” (İ/6). “Eşittir. Çünkü ikisi de insandır. Kanunlarda da belirtilmiştir. Birbirine karşı herhangi bir üstünlükleri yoktur” (İ/8). “Eşittir. İkisi de aynı haklara sahiptir. Hepimiz insanız” (İ/16).

Eşit olmadığını düşünen ev hanımlarına göre ise şöyledir; “Eşit değildir. Çünkü şimdiye kadar bize erkeğin yeri ayrı kadının yeri ayrıdır diye öğretiler. Bu yetiştiğimiz yöredeki etkidir. Erkeklerin girdiği her ortama kadınlar giremez kültürümüzde” (İ/12). “Eşit haklara sahibiz ama kullanmaya gelince hep bir adım gerideyiz. Erkekler beden gücü olarak daha güçlü yaratılmışlardır. Bunu çoğunlukla olumsuz yönde kullanmışlardır ve kadınlara her alanda zorluk çıkarmışlardır” (İ/3). “Eşit değildir. Geleneklerimize bağlı yaşarsınız ve bu da erkekleri ön plan çıkarmaktadır. Bu da erkekleri baskın hale getirmektedir” (İ/5).

Tablo 5: Katılımcıların Ailenin Maddi Birikimini Çocuklar Arasında Eşit Paylaştırma Durumu

	Ailenin maddi birikimi erkek ve kız çocuk arasında eşit paylaştırılmalıdır.			Toplam	
	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum		
Eğitim durumu	İlkokul	135	10	16	161
	Üniversite	138	6	17	161
Toplam		273	16	33	322

İlkokul mezunu kadınların %41,9’u katıldığını ifade ederken, lisans ve üzeri mezun kadınların %42,8’ i katıldığını ifade etmiştir. İlkokul mezunu kadınların %5’lik kesimi katılmadığını ifade ederken, lisans mezun kadınlar ise %5,3’ lük kesim ise katılmadığını ifade etmiştir. Dolayısıyla toplamda hem ilkokul hem de lisans ve üzeri eğitimden mezun kadınların %84,8’ i “katılıyorum” demiştir. Günümüzde Trabzon yerelindeki katılımcı kadınların erkek ve kız çocuğunun birikim üzerinde eşit hakka sahip olmaları konusunda eşitlikçi yaklaşmıştır. Böylece iki grup arasında fark görülmemiştir. Chi-Square Testi sonucundaki değer 0,05’ten küçük olduğundan dolayı “ailenin maddi birikimini çocuklarının cinsiyetine göre paylaşması” ile “eğitim seviyesi” arasında ilişkinin olduğu söylenebilir.

Tablo 6: Katılımcıların Eşler Arasında Ev İçi Ortak Görev Dağılım Durumu

	Kültürümüzde ev işleri karı-koca arasında ortaklaşa yapılmalıdır.			Toplam	
	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum		
Eğitim durumu	İlkokul	83	41	37	161
	Üniversite	131	16	14	161
Toplam		214	57	51	322

Kültürümüz içerisinde bireylerin taşıdığı rol ve görevler farklılık göstermektedir. İlkokul mezunu kadınlar %25,8 ortak görev dağılımına katıldığını belirtirken, üniversite mezun kadınlar ise %40,3 katıldığını belirtmiştir. Burada kısmen katıldığını belirten %12,7 ve katılmadığını belirten %11,5 ilkökul mezunu kadınlar ev içerisinde görevlerin ortaklaşa olmayıp sadece kadınların üstlendiğini belirtmektedirler. Bu rol ve görev aslında kadınlara dayatılan sembolik şiddetin bir sonucudur. Üniversite mezunu kadınların çoğunlukla katıldığını belirtmesi ise kadının hem iş hayatında hem de ev hayatında aynı sorumluluğu eşiyile beraber üstlendiğinden dolayıdır. Chi-Square Testi sonucundaki elde edilen değere göre sonuç 0,05'ten küçük olduğu için “ev içi görev dağılımı” ile “eğitim seviyesi” arasında ilişki olduğu söylenebilir.

Tablo 7: Katılımcıların Evlilikte Bebek Sahibi Olma Konusunda Ortak Karar Alma Durumu

	Evlilik birliği içerisinde karı-koca bebek sahibi olma kararını beraber vermelidir.			Toplam	
	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum		
Eğitim durumu	İlkokul	151	8	2	161
	Üniversite	152	1	8	161
Toplam		303	9	10	322

Eşlerin bebek sahibi olma noktasında ortaklaşa verecek oldukları karar önemlidir. İlkokul mezunu kadınların %46,9' u katıldığını ifade etmektedir. Üniversite mezunu kadınların %43,2'si katıldığını ifade etmektedir. 322 kadın katılımcının %94,1'i katıldığını belirtmesinden dolayı iki grup arasında fark gözlemlenememiştir. Dolayısıyla dünyaya gelecek olan bebeğin sorumluluğu hem annenin hem de babanın olacağı için verecekleri kararda da eşit hakka sahiptirler. Chi-Square Testi sonucundaki değer 0,05'ten büyük olduğundan dolayı “eşlerin ortak karar alması” ile “eğitim seviyesi” arasında ilişki olduğu söylenemez.

Tablo 8: Katılımcıların Boşanma Sonucu Cinsiyete Göre Eşit Özgürlük Durumu

	Boşanmış bir kadın, boşanmış bir erkek kadar özgür yaşayabilir.			Toplam	
	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum		
Eğitim durumu	İlkokul	32	33	96	161
	Üniversite	104	35	22	161
Toplam		136	68	118	322

Boşanma her erkeğin yasal hakkı olduğu gibi her kadının da yasal hakkıdır. Önemli olan boşandıktan sonra her ikisinin de aynı özgürlükte yaşayıp yaşayamadığıdır. Üniversite mezunu kadınlar %32,3' ü katıldığını ifade ederken, ilkokul mezunu kadınların %29,8'i bu düşünceye katılmadığını ifade etmektedir. Chi-Square Testi sonucundaki değer 0,05'ten küçük olduğundan dolayı "kadının bireysel kararları" ile "eğitim seviyesi" arasında ilişki olduğu söylenebilir. Burada ilkokul mezunu kadınların ifadesine göre, boşanma durumu kadın için etiketleyici bir etki yarattığı için aslında boşandıktan sonra özgür yaşamak isteyen kadının toplumsal etkinin sonucunda sembolik şiddetten dolayı bir erkek kadar özgür yaşayamadığını belirtmektedir. Aynı kültür içerisinde yer almalarına rağmen iki grup arasında fark gözlemlenmektedir.

Tablo 9: Katılımcılara Göre Boşanmanın Utanılacak Bir Karar Olma Durumu

	Boşanma kadın için utanç verici bir durumdur.			Toplam	
	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum		
Eğitim durumu	İlkokul	113	14	34	161
	Üniversite	2	2	157	161
Toplam		115	16	191	322

Geçmişten günümüze doğru boşanma oranları gittikçe artmaktadır. İlkokul mezunu kadınların %35,1'i bu düşünceye katıldığını belirtirken, üniversite mezunu kadınların %48,8'i katılmadığını belirtmektedir. Chi-Square Testi sonucundaki değer 0,05'ten küçük olduğundan dolayı "kadının bireysel özgürlüğü" ile "eğitim seviyesi" arasında ilişki olduğu söylenebilir. Üniversite mezunu kadınlara göre verilen bu bireysel kararın utanılacak bir durum olmadığını belirtmektedir. İlkokul mezunu kadınlar ise boşandıktan sonraki süreçte olumsuzluklarla karşılaşmaktan çekindiği için sembolik şiddetin dışında kalamamaktadır. Buradaki utanma duygusu sembolik şiddet olarak bireye fark edilmeden öğretilmiştir. Dolayısıyla iki grup arasında fark gözlemlenmektedir.

4.2.3. Cinsiyet Rol ve Tutumlarda Geleneksel Bakış Açısına Yönelik Bulgular ve Yorumlar

Toplumsal cinsiyette rol ve tutumun geleneksel bakış açısına yönelik yapılan görüşmede, “Evlenmeyi isteyen genç bir kızın evleneceği kişiyi seçmesinde son kararı baba vermeli midir, vermemeli midir?” sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya sorusuna üniversite mezunu çalışan kadınların hepsi ile ilkökul mezunu çalışmayan kadınların hepsi kararın genç kıza bırakılmasını, gerektiği yerde ailenin fikrinin alınması yönünde belirtmişlerdir. Verilen cevaplarda “tecrübe”, “sorumluluk almak”, “fikir almak” temalarına ulaşılmıştır.

Üniversite mezunu çalışan kadınlara göre şöyledir; “Anne- baba daha tecrübeli olduğu için evlilikle ilgili yol gösterici olmalıdır ama karar genç kızın olmalıdır” (Ü/3). “Vermemelidir. Genç kendi seçmelidir. Tüm yaşamı boyunca karşılaşacağı tüm durumlarda sorumluluğu kendi almalıdır. Hayat onun hayatıdır” (Ü/7). “Aklı başında her genç kız kendi kararını kendi verebilir. Tabi ki anne, baba fikrini söyler, deneyimlerinden faydalanabilir ama son söz babanın olmamalıdır” (Ü/9).

İlkokul mezunu çalışmayan katılımcılarda ise; “Vermemelidir. Baba, anne tabi ki daha tecrübelidir ve evlatları için en iyisini isterler. Dolayısıyla düşüncelerini söyleyebilir, nasihat edebilirler. Seçim evlenecek olana bırakılmalıdır” (İ/4). “Babalar çocuklarının hiçbir zaman kötü olmasını istemez. O yüzden babadan fikir alınır ama karar kıza bırakılır. İstemeden evlilik yapmak kötü sonuçlar doğurur” (İ/7).

Tablo 10: Katılımcıların Erkek Mesleklerini Yapmama Durumu

		Kadınlar erkek mesleği (şoför, müdür... vb.) yapmamalıdır.			Toplam
		Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum	
Eğitim durumu	İlkokul	99	26	36	161
	Üniversite	8	14	139	161
Toplam		107	40	175	322

Meslek seçimi bireysel olsa da bazı durumlarda bulunulan ortamdan, kültürden etkilenilmektedir. Üniversite mezunu kadınların %30,7’si katıldığını ifade ederken, ilkökul mezunu kadınların %28’i katılmadığını ifade etmektedir. Chi-Square Testi sonucundaki değer 0,05’ten küçük olduğu “kadının meslek seçiminin sınırlılığı” ile “eğitim seviyesi” arasında ilişki olduğu söylenebilir. Kadınlar meslek dağılımında cinsiyete dayalı kalıplaşmış yargılardan etkilenebilmektedir. Etkilenen birey çevresini de etkileyerek mesleklerin kategorize olmalarına sebep olmaktadır. İlkokul mezunu kadınların bu tür meslekleri yapmamaları gerektiği toplum

tarafından dayatılmaktadır. Böylece bu kişiler yetersizlik duyarak sembolik şiddete maruz kaldıklarını fark edememektedir. Üniversite mezunu kadınlar ise iş hayatında da yer aldıkları için meslekleri kategorize etmeden icra etmektedirler. Dolayısıyla iki grup arasında fark gözlemlenmektedir.

Diğer bir görüşme sorusunda ise ‘Erkek gibi ol.’, cümlesi bir kadın için neleri ifade ettiği yönündedir. Her iki grupta da verilen cevaplara göre “fiziksel güç” ve “duygusallık” temalarına ulaşılmıştır. Üniversite mezunu çalışan kadınlar şöyle yorumlamıştır; “İnsan gibi güçlü ol denilmesi daha mantıklı olur. Geleneksel yapımızdan dolayı erkek ön planda ve ne yaparsak erkekten örnek alıp yapmamız bekleniyor. Bu daha çok fiziksel gücü ifade etmektedir” (Ü/4). “Kadınları erkek gibi her zaman her koşulda güçlü olmaya iten bir cümle. Ama kadınlar yaratılış gereği naif ve kırılımandır. Kadınlar güçlü olmasınlar, merhametli ve vicdanı olsunlar” (Ü/6). “Güçlü olabilmenin sadece erkeklere ait olabileceği kadar olumsuz bir bakış açısını ifade etmektedir. Nitekim kadının daha güçlü olduğu fiziksel de duygusal da bir sürü gerçek olay vardır” (Ü/7).

İlkokul mezunu ve çalışmayan kadınlara göre; “Kadınlar doğaları gereği biraz daha duygusaldır, fakat bu güçsüz oldukları anlamına gelmez. Bu ayrımcı bir ifadedir. Çoğu zaman kadınlar erkeklerden daha güçlüdür. Sadece kuvvet açısından bazı noktalarda öndedirler” (İ/9). “Geçmişten beri kadınlar ev içi erkekler ise ev dışında hâkimiyet gösterdiği için daha fazla güç gerektirecek işleri onlar üstlenmiştir. Yani bu durum artık sadece fiziksel anlamdadır” (İ/11). “Toplumumuzda kadın olmanın güçsüzlük ve zayıflık olduğu algısı yerleşmiştir. Bu algıyı kırmak yerine toplumsal hayatta kadın olmanın zayıf yönlerini kapatmak için oluşturulan utanç verici bir cümledir” (İ/14).

Tablo 11: Katılımcıların Kadınlardan Yapmasını Beklediği Meslek Gruplarına Göre Durumu

		Kadınlar belirli meslekleri (hemşire, öğretmen, aşçı... vb.) yapmalıdır.			Toplam
		Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum	
Eğitim durumu	İlkokul	107	27	27	161
	Üniversite	8	30	123	161
Toplam		115	57	150	322

Üniversite mezunu kadınların %38,2’si bu düşünceye katılmadığını belirtirken, ilkokul mezunu kadınların %33,2’si katıldığını belirtmiştir. Kadınların belirli meslek kalıplarının dışına çıkmayıp cinsiyetçi yaklaşımla kabul gelinen meslekleri seçmesi noktasında üniversite mezunu

kadınların katıldığını ifade etme yüzdesi çok düşüktür. İlkokul mezunu kadınlarda ise bu oran oldukça yüksektir. Üniversite mezunu kadınlar mesleki sınırlandırma içerisinde kalmayıp öğretmenlik, hemşirelik ve bunun gibi belirlenen mesleki kalıp yargıların dışına çıkabilmektedir. İlkokul mezunu kadınlar ise bu sınırlar içinde kalarak geleneksel olarak oluşturulan sembolik şiddetin düşünce olarak dışına çıkamamaktadır. Dolayısıyla üniversite mezunu katılımcılar uğradıkları sembolik şiddetin farkındadır ve bu düşünceyle sembolik şiddeti yaşamaktan kurtulmaktadır. İlkokul mezunu grup ise bunun farkında değildir ve yaşamaya devam etmektedir. İki grup arasında fark gözlemlenmektedir. Chi-Square Testi sonucundaki değer 0,05'ten küçük olduğundan dolayı "kadının meslek seçimi" ile "eğitim seviyesi" arasında ilişki olduğu söylenebilir.

Tablo 12: Katılımcıların Evlilikle Beraber Söz Hakkının Babadan Eşe Geçme Durumu

	Bir kadın evlenene kadar babasının, evlendikten sonra kocasının sözünden çıkmamalıdır.			Toplam
	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum	
Eğitim durumu				
İlkokul	91	47	23	161
Üniversite	11	29	121	161
Toplam	102	76	144	322

İlkokul mezunu kadınların %28,3'ü katıldığını ifade ederken, üniversite mezunu kadınların %37,6'sı katılmadığını belirtmiştir. İlkokul mezunu kadınların katılma oranının yüksek olmasıyla üniversite mezunu kadınların katılmama oranının yüksek olması geleneksel hayatta kadına dayatılan sınırlılıkları ifade etmektedir. Üniversite mezunu kadın vereceği kararlarda bireysel özgürlüğünü kullanma şansı yüksektir. Çünkü maddi gelir sahibidir ve bağımlı nüfus içerisinde değildir. İlkokul mezunu kadınlarda ise söz sahibi olma durumu ne yazık ki daha düşük olduğu görülmektedir ve kadınlar belirlenen sınırların dışına çıkamamaktadır. Çünkü maddi bir geliri yoktur ve tamamen evlenmeden önce babasına evlendikten sonra kocasına bağımlı yaşamaktadır. Bu iki grup arasındaki fark, ilkokul mezunu kişilerin üzerinde sembolik şiddetin etkisinin yaşandığı gözlemlenmektedir. Bu durum geleneksellik ve toplumsal cinsiyet rollerinin bir arada var olduğunu göstermektedir. Chi-Square Testi sonucundaki değer 0,05'ten küçük olduğundan dolayı "kadının karar alma mekanizması" ile "eğitim seviyesi" arasında ilişki olduğu söylenebilir.

Tablo 13: Katılımcıların Soyun Devamının Sağlaması İçin Erkek Çocuk Sahibi Olma Durumu

	Soyun devamı için erkek çocuk sahibi olmak önemlidir.			Toplam	
	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum		
Eğitim durumu	İlkokul	67	14	80	161
	Üniversite	12	15	134	161
Toplam		79	29	214	322

Üniversite mezunu kadınların %41,6'sı soyun devamı için erkek çocuğa sahip olmanın önemli olmadığını düşünürken, ilkokul mezunu kadınlar %20,8'i bu düşüncenin önemli olduğunu düşünmektedir. Geçmişten beri süregelen geleneğimizde erkek çocuğa sahip olmak soyadının devamını sağlayacağı için ayrıcalık olarak düşünülmektedir. Üniversite mezunu kadınların bu düşünceye katılmaması erkek ve kız çocuk arasında ayırım yapılmadığını ifade etmektedir. İlkokul mezunu kadınların bu düşünceye olumlu bakmaları ataerkil toplum yapımızdan kaynaklanmaktadır. Bu iki grup arasında fark görülme sebebi toplum tarafından belirlenen sembolik şiddeti ifade etmektedir. Chi-Square Testi sonucundaki değer 0,05'ten küçük olduğu için "erkek çocuk sahibi olmanın cinsiyetçi yaklaşımı" ile "eğitim seviyesi" arasında ilişki olduğu söylenebilir.

Tablo 14: Katılımcıların İş Hayatında Erkekleri Yönetebilecek Güce Sahip Olma Durumu

	İş hayatında kadın yönetici, erkek çalışanları yönetecek güçte değildir.			Toplam	
	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum		
Eğitim durumu	İlkokul	19	25	117	161
	Üniversite	1	6	154	161
Toplam		20	31	271	322

İlkokul mezunu kadınların %36,3'ü katılmadığını belirtirken, üniversite mezunu kadınların %47,8'i katılmadığını belirtmektedir. Geleneksel olarak erkeğin kadından bir adım önde olma düşüncesi mevcuttur. Dolayısıyla hem ilkokul mezunu hem de üniversite mezunu kadınlar bu düşünceye katılmadıklarını belirtmektedir. İş hayatında kadınların da erkekler kadar başarılı olduğu düşüncesi yaygındır. Chi-Square Testi sonucundaki değer 0,05'ten küçük olduğu için "kadının iş hayatındaki yetkinliği" ile "eğitim seviyesi" arasında ilişki olduğu söylenebilir. Eğitim düzeyi farklı iki grup, kadınların yönetim kısmında erkekleri yönetebilecek güce sahip olduklarını

vurgulamaktadırlar. Toplumda kadının yetersizliğini ön planda tutarak sembolik şiddet uygulamaya çalışılmaktadır ve her iki grup da bunun bilincinde ve dışındadır.

Tablo 15: Katılımcıların Güçlerinin Yetersizliğinden Dolayı Erkekler Tarafından Korunma Durumu

		Kadınlar kendilerini koruyacak güçte olmadıkları için erkekler tarafından korunmalıdır.			Toplam
		Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum	
Eğitim durumu	İlkokul	88	54	19	161
	Üniversite	9	50	102	161
Toplam		97	104	121	322

İlkokul mezunu kadınların %27,3'ü bu düşünceye katıldığını ifade etmektedir. Üniversite mezunu kadınların %31,6'sı kadınların korunması gerektiği düşüncesine katılmadığını ifade etmiştir. Chi-Square Testi sonucundaki değer 0,05'ten küçük olduğundan dolayı "kadının fiziksel yeterliliği" ile "eğitim seviyesi" arasında ilişki olduğu söylenebilir. Üniversite mezunu kadınlar kendi ayakları üzerinde duran bağımsız nüfus içerisindedir ve kadınların kendilerine güvenleri yüksektir. İlkokul mezunu kadınlar ise bağımlı nüfus içerisindedir. Dolayısıyla kadın naif ve anaç yapıda olduğu için kültürel yapı gereği kadının kendini koruyamayacağı sembolik şiddet vasıtasıyla bireylere kabullendirilmiştir. İki grup arasında farkın bulunma sebebi kadının kendine karşı hissettiği güvenden dolayıdır. İlkokul mezunu kadın yaşadığı bu sembolik şiddetin farkında değildir ve bu durumu sadece erkek tarafından korunmak olarak görmektedir.

Tablo 16: Katılımcıların Evi Geçindirme Görevini Erkeğe Verme Durumu

		Erkeğin öncelikli görevi evi geçindirmektir.			Toplam
		Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum	
Eğitim durumu	İlkokul	116	29	16	161
	Üniversite	32	21	108	161
Toplam		148	50	124	322

Erkeğin öncelikli görevinin evi geçindirmek olduğu düşüncesine ilkökul mezunu kadınların %36'sı katıldığını belirtmiştir. Üniversite mezunu kadınların %33,5'i katılmadığını belirtmiştir. İlkokul mezunu kadınlar, erkeğe verilen görevlerin başında evini geçindirmek olduğu ifade edilmektedir. Geleneksel yapıdaki aile tipine sahip olmamızdan ve ataerkil toplum yapımızdan

dolayı erkeğe biçilen sıfat önceliği evini geçindirmesidir. Bunun dışında ilkokul mezunu kadınlar çalışmadıklarından dolayı bir gelir sahibi değildir. Dolayısıyla bu görevi erkeğe yüklemektedir. Üniversite mezunu kadınlarda ise bu durum erkeğin görevi olarak görülmemektedir. Çünkü üniversite mezunu katılımcılar mesleklerinden dolayı gelir elde edebilmektedirler ve evi eşleriyle ortak şekilde geçindirebilmektedirler. Chi-Square Testi sonucundaki değer 0,05'ten küçük olduğundan dolayı “kadının erkeğe yüklediği kültürel rol” ile “eğitim seviyesi” arasında ilişki olduğu söylenebilir.

Tablo 17: Katılımcıların Namusu Koruma Görevini Erkeğe Yükleme Durumu

		Kadının namusunun koruyucusu erkektir.			Toplam
		Katılıyor m	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyor m	
Eğitim durumu	İlkokul	97	22	42	161
	Üniversite	5	13	143	161
Toplam		157	29	136	322

Üniversite mezunu kadınların %44,4'ü kadının namusunun koruyucusu erkek olduğu düşüncesine katılmadığını ifade etmektedir. İlkokul mezunu kadınların ise %30,1'i katıldığını, ifade etmektedir. Chi-Square Testi sonucundaki değer 0,05'ten küçük olduğundan dolayı “kadının kendi bedeni üzerinden erkeğe yüklediği kültürel rol” ile “eğitim seviyesi” arasında ilişki olduğu söylenebilir. Üniversite mezunu kadınların namus düşüncesi bireyseldir. Yani kendini koruyabileceğini ifade etmektedir. İlkokul mezunu kadınlarda ise namusunun koruyuculuğunu erkeğin görevi olduğunu düşünmektedir. Dolayısıyla iki grup arasında geleneksel rol ve görevlerden dolayı fark bulunmaktadır.

4.2.4. Cinsiyet Rol ve Tutumların Evliliğe Bakış Açısına Yönelik Bulgular ve Yorumlar

Toplumsal cinsiyette rol ve tutumun evliliğe bakış açısına yönelik yapılan görüşmede, “Kadın kocası tarafından aldatılmaya ses çıkarmalı mı, çıkarmamalı mı?” sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya üniversite mezunu çalışan kadınlar ve ilkokul mezunu çalışmayan kadınların tamamı aldatılma karşısında susmanın, kabullenmenin doğru olmadığını belirtmektedirler; Verilen cevaplara göre “kabullenmemek”, “sessiz kalmamak” ve “sadakatsizlik” temalarına ulaşılmıştır.

Üniversite mezunu kadınlara göre; “Ses çıkarılmalıdır ve bunun üzerinde konuşulmalıdır. Sorunun, sıkıntının nerede olduğu konusunda etraflıca konuşulmalıdır. Ses çıkarmayıp görmezden gelinirse tekrarları yaşanabilir” (Ü/2). “Tabi ki çıkarmalıdır. Aldatılma, ihanet gibi duygular ses çıkartılmayacak durumlar olmamakla birlikte kadın da erkek de gayet ses çıkarmalıdır” (Ü/10). “Hiçbir kadın aldatılmayı hak etmez ve bu aldatılmanın karşısında sessiz kalmamalıdır. Bazı

kadınlar çocuklarını düşünüp aldatılma karşısında ses çıkarmamaktadır. Çocukları bahane edip susmak artık kırılması gereken bir gerçekliktir” (Ü/16).

İlkokul mezunu kadınlara göre; “Asıl sessiz kalınması büyük hata olur. Bu sadakatsizliğe, saygısızlığa ve aşağılanmaya sessiz kalınmamalıdır. Değersizleştirilmeye, kadınlık gururunun ayaklar altına alınmasına izin verilmemelidir” (İ/1). “Eşler arasında dürüstlük ve güven çok önemlidir. Bir erkek karısını aldatarak bu önemli noktaları çığnemiş olur ve aldatılan kadın evliliğine devam edemez, etmemelidir. Sadakatsiz insan bunu tekrar yapabilir” (İ/4). “Bu duruma göz yumulmamalıdır. Hiçbir kadın yuvası yıkılsın istemez ama hiçbir kadın da aldatılmayı hak etmez. Kadın için gururunu incitici bir davranış” (İ/13).

Tablo 18: Katılımcıların Ev İçerisinde Bütün Sözü Erkeğe Verme Durumu

	Evde erkeğin sözü geçmelidir.			Toplam	
	Katılıyor m	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyor m		
Eğitim durumu	İlkokul	86	46	29	161
	Üniversite	12	31	118	161
Toplam		98	77	147	322

Üniversite mezunu kadınların %36,6’sı katılmadığını belirtirken, ilkokul mezunu kadınların %26,7’si belirtmiştir. İlkokul mezunu kadınların evde erkeğin sözünün geçmesi yönündeki düşünceleri ataerkil sistemde erkek egemen toplum yapısının ön planda olmasından kaynaklanmaktadır. Kültürümüz ataerkil yapıyı geçmişten günümüze kadar sürdürmüş ve hala etkisini hissettirmektedir. Üniversite mezunu kadınlar kendilerinin de ev içerisinde söz sahibi olduklarını ifade etmektedirler. İlkokul mezunu kadınlarda ise bu düşünceye katılan kesim, ataerkil sistemden sıyrılmayıp ev içerisinde söz sahibinin erkek olması yönünde düşünmektedirler. Bu noktada iki grup arasında fark görülmektedir. Chi-Square Testi sonucundaki değer 0,05’ten küçük olduğundan dolayı “Aile içerisinde erkeğin geleneksel rolü” ile “eğitim seviyesi” arasında ilişki olduğu söylenebilir.

Diğer bir görüşme sorusunda ise “Kadının kocası, başka bir kadınla gayri resmi olarak yaşasa bile kadın resmi nikâhını bırakmalı mı, bırakmamalı mı?” sorusuna üniversite mezunu çalışan kadınların tamamı nikâhın bırakılması gerektiğini belirtirken, ilkokul mezunu çalışmayan kadınlardan 9 kişi nikâhın bırakılmasını belirtirken 7 kişi nikâhın bırakılmaması gerektiğini belirtmektedir. Verilen cevaplara göre “hayata devam etmek”, “acizlik”, “boşanmak”, “saygı ve güven”, “erkeğin sürdürülmesi” ve “çocukların düzeni” gibi temalara ulaşılmıştır.

Üniversite mezunu kadınlara ve ilkokul mezunu kadınların nikâhın bırakılmasını düşünenlere göre; “Bırakmalıdır. Her birey varlığını tek başına devam ettirebilir. Başka biri ile hayatına devam ettirmek isteyen erkek boşanıp gidebilir. Ben hayatıma tek başıma devam ederim” (Ü/3). “Bırakmalıdır. Zaten bitmiş bir ilişkiyi kâğıt üzerinde de bitirmek gereklidir. Herhangi bir çıkar için nikâh bırakılmıyorsa bu kadının acizliğini gösterir” (Ü/7). “Tek celsede bırakılmalıdır. Sadakati, saygısı, sevgisi olmayan insan gerekçe her ne olursa olsun tabii kalınmamalıdır” (Ü/13). “Bırakmalıdır. Kocasını başka bir kadınla yaşamayı tercih ediyorsa kendine olan saygısından ötürü boşanmalıdır” (Ü/16). “Bence bırakılmalıdır. Haysiyetsiz ve zoraki bir evliliği sürdürmenin anlamı yoktur. Yine de herkesin kendi tercihidir. Eşi zengin bazı kadınlar rahatları bozulmasın diye bu ilişkiye devam etmektedirler. Kadının kendine verdiği en büyük cezadır ve bu acizliktir” (İ/2). “Öyle bir kocadan hemen boşanmak gerekir. Kadının önce kendine saygısı olmalıdır. Kadına saygı duymayan erkekte hayır gelmez ve mutlu bir evlilik devam etmez” (İ/10). “Bana böyle bir ihaneti yapan erkekle yola devam edemem. Kocama karşı güvenim kalmaz. Kâğıt üzerinde bir evlilikle hayatımı sürdüremem. Boşanırım ve herkes kendi yoluna gider” (İ/14).

İlkokul mezunu kadınlardan nikâhın bırakılmamasını düşünen gruba göre; “Bence nikâh bırakılmamalıdır. Bunun sebebi ise erkeğin sürünmesi için uğraşırım. Beni aldatan kişi de aynı sıkıntıları yaşaması için boşanmam” (İ/4). “Nikâh bırakılmamalıdır. Çünkü çocukları da düşünmek gerekir. Çocuklar belirli bir yaşa gelene kadar kadın dişini sıkmalıdır. Kadın çocuklarının geleceğini ve kendi geleceğini güvence altına almalıdır” (İ/12). “Tabi ki boşanmamak gerekir. Diğer kadını mutlu etmemek için nikâhımı bırakmazdım. Benim yaşadığım sıkıntıyı onlar da yaşasın yeter ki” (İ/15).

Tablo 19: Katılımcıların Kültürel Açıdan Erkek Bebek Doğurmalarının Kendilerine Kattığı Değer Durumu

	Kültürümüzde erkek bebek dünyaya getiren kadın değerlidir.			Toplam	
	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum		
Eğitim durumu	İlkokul	117	15	29	161
	Üniversite	32	23	106	161
Toplam		149	38	135	322

Üniversite mezunu kadınların %32,9'u bu düşünceye katılmadığını belirtmiştir. İlkokul mezunu kadınların %36,3'ü katıldığını belirtmiştir. Üniversite mezunu kadınların erkek ve kız çocuk arasında ayırım yapmayarak her ikisine de sahip olmanın değerli olacağını belirtmektedir. İlkokul mezunu kadınlarda ise soyun erkekte geldiği düşüncesinden dolayı erkek bebek doğuran kadının değerli olduğunu düşünmektedir. Bu noktada ilkokul mezunu kadınlar kendi değerlerini

erkek bebek sahibi olmakla ilişkilendirmektedirler. Bu durum kadına küçük yaştan itibaren öğretilmektedir ve kadın da bunu içselleştirmektedir fakat bunun bir simgesel şiddet olduğunun farkında değildir. İki grup arasındaki farklı düşüncenin sebebi yine ataerkil toplum yapısının etkisindeki sembolik şiddetten kaynaklanmaktadır. Chi-Square Testi sonucundaki değer 0,05'ten küçük olduğundan dolayı "Aile içerisinde çocuklar üzerinden cinsiyetçi ayırım" ile "eğitim seviyesi" arasında ilişki olduğu söylenebilir.

Tablo 20: Katılımcıların Eşleriyle Aralarında Anlaşma Noktasında Sıkıntı Yaşanınca Susan Taraf Olma Durumu

		Kadınlar kocalarıyla anlaşamadıkları noktalarda susmalıdır			Toplam
		Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum	
Eğitim durumu	İlkokul	65	37	59	161
	Üniversite	16	14	131	161
Toplam		81	51	190	322

Üniversite mezunu kadınların %40,7'si eşleriyle anlaşamadıkları noktada susmaları gerektiği hususuna katılmadıklarını belirtmektedir. İlkokul mezunu kadınların %20,2'si katıldığını, %11,5'i kısmen katıldığını belirtmektedir. İlkokul mezunu kadınların bu düşünceye kısmen ve tamamen katılması evlilik birliği içerisinde ilişkinin sürdürülebilir olması için susmaları gerektiği düşüncesindedirler. İki grup arasında görülen fark evlilik hayatında kadın ve erkeğe yüklenen rolden kaynaklanmaktadır. Chi-Square Testi sonucundaki değer 0,05'ten küçük olduğundan dolayı "Eşler arası anlaşma durumu" ile "eğitim seviyesi" arasında ilişki olduğu söylenebilir.

Tablo 21: Katılımcıların Eşleri Tarafından Aldatılınca Susma Durumu

		Kadın kocası tarafından aldatılmaya ses çıkarmamalıdır.			Toplam
		Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum	
Eğitim durumu	İlkokul	10	4	147	161
	Üniversite	0	3	158	161
Toplam		10	7	305	322

Eş tarafından aldatılmak, bir kadın için uygulanan psikolojik şiddettir. Üniversite mezunu kadınların %49'u kadınların kocaları tarafından aldatılmasına ses çıkarmamasına katılmadığını ifade etmektedir. İlkokul mezunu kadınların ise %45,7'si bu düşünceye katılmadığını ifade etmiştir.

Aile birliği içerisinde kadın ve erkeğin belirli rol ve görevleri vardır. Her iki grup bulunan kadınlara göre, hiçbir kadın böyle bir olumsuzluğu hak etmediğini ve buna karşı sessiz durmayacaklarını ifade etmektedir ve iki grup arasında fark görülmemektedir. Chi-Square Testi sonucundaki değer 0,05'ten büyük olduğu için “kadının aldatılmaya karşı tepkisi” ile “eğitim seviyesi” arasında ilişki olduğu söylenemez.

Tablo 22: Katılımcıların Eşleri Tarafından Aldatılınca Nikâhlarını Bırakma Durumu

		Kadının kocası başka bir kadınla gayri resmi olarak yaşasa bile kadın resmi nikâhını bırakmamalıdır.			Toplam
		Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum	
Eğitim durumu	İlkokul	36	14	111	161
	Üniversite	9	11	141	161
Toplam		45	25	252	322

İlkokul mezunu kadınların %34,5'i aldatılan kadının resmi nikâhını bırakmamasına katılmadığını ifade ederken, üniversite mezunu kadınların %43,8'i bu düşünceye katılmadığını ifade etmiştir. Karı ve kocanın aile birliği içerisinde birbirine karşı sadakati önemlidir. Toplumun en küçük birimi ailedir ve bu aile içerisinde eşlerin rolleri vardır. Toplumsal açıdan kadının eşinden ayrılmasının olumsuz bir davranış olarak görünmesine sebep olan sembolik şiddete rağmen aldatılma karşısında her iki grup da aldatan eşten boşanmanın gerekliliğini ifade etmiştir ve iki grup arasında fark görülmemektedir. Chi-Square Testi sonucundaki değer 0,05'ten küçük olduğu için “kadının aldatılma sürecindeki tepkisi” ile “eğitim seviyesi” arasında ilişki olduğu söylenebilir.

Tablo 23: Katılımcıların Erkek Çocuk Sahibi Olmayan Kocanın Tekrar Evlenmesine Yönelik Durumu

		Kadın erkek çocuk doğurmadıysa erkek tekrar evlenebilir.			Toplam
		Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum	
Eğitim durumu	İlkokul	7	4	150	161
	Üniversite	0	0	161	161
Toplam		7	4	311	322

İlkokul mezunu kadınların %46,6'sı kadının erkek çocuk doğurmaması nedeniyle kocanın tekrar evlenebilme durumuna katılmadığını belirtirken, üniversite mezunu kadınların %50'sinin

yani tamamının bu düşünceye katılmadığını belirtmiştir. Trabzon yerelinde kadınlar eşlerinin bebeğin cinsiyetine göre tekrar evlenmelerine karşı durmaktadırlar. Dolayısıyla her iki grup da aynı düşüncededir. Chi-Square Testi sonucundaki değer 0,05'ten büyük olduğu için “kadının evliliği sürdürebilme şartı” ile “eğitim seviyesi” arasında ilişki olduğu söylenemez.

Tablo 24: Katılımcılara göre İş Hayatında Olan Kadınların Ailelerine Karşı İlgisi Durumu

		Çalışan kadınlar ev ve ailelerine karşı ilgilerini kaybederler.			Toplam
		Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum	
Eğitim durumu	İlkokul	37	45	79	161
	Üniversite	1	12	148	161
Toplam		38	57	227	322

İlkokul mezunu kadınların %24,5'i çalışan kadınların ev ve ailelerine karşı ilgilerini kaybettiği düşüncesine katılmadığını belirtirken, diğer yarısı ise kısmen ve tamamen ilgilerini kaybettiği düşüncesine katılmaktadırlar. Üniversite mezunu kadınların %46'sı bu düşünceye katılmamaktadır. İlkokul mezunu kadınların tamamı ev hanımıdır ve bu grubun yarısına göre çalışan kadınların ailelerine ve evlerine karşı ilgilerini kaybettiğidir. Öte yandan üniversite ve üzeri eğitimden mezun kadınların tamamı çalışan gruptur ve neredeyse tamamı aile ve evlerine karşı ilgilerini kaybetmediklerini ifade etmektedirler. Çalışan ve çalışmayan kadınlardan oluşan bu iki grup arasında fark görülmektedir. Chi-Square Testi sonucundaki değer 0,05'ten küçük olduğundan dolayı “çalışan kadının aileye karşı ilgisi” ile “eğitim seviyesi” arasında ilişki olduğu söylenebilir.

Tablo 25: Katılımcıların Kariyer Planlamasını Aile ve Çocuğa Göre Belirleme Durumu

		Kadın için kariyer, aile ve çocuktan sonra gelmelidir.			Toplam
		Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum	
Eğitim durumu	İlkokul	75	47	39	161
	Üniversite	19	47	95	161
Toplam		94	94	134	322

Üniversite mezunu kadınların %29,5'i kariyerlerinin aile ve çocuklarından sonra gelmesi düşüncesine katılmadıklarını ifade etmişlerdir. İlkokul mezunu kadınların %23,3'ü bu düşünceye katıldığını ifade etmiştir. İlkokul mezunu çalışmayan kadınların düşüncesine göre çalışan

kadınların aile ve çocuklarına zaman ayıramadıkları ve bundan dolayı öncelik sırasına ailelerini koymaları gerektiğini belirtmektedirler. Buna rağmen üniversite mezunu çalışan kadınların sıralamalarında böyle bir plan bulunmamaktadır. Dolayısıyla iki grup arasında fark görülmektedir. Chi-Square Testi sonucundaki değer 0,05'ten küçük olduğundan dolayı “kadının kariyer planlaması” ile “eğitim seviyesi” arasında ilişki olduğu söylenebilir.

Tablo 26: Katılımcıların Ev Dışı Aktivitelerine Erkeklerin Karışma Durumu

		Erkekler eşlerinin ev dışına çıkmasına karışma hakkına sahiptir.			Toplam
		Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum	
Eğitim durumu	İlkokul	67	52	42	161
	Üniversite	11	52	98	161
Toplam		78	104	140	322

Üniversite mezunu kadınların %30,4'ü eşleri tarafından ev dışına çıkmalarına karışma hakkına sahip oldukları düşüncesine katılmadıklarını ifade ederken, ilkokul mezunu kadınların %20,8' eşleri tarafından ev dışına çıkarken karışma hakkına sahip oldukları düşüncesine katıldıklarını ifade etmektedirler. İlkokul mezunu kadınlar, eşlerini izin alınması gereken kişi olarak görmektedirler ve bu hakkı onlara vermektedirler. Böylece iki grup arasında fark vardır. Chi-Square Testi sonucundaki değer 0,05'ten küçük olduğundan dolayı “kadının eşi tarafından sınırlılıklarına karşı duruşu” ile “eğitim seviyesi” arasında ilişki olduğu söylenebilir.

4.2.5. Cinsiyet Rol ve Tutumların Kadına Bakış Açısına Yönelik Bulgular ve Yorumlar

Toplumsal cinsiyette rol ve tutumların kadına bakış açısına yönelik yapılan görüşmede katılımcılara, “Kadın itaatkâr olmalı mı olmamalı mı?” sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya üniversite mezunu çalışan kadınların tamamı kadınların itaatkâr olması gerektiğini belirtirken, ilkokul mezunu çalışmayan kadınlarda ise 10 kişi itaatkâr olmamayı, 6 kişi itaatkâr olunması gerektiğini belirtmiştir. Verilen cevaplarda “ortak karar alma”, “karşılıklı sorumluluk”, “saygı” ve “ev içi huzur” temalarına ulaşılmıştır.

Üniversite mezunu çalışan kadınlara göre; “Kadın, erkek fark etmez körü körüne kimse itaatkâr olmamalıdır. Sözü bir kaba koymak evliliğin özüdür. En doğru karar birlikte alınmalıdır, itaatkâr olmak değil” (Ü/6). “Kadın tek başına itaatkâr olmamalı, erkek de onunla birlikte olmalıdır. İtaatkâr olmak karşılıklı, beraber yaşamının getirdiği bir gerçekliktir. Karı-koca hayatlarını beraber sürdürdükleri için birbirlerine karşı sorumlulukları birbirlerine olan itaattir

mesela” (Ü/8). “Olmamalıdır. Aslında kimse itaatkâr olmamalıdır. İtaat etmek kelimesi koşulsuz her şeye boyun eğmek şeklinde düşünülüp kadından da beklenen bu ise çok yanıltır” (Ü/9).

İlkokul mezunu çalışmayan kadınlardan itaatkâr olunmamayı belirtenlere göre; “Kadın ve erkekler itaatkâr değil de, saygılı, hayat şartlarına göre hareket etmelidir. Günümüzde eşler birbirine tahammülsüz ve çabuk tüketen insanlar. Gerçek sevgi saygı asla tükenmemelidir” (İ/1). “Olmamalıdır. Hiçbir insan başkasının üzerinde hüküm süremez. Aynı çatı altında eşler birbirine karşı saygıyı koruduğu müddetle itaat durumu algısal olarak ortadan kalkar” (İ/6). “Olmamalı. Çiftler birbirlerine önem verdikleri için düşüncelerine de önem verip dikkat etmelidir. Karşılıklı hoşgörü ve anlayış çerçevesinde fikir birliği olmalıdır. Eşler itaatini bu şekilde yaşamalıdır” (İ/7).

İlkokul mezunu çalışmayan kadınlardan itaatkâr olunması gerektiğini belirtenlere göre; “İtaatkâr olunmalıdır. Çünkü kadının kocasına saygısı itaatine bağlıdır. İtaat saygıyı ifade eder” (İ/6). “Kadın olduğu için itaatkâr olmalıdır. Kadın itaatkâr olmazsa evde huzur olmaz” (İ/8). “Bize öğretilen kocaya saygı göstermek. Bunu da itaat ederek gösterdik. Kadın öyle davranmazsa evde huzur olmaz. Kadın erkekten daha fedakârdır. Bunu ailesi için yuvası için yapar” (İ/10).

Tablo 27: Katılımcıların Kültürümüzde Ev İçi Temizlik ve Yemek İşlerinin Kendi Görevleri Olma Durumu

	Türk kültüründe ev içerisindeki temizlik ve yemek işleri kadına aittir.			Toplam	
	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum		
Eğitim durumu	İlkokul	117	30	14	161
	Üniversite	89	17	55	161
Toplam		206	47	69	322

İlkokul mezunu kadınları %36,3’ü kültürümüzde ev içi temizlik ve yemek işlerinin kadına ait olduğu düşüncesine katıldıkları ifade etmektedirler. Üniversite mezunu kadınların %27,6’sı katıldıklarını ifade etmektedir. İlkokul ve üniversite mezunu kadınların kültürel olarak dayatılan kadınlık algısının sonucunda sembolik şiddetin etkisi görülmektedir. Ev içi görevlerin genel olarak kadına ait olduğu düşüncesi her iki grupta da kültürel etkinin sonucu olarak görülmekte ve bu noktadaki düşüncelerinde fark görülmemektedir. Chi-Square Testi sonucundaki değer 0,05’ten küçük olduğundan dolayı “kadının ev içi rol ve görevleri” ile “eğitim seviyesi” arasında ilişki olduğu söylenebilir.

Diğer bir görüşme sorusu ise “Kadınlar her zaman bakımlı ve güzel olmalı mı, olmamalı mı?”. Üniversite mezunu çalışan kadınların ve ilkokul mezunu çalışmayan kadınların cevaplarına göre “kişisel tercih”, “roller ve yoğunluk” ve “özgüven” temalarına ulaşılmıştır.

Her iki gruba göre; “Kadının elinden geldiğince evet bakımlı olmalıdır. Fakat olamayacağı zamanlar da mevcuttur. Bu durum sadece kadın için değil erkek için de geçerlidir. Kişi kendi isteğine göre kendine özen gösterir. Bu kişinin kendisine olan saygısı ve tercihidir” (Ü/4). “Kadınlar yeri geldiğinde anne, yeri geldiğinde iş kadını gibi farklı rollere sahip olabilir. Bu roller ve yoğunluk aynı olmayacağından her zaman bakımlı olamayabilir ama bu kadının tercihidir” (Ü/5). “Bakım ve güzellik konusu görecelidir. Kişinin kendini güzel ve iyi hissetmesi için kendine bakması gerekli ise öyle olmalıdır. Bunu kadın belirler, oluşturulmuş kalıplara bağlı değildir” (Ü/9). “Dayatılan bir güzellik anlayışı bulunmaktadır. Her kadın buna uyacak diye bir kaide bulunmamaktadır. Temiz ve kişisel bakımı illaki gereklidir. Gerisi kadınlar üzerine oluşturulan algıdır. Kadın kendisi için temizliğini ve bakımını yapmalıdır” (İ/12). “Olmalıdır ama bunu kendi istediği için bakım yapmalıdır. Başkasına güzel görünmek bir noktaya kadar ama gerisi kadının kendine olan saygısı ve sevgisindedir” (İ/7). “Kadının bakımı ve güzel görünmesi kendine olan özgüvenini artırır. Kendisini iyi hissetmesi için yapabilir ama bunu her zaman yapmak zorunda değildir” (İ/9). “Zamanı yeterse ve canı isterse her zaman bakımlı ve güzel olabilir ama bu görecelidir. Bakım her zaman kadına kendini iyi hissettirir. Kadın önce kendine saygı duymalıdır, salmamalıdır. Bakım her zaman kozmetik değildir. Temizlik de bakımdır” (İ/16).

Tablo 28: Katılımcıların Kadına Verdikleri Öncelikli Görevin Annelik Olma Durumu

	Kadının öncelikli görevi anneliktir.			Toplam
	Katılıyor m	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyor m	
Eğitim durumu				
İlkokul	106	32	23	161
Üniversite	48	58	55	161
Toplam	154	90	78	322

İlkokul mezunu kadınların %32,9’u kadının öncelikli görevinin annelik olduğu düşüncesine katıldığını belirtmektedir. Üniversite mezunu kadınlar kendi içerisinde dağılım göstermiştir ve kadınların %14,9’u katıldığını, %18’i kısmen katıldığını ve %17,1’i katılmadığını belirtmiştir. Üniversite mezunu kadınlarda oranlar birbirine çok yakındır. Kadın, doğumundan itibaren ileriki yaşamına hazırlanırken öğretilen en önemli şeylerden biri anneliktir. Sembolik şiddet üzerinden bakılırsa her kadının önceliğinde annelik olması gerektiği dayatılmaktadır. Chi-Square Testi sonucundaki değer 0,05’ten küçük olduğundan dolayı “kadının rol ve görevi” ile “eğitim seviyesi” arasında ilişki olduğu söylenebilir.

Tablo 29: Katılımcıların Duygusallıklarından Dolayı Doğru Karar Vermeme Durumu

		Kadınlar duygusal oldukları için doğru karar veremezler.			Toplam
		Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum	
Eğitim durumu	İlkokul	35	42	84	161
	Üniversite	3	22	136	161
Toplam		38	64	220	322

İlkokul mezunu kadınların %26,1'i bu düşünceye katılmadığını belirtirken, üniversite mezunu kadınların %42,2'si katılmadığını belirtmiştir. Her iki gruptaki kadınların çoğunluğu kadınların kararlarını vermelerinde duygularının ve duygusallıklarının etkisi olmadığını ifade etmişlerdir. Kadınların yaratılışlarından ötürü var olan duygu durumu cinsiyetçi rollerinden dolayı kadın üzerinde doğru karar verememesine sebep olacağı düşünülse de iki grup arasında fark görülmemiştir. Chi-Square Testi sonucundaki değer 0,05'ten küçük olduğundan dolayı "kadının karar verme yeteneği" ile "eğitim seviyesi" arasında ilişki olduğu söylenebilir.

Tablo 30: Katılımcılara Göre Genç Kızın Erkek Arkadaşa Sahip olması Durumu

		Genç bir kızın erkek arkadaşı olması normaldir.			Toplam
		Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum	
Eğitim durumu	İlkokul	81	42	38	161
	Üniversite	122	23	16	161
Toplam		203	65	54	322

Üniversite mezunu kadınların %37,9'u genç bir kızın erkek arkadaşı olması düşüncesine katıldığını ifade ederken, ilkokul mezunu kadınların %25,2'si bu düşünceye katıldığını ifade etmektedir. Toplumsal cinsiyet rollerimize göre hareket etmemiz yönündeki düşünceler her noktada karşımıza çıkmaktadır. Toplum içerisinde kadına yüklenen sorumluluklar vardır. Dolayısıyla her iki grup da ağırlıklı olarak katıldığını ifade etmiştir ve aralarında fark bulunmamaktadır. Chi-Square Testi sonucundaki değer 0,05'ten küçük olduğundan dolayı "kadının kararlarına cinsiyetçi yaklaşım" ile "eğitim seviyesi" arasında ilişki olduğu söylenebilir.

Tablo 31: Katılımcıların Sokağa Çıkabilmelerine Yönelik Özgürlük Durumu

	Bir kadın istediği saatte sokağa çıkabilir.			Toplam	
	Katılıyor m	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyor m		
Eğitim durumu	İlkokul	41	39	81	161
	Üniversite	73	60	28	161
Toplam		114	99	109	322

İlkokul mezunu kadınların %25,2'si bir kadının istediği saatte sokağa çıkabileceği düşüncesine katılmadığını ifade ederken, üniversite mezunu kadınların %22,7'si bu düşünceye katıldığını ifade etmektedir. İlkokul mezunu kadınların “katılıyorum” ve “kısmen katılıyorum” cevabını veren kesime göre, bir kadının belirli saatler dışında ev dışında bulunmaması gerektiğini sembolik şiddet yoluyla kabullenirken, üniversite mezunu kadınlar ise kadınların erkekler gibi istediği saatte sokağa çıkabilecekleri özgürlükte olduklarını ifade etmektedirler. Dolayısıyla bu iki grup arasında bu noktada fark görülmektedir. Chi-Square Testi sonucundaki değer 0,05'ten küçük olduğu için “kadının kişisel özgürlüğü” ile “eğitim seviyesi” arasında ilişki olduğu söylenebilir.

Tablo 32: Katılımcıların Sadece Kadın Hekime Muayene Olma Durumu

	Kadınlar sadece kadın hekime muayene olmalıdır.			Toplam	
	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum		
Eğitim durumu	İlkokul	22	21	118	161
	Üniversite	5	10	146	161
Toplam		27	31	264	322

Üniversite mezunu kadınların %45,4'ü bu düşünceye katılmadığını ifade ederken, ilkokul mezunu kadınların ise %36,6'sı katılmadığını ifade etmiştir. Her iki gruptaki kadınların, muayene olacakları doktoru cinsiyetine göre seçmediklerini ve doktoru özellikle kadın olarak belirlemediklerini belirtmektedirler. Dolayısıyla ilkokul ve üniversite mezunu kadınlar arasında bu noktada düşünce farkı görülmemektedir. Chi-Square Testi sonucundaki değer 0,05'ten küçük olduğu için “kadının kişisel seçimi” ile “eğitim seviyesi” arasında ilişki olduğu söylenebilir.

4.2.6. Cinsiyet Rol ve Tutumların Erkeğe Bakış Açısına Yönelik Bulgular ve Yorumlar

Toplumsal cinsiyette rol ve tutumların erkeğe bakış açısına yönelik yapılan görüşmede katılımcılara, “Erkeğin maddi yönü güçlüyse kadın çalışmalı mı, çalışmamalı mı?” sorusu

yöneltilmiştir. Bu soruya her iki gruptaki katılımcıların tamamı kadının çalışması yönündedir. Verilen cevaplarda “üretkenlik”, “özgürlük” ve “kendi ayakları üzerinde durmak” temalarına ulaşılmıştır.

Her iki gruptaki katılımcıların verdiği cevaplar şöyledir; “Çalışmalıdır. Kendine meslek edinmelidir, üretmelidir. Kadının her daim üretimde olması gereklidir. Bu hem kendi ayakları üzerinde durabilmesi hem de kendisini geliştirebilmesi için ön şarttır” (Ü/4). “Kadın her zaman çalışmalıdır. Hayatı, insanları, şartları görmelidir. Yaptığı iş tabi ki de maddi durumuna göre değişebilir ama çalışmanın, üretmenin çocuklarına, ailesine vatanına yararlı olur ve kendine olan güvenini artırır” (Ü/7). “Kadın özgür olmak için çalışmalıdır. Aslında erkeğin maddi manevi hükmü altına girmemelidir. Sosyalleşmek, kendi parayı kazanmak, mesleğini icra etmek insana ayrı bir güven vermekte ve kendini gerçekleştirme hissini yaşatmaktadır” (Ü/13). “Erkeğin maddi gücü olması aile için olumlu bir etkidir. Kadının özgürlüğü için kendi ekonomik kazancı önemli ama bunu kendi kazanıyorsa önemlidir. Benim şartlarımda olmadı pişmanlığımı hep yaşarım” (İ/2).

“Çalışmalıyız. Eğitim hayatımı maddi şartlardan dolayı sürdüremediğim için bir meslek sahibi olamadım. Bu hayatım boyunca bende bir eksiklik hissi olarak devam etmektedir. Her ne kadar erkeğin durumu iyi olsa da kadın kimseye muhtaç olmaması için çalışmalıdır” (İ/12). “Kadın, kendi ayakları üzerinde durabilmesi için çalışmalıdır. Üretmek her dönemde güzeldir. Üretmek özgürlüktür aslında. Üreten çalışan kadın saygı görür” (İ/14).

Tablo 33: Katılımcılara Göre Maddiyatı Düşük Ailelerdeki Çocukların Eğitim Hakkının Cinsiyete Göre Belirlenme Durumu

	Maddiyatı düşük ailelerde öğrenim hakkı kız çocuktan önce erkek çocuğa verilmelidir.			Toplam
	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum	
Eğitim durumu				
İlkokul	27	16	118	161
Üniversite	2	3	156	161
Toplam	29	19	274	322

Üniversite mezunu kadınların %48,4’ü öğrenim hakkı önceliğinin erkek çocuklara verilmesi düşüncesine katılmadığını ifade etmektedir. İlkokul mezunu kadınların ise %36,6’sı katılmadığını ifade etmektedir. Öğrenim hakkı erkek çocuk kadar kız çocuğunun da hakkıdır. Eğitim hakkının belirlenmesinde cinsiyete göre öncelik tanımak doğru değildir. Dolayısıyla üniversite mezunu ve ilkokul mezunu kadınların çoğunluğu erkek çocuğuna verilecek olan önceliğin kız çocuğuna da tanınmasını ifade etmektedir ve iki grup aynı düşünceye sahiptir. Chi-Square Testi sonucundaki

değer 0,05'ten küçük olduğu için “Erkek ve kız çocuğun eğitim hakkına cinsiyetçi yaklaşım” ile “eğitim seviyesi” arasında ilişki olduğu söylenebilir.

Diğer bir görüşme sorusu ise “Erkek hangi durumlarda şiddet uygulayabilir?”. Bu soruya her iki gruptaki katılımcıların hepsi şiddetin uygulanabilir bir alanının olmadığı düşüncesini ifade etmektedir. Katılımcıların cevaplarına göre “ataerkillik” ve “yetiştirilme tarzı” temalarına ulaşılmıştır. Her iki gruptaki katılımcılara göre; “Hiçbir durumda uygulayamaz ama nedense kendilerinde bu hakkı hep görürler. Bu aslında kişinin yetiştirilme meselesidir” (İ/13). “Sebebi ne olursa olsun erkek hiçbir durumda şiddetin hiçbir türünü uygulama hakkına sahip değildir ama buna engel olabiliyor muyuz? Hayır. Çünkü kültürümüz erkekleri ön planda tutmaktadır” (İ/15). “Erkeklerin baskın olduğu bir kültürde yaşadığımız için, erkekler kendilerinde bu hakkı görebiliyor. Ancak kimsenin hiçbir canlıya şiddet uygulamaya hakkı yoktur” (Ü/5). “Hiçbir suretle şiddet uygulanmamalıdır. Sorunların konuşularak uygulanmasını tercih etmeliyiz. Erkekleri toplumun önde gidenleri olarak görmezsek bir nebze onlara güç gösterme hakkını vermediğimizi anlatmış oluruz” (Ü/12).

Tablo 34: Katılımcıların Ailede Gelirin Kullanım Şeklini Erkeğin Kararına Bırakma Durumu

	Aile içerisinde gelirin nasıl kullanılacağına erkek karar verir.			Toplam
	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum	
Eğitim durumu				
İlkokul	35	35	91	161
Üniversite	6	15	140	161
Toplam	41	50	231	322

İlkokul mezunu kadınların %28,3'ü ev içerisinde maddi gelirin kullanım şeklinin kararını erkeğin vermesi düşüncesine katılmadığını belirtmektedir. Üniversite mezunu kadınların %43,4'ü ise bu düşünceye katılmadığını belirtmektedir. Üniversite mezunu kadınlar, çalışan grup oldukları için kendi ekonomik gelirlerine sahiptirler. Bu yüzden ev içerisindeki maddi gelirin kullanım hakkı sadece erkeğe ait değildir. İlkokul mezunu kadınlar ise çalışmayan grubu oluşturmaktadır ve eşlerinin maddi geliriyle geçimlerini sağlamaktadırlar. Dolayısıyla bu gelirin yine aile içi ortak gelir olduğu için kullanım kararı sadece erkeğe ait olmadığını belirtmektedirler. Bu noktada iki grup da benzer düşünceye sahiptir. Chi-Square Testi sonucundaki değer 0,05'ten küçük olduğu için “aile içi maddi gelirin kullanım hakkı” ile “eğitim seviyesi” arasında ilişki olduğu söylenebilir.

Tablo 35: Katılımcıların Evlilikte Erkeğin Yaşının Daha Büyük Olması Yönündeki Durumu

	Evlilikte kadının yaşı erkeğin yaşından küçük olmalıdır.			Toplam	
	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum		
Eğitim durumu	İlkokul	84	43	34	161
	Üniversite	21	31	109	161
Toplam		105	74	143	322

Üniversite mezunu kadınların %33,9'u evlilik birliği içerisinde kadının yaşının erkekten küçük olması gerektiği düşüncesine katılmadığını ifade ederken, ilkokul mezunu kadınların %26,1'i ise bu düşünceye katılmaktadır. Üniversite mezunu kadınlar için erkek ve kadın arasındaki yaş farkı önemli değildir. İlkokul mezunu kadınlar ise eğitim hayatını yarıda bıraktığı için evliliğe genç yaşta başlamaktadırlar. Dolayısıyla iki grup arasında fark bulunmaktadır. Chi-Square Testi sonucundaki değer 0,05'ten küçük olduğu için "eşler arası yaş kıstası" ile "eğitim seviyesi" arasında ilişki olduğu söylenebilir.

Tablo 36: Katılımcıların Ailelerindeki Kararları Erkeklerin Vermesi Durumu

	Aile içerisinde kararları erkekler vermelidir.			Toplam	
	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum		
Eğitim durumu	İlkokul	87	39	35	161
	Üniversite	1	10	150	161
Toplam		88	49	185	322

Üniversite mezunu kadınların %46,6'sı ailede kararları erkeğin vermesi noktasındaki düşünceye katılmadığını ifade etmektedir. İlkokul mezunu kadınların ise %27'si bu düşünceye katıldığını ifade etmektedir. Üniversite mezunu kadınlar, aile içerisinde kararların sadece erkeklerle bırakılmamasını hatta bu kararlarda kadınların da yer alması gerektiğini ifade etmektedirler. İlkokul mezunu kadınlar ise, evde en yetkin kişi olarak erkeği görmekte ve karar verme hakkını erkeğe yüklemektedir. Dolayısıyla ilkokul ve üniversite mezunu kadınların bu konudaki düşüncesi farklıdır. Chi-Square Testi sonucundaki değer 0,05'ten küçük olduğu için "erkeğe yüklenen geleneksel rol" ile "eğitim seviyesi" arasında ilişki olduğu söylenebilir.

Tablo 37: Katılımcıların Şiddet Uygulayan Erkeğe Yönelik Durumu

	Erkek bazı durumlarda karısını dövebilir.			Toplam	
	Katılıyor m	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyor m		
Eğitim durumu	İlkokul	18	13	130	161
	Üniversite	1	1	159	161
Toplam		19	14	289	322

İlkokul mezunu kadınların %40,4'ü erkeğin eşine şiddet uygulaması noktasındaki düşüncesine katılmadığını belirtmektedir. Üniversite mezunu kadınların ise %49,4'ü bu düşünceye katılmadığını belirtmektedir. İlkokul ve üniversite mezunu kadınların büyük çoğunluğu erkeklerin eşlerine karşı uygulayacakları şiddetin her türüsüne karşıdır. Dolayısıyla iki grup aynı düşünceye sahiptir. Chi-Square Testi sonucundaki değer 0,05'ten küçük olduğu için "kadına yönelik şiddet" ile "eğitim seviyesi" arasında ilişki olduğu söylenebilir.

Tablo 38: Katılımcıların İş Hayatındaki Konumlarında Erkeğin Daha Yüksek Konumda Olma Durumu

	İş hayatında kocanın mevkisi karısının mevkinden yüksek olmalıdır.			Toplam	
	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum		
Eğitim durumu	İlkokul	100	24	37	161
	Üniversite	6	11	144	161
Toplam		106	35	181	322

İlkokul mezunu kadınların %31,1'i bu düşünceye katıldığını ifade ederken, üniversite mezunu kadınların ise %44,7'si bu düşünceye katılmadığını ifade etmektedir. Toplumsal yapı gereği erkeğin bir adım önde tutulmasından kaynaklı ataerkil yapıdaki durumların sonuçlarından biri de iş hayatında eşler arasındaki konum farkının oluşturulmak istenmesidir. İlkokul mezunu kadınlar geleneksel etkiden dolayı kendini erkekten bir adım geride tutmaktadır. Dolayısıyla iki grup arasında bu noktada fark görülmektedir. Chi-Square Testi sonucundaki değer 0,05'ten küçük olduğu için "Eşlerin iş hayatındaki konumlarının birbiri üzerindeki etkisi" ile "eğitim seviyesi" arasında ilişki olduğu söylenebilir.

Tablo 39: Katılımcıların Erkekleri Güçlü ve Koruyucu Olarak Görme Durumu

		Erkekler güçlü ve koruyucudur, sahip çıkarlar.			Toplam
		Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum	
Eğitim durumu	İlkokul	115	32	14	161
	Üniversite	37	70	54	161
Toplam		152	102	68	322

İlkokul mezunu kadınların %35,7'si katıldığını ifade ederken, üniversite mezunu kadınların %21,8'i kısmen katıldığını ifade etmektedir. Her iki gruptaki kadınlar, erkeklere toplum tarafından atfedilen sıfatları üstlenebildiğini ifade etmektedirler. Ataerkil toplum yapımızdan dolayı erkeklere belirli sorumluluklar ve roller yüklenmiştir. Dolayısıyla kadınlar erkeklerden onları korumasını ve sahip çıkması noktasında olumlu bakmaktadır ve bu iki grup bu noktada aynı düşüncelere sahiptir. Chi-Square Testi sonucundaki değer 0,05'ten küçük olduğu için “erkeğe yüklenen kültürel rol ve sıfatlar” ile “eğitim seviyesi” arasında ilişki olduğu söylenebilir.

SONUÇ

Araştırma içerisinde önemli bir yere sahip olan Bourdieu'nun ortaya koyduğu sembolik şiddet kavramı, toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rolleri üzerinden incelenmeye çalışılmıştır. Bu inceleme Trabzon yerelindeki kadına yönelik simgesel şiddetin sınıfsal kullanımı, eşitlik, gelenek, evlilik, kadın ve erkek olarak kategorilere ayrılarak anket ve görüşme (mülakat) yöntemleri kullanılarak yapılmıştır. Bu kategoriler toplumsal cinsiyet noktasında simgesel şiddetin daha fazla uygulandığı alanlardır. Bu kategorilerin oluşturulmasındaki amaç, toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rollerinin sembolik şiddet üzerinden irdelenmesidir.

İnsanlar doğdukları, büyüdüleri kültürün algısıyla meydana gelen toplumsal cinsiyet kaidelerine göre yaşamlarını şekillendirmektedir. Geçmişten beri var olan gelenek ve göreneklerimizle şekil alan bu kaidelerde erkeğin ailesinin geçimini sağlaması veya kadının ev işlerini yapması gibi toplumda dayatılan rol ve görevler kişinin doğumundan itibaren fark etmeden öğrenmesine neden olur. Bu rol ve görevler çoğunlukla Bourdieu'nun ortaya koyduğu sembolik şiddeti içermektedir. Toplum içerisinde var olan bu rol ve görevleri kabul etmeyip bunların dışında hareket eden kişi, o toplumdaki bireyler tarafından kabul görmemekte ve toplum dışına itilmektedir. Dolayısıyla bu dışlanma hareketiyle kişi cinsiyet rollerine yönelik sembolik şiddeti yaşamış olur.

Toplumsal cinsiyet ilişkileri yine o toplum içerisinde yaratılmakta ve yaşatılmaktadır. Bireyler bu ilişkilere doğumdan itibaren maruz kaldığından dolayı benimsemeleri daha kolay olmaktadır. Böylece birey bu ilişki şeklini yargısız kabul etmektedir. Aslında bu ilişkilerle birey fark etmeden şiddet uygulamaktadır ya da şiddete maruz kalmaktadır. Temel olarak simgesel şiddet de budur; gizli, nazik ve farkında olunmamasıdır. Toplum içerisinde belirlenen cinsiyet rol ve görevler bireylere seçme imkânlarıyla sunulmamaktadır. Birey, kadın ya da erkek olsun, bu rol ve görevlerin uygulanması noktasında mecbur bırakılmaktadır. Dolayısıyla bu gibi durumlarda bireyin cinsiyeti fark etmeksizin belirlenen kalıplara sokulduğu için sembolik şiddeti yaşamaktadır.

Sembolik şiddet, hayatımızın hemen hemen her noktasında kendini gösteren ve sürekli karşılaştığımız şiddetin bir türüdür. Sembolik şiddet toplumla ve toplumda yaşanan olay ve olgularla iç içedir. Sembolik şiddet birçok konuda uygulandığı gibi toplumsal cinsiyet üzerinden de oldukça fazla uygulanmaktadır.

Sembolik şiddet, temelinde belirlenmiş bir güç altında bu gücü kabullenmekle ve içselleştirmekle başlamaktadır. Bir adım ötesinde ise bu şiddetin normalleştirilmesi gelmektedir. Normalleştirilen sembolik şiddet devamında tekrardan şiddetin meydana gelmesine yol açmaktadır. Kişi bu güç altında farkında olmadan içselleştirdiği ve normal olarak kabul ettiği sembolik şiddeti hayatının her alanında uygular hale gelmektedir. Kişi bu durumu normal olarak kabul ettiğinden dolayı artık şiddet olarak görmemekte ve bu şiddet kısmı gizli kalmaktadır. Böylece bu durum toplum içerisinde bireylerin yaşamlarını sınırlarla belirlemektedir. Bu noktada kadın uygulanan sembolik şiddet altında bu sembollerini kabullenmektedir ve yaşamı boyunca sorgulamadan belirlenen kalıp içerisinde yaşamını sürdürmektedir. Kabullenilen sembollerin üretimi toplumsal açıdan gelenek göreneklerden, kültürden, eğitimden, ekonomiden, dinden ve bunun gibi birçok kurum yoluyla tekrarlanarak kadınlara toplum içerisinde belirlenen, kadın olmayı öğreten toplumsal tahakküm şeklidir.

Bu çalışma, kadına yönelik simgesel şiddetin sınıfsal kullanımını Trabzon ili üzerinden incelemeyi amaçlamıştır. Burada önemli nokta evli kadınların eğitim düzeylerine göre sembolik şiddete maruz kalma düzeyi ve eğitim düzeyine göre aralarındaki farkları incelemeyi konu edinmiştir. Bu doğrultuda öncelikle tezin çıkış noktası ve temeli olan sembolik şiddeti kavramsallaştıran Pierre Bourdieu ve sosyolojisi üzerinde durulmuştur. Bourdieu' nun temel olarak seçilen sembolik şiddet kavramı dışında alan, habitus ve sermaye kavramları açıklanmıştır. Bu kavramlar da sembolik şiddet kadar kuramsal kısmı destekleyen kavramlar olduğu için üzerinde durulmuştur. Sermaye noktasında, önemli kavramlardan kültürel sermaye ve ekonomik sermaye yani eğitim seviyesi ve gelir düzeyi yönünden ele alınmaktadır. Diğer bölümde şiddet kavramına yer verilmiştir. Şiddetin tarihteki yeri ve geçmişten günümüze kadar kendini nasıl gösterdiği anlatılmıştır. Ardından şiddetin çeşitleri olan fiziksel, psikolojik, cinsel ve ekonomik şiddet açıklanarak Bourdieu noktasında sembolik şiddet kavramı aktarılmıştır.

Sonraki başlıkta tezin ikinci temel noktası olan toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rolleri konusuna yer verilmiştir. Toplumsal cinsiyetin tarihselliği dolayısıyla kadın ve erkeğin toplum içerisindeki yeri ve rolleri açıklanmıştır. Ardından bu rollere ilişkin kuramlar; feminist yaklaşım, psikanalitik yaklaşım, biyolojik yaklaşım, sosyal öğrenme yaklaşımı ve bilişsel gelişim teorisi üzerinde durulmuştur. Kültürümüzde büyük bir yere sahip olan ataerkillik açıklanmıştır. Ardından ise yapılan anket ve görüşme yöntemleriyle elde edilen bulgular, ortaya koyulan bu kuramsal bilgilerle desteklenmeye çalışılmıştır.

Araştırma sırasında farklı kültürel sermayeye ve farklı ekonomik sermayeye sahip kadınlar ile yapılan anket ve mülakat sonucunda kültürel olarak toplumda var olan sembolik şiddetin kendini şiddet olarak göstermediği durumlar ve kalıplar bulunmaktadır. Toplumsal cinsiyet ilişkilerinde eşlerin gündelik hayatlarındaki rol ve görevlerini eşit şekilde paylaşmaları önemlidir. Kültürümüz içerisinde ev içi görevler kadına, ev dışı görevler ise erkeğe ait olduğu yönünde

kodlanmıştır. Ataerkil toplum yapısının bir sonucu olarak kadın ev içi görevleri tamamen üstlenmektedir. Bu durum ise ataerkil düzenle birlikte gelen sembolik şiddetin sonucudur. Türk gelenek yapısının içerisinde yetişen kadın kendisi için belirlenen rol ve görevlerin altında yatan sembolik şiddetin birçok kez farkında olmamaktadır. Kültürümüz içerisinde ev işlerinin eşler arasında eşit paylaşılması beraber yapılması yönünde düşünen eğitim düzeyi fark etmeksizin tüm katılımcılar eşitlikçi cinsiyet rollerine olumlu bakmaktadırlar. Diğer bir nokta ise kadın ve erkek arasında eşitliğin belirlenen roller dışında kabul görmesidir. Kültürel sermayeyi elinde bulandıran kesim eşitlikten yana iken kültürel ve sosyal sermayenin düşük olduğu kesim eşitlik noktasında olumsuz etkilenmektedir. Bu durum sembolik şiddetin kültürel ve sosyal sermaye üzerindeki olumsuz etkisini ortaya koymaktadır.

Toplumun her kesiminde kadınlar bireysel kararlarını alırken erkekler kadar özgür olabilmelidir. Kadının aldığı kararlar içerisinde toplumda kabul görmek kadar bu kararlar sonucunda toplumdaki dışlanma da yaşayabilmektedir. Kadının aldığı kararlardan biri boşanmak ise; bu kararı kendisi verebiliyorken hayatının bir sonraki adımında boşandığı için damgalanabilmektedir. Bu damgalamayı yapan yine o toplum içerisinde sembolik şiddetin etkisinde yaşayan kişi ya da kişilerden oluşmaktadır. Bourdieu noktasında kültürel sermayesi yani eğitim düzeyi düşük kadınlar toplumsal etkinin sonucu olan sembolik şiddeti ya damgalanarak ya da damgalanmaktan çekinmesi sonucu boşanmaktan vazgeçerek yaşamaktadır. Boşanmak, toplumda olumsuz algı yaratmasından dolayı birçok kadın sonraki adımı düşünerek kararlarından vazgeçmektedir. Bu vazgeçiş toplumun dayattığı, insanların da içselleştirdiği sembolik şiddetin etkisidir. Kültürel sermaye yükseldikçe boşanmış bir erkekle boşanmış bir kadın aynı özgürlükte yaşayabilir düşüncesine olumlu yaklaşım da artmaktadır. Araştırma sırasında kültürel sermaye yönünden düşük kadınların bu duruma yaklaşımı, içselleştirdiği toplum baskısı sonucu yaşayacakları sembolik şiddetten dolayı kendilerini daha geri planda tutmalarına yol açmaktadır. Aslında bu düşüncedeki kesim içselleştirdiği ve içerisinde bulunduğu sembolik şiddetin farkında değildir. Bu noktada toplumda boşanmış bir kadın ile boşanmış bir erkeğe yaklaşım aynı olmadığı için katılımcılar arasında eşitlikçi bir yaklaşım görülmemektedir.

İçerisinde bulunduğumuz coğrafya geçmişten günümüze kadar ataerkil sistem yapısını bünyesinde barındırmıştır. Bu sistemi yaşayan toplumlarda erkek kadından daha fazla itibar görmektedir. Mevcut sistem içerisinde kadınlar sembolik şiddete maruz kalmaktadır fakat cinsiyet rollerinin eşitlikçi yaklaşıma yönelik bakış açısında eğitim düzeyinin artmasıyla beraber bu şiddetin etkisi azalmaktadır. Kültürel sermayesi yüksek kadınlar daha eşitlikçi yaklaşarak ataerkil sistemin olumsuz yönlerinden daha az etkilenmektedir. Dolayısıyla Trabzon yerelindeki kadınların eğitim seviyesi ile kadının eşitlikçi cinsiyet rollerine yönelik tutumları arasında anlamlı bir ilişki vardır hipotezini desteklemektedir.

Toplum tarafından günlük yaşamda erkek ve kadına geleneksel olarak yüklenen roller ve görevler vardır. Buradaki önemli nokta kadının kendisine yüklenen cinsiyet rol ve görevler içerisinde sembolik şiddetten etkilenme durumudur. Toplumdaki kalıplara göre, kadının fiziki yetenekleri ve yeterlilikleri üzerinden mesleki yönelimleri belirlenmektedir. Bazı meslek grupları cinsiyetçi yaklaşım ile kategorilere ayrılmaktadır. Bu ayrıştırmayla beraber mesleklerin cinsiyeti oluşmaktadır ve bazı mesleklere kadın mesleği, bazılarına ise erkek mesleği denilmektedir. Toplumda oluşan bu yargı sonucunda kadınların yapabileceği ve yapamayacağı düşünülen meslek grupları meydana gelmiştir. Bu söylem aslında sembolik şiddeti içermektedir. Kadına neleri yapıp yapmayacağı noktasında sınırlar çizerek bu durumu fark ettirmeden içselleştirmesi sağlanmaktadır. Kültürel olarak içerisinde fiziki güç barındıran ve ev dışı işler erkeğe yüklenmiş rol ve görevlerdir. Mesleklerin kategorize edilmesinde bu etkenler de yer almaktadır. Dolayısıyla güç, kuvvet gerektiren ev dışı işler erkeğin görevi iken ev içerisinde daha az fiziki güç gerektiren görevler de kadına yüklenmiştir. Eğitim düzeyi düşük kadınlarda erkek mesleği diye oluşturulan meslek grubuna karşı kendilerini yetersiz hissettirilerek sembolik şiddeti kendi içerisindeki yetersizliğiyle yaşamaktadır. Kadınların meslekleri cinsiyetçi yaklaşıma göre ayırmadan yerine getirmeleri eğitim düzeyiyle doğru orantılıdır. Eğitim düzeyi dolayısıyla kültürel sermayesi yüksek kadınlar öncelikle kendilerine güvenmekte ve mevcut sembolik şiddetin farkına vararak içerisinde sınırlanmaktadır. Kültürel sermaye düzeyi arttıkça gelenekselleşmiş ve kalıplaşmış meslek seçimi etkisini kaybetmektedir.

Kültürel yapı içerisinde kadına tanınan söz hakkı sembolik şiddetle iç içedir. Kadın kendi kararlarını alabilecek durumda iken bazı durumlarda onun yerine karar alınabilmektedir. Geleneksel yapıdaki ailelerde bir kadın evlenene kadar babasının, evlendikten sonra eşinin yanında ve kararlarıyla bir arada olması beklenmektedir. Dolayısıyla kadın, bulunduğu ortam gereğince belirli sınırlar içerisinde yer almaktadır. Kadına dayatılan bu sınırlar sembolik şiddeti içermektedir fakat kadın yetiştirildiği kültür gereği bu durumu sembolik şiddet olarak görmemektedir. Çünkü bu şiddet ve düşünce şekli kültür içerisinde sindirilerek içselleştirilmiştir. Eğitim düzeyi düşük kadınlar mesleki açıdan gelir sahibi değildir ve bu durum kadını evlilikten önce babasına evlendikten sonra ise kocasına bağımlı hale getirmektedir. Bu kesimdeki kadınlar bağımlı nüfusta yer almaktadır. Bu durum ise eğitim düzeyinin artmasıyla aşılacaktır. Kadının kültürel sermayesinin artması sonucunda kendi konumunu kendi belirlemektedir. Böylece kadın artık bir meslek ve gelir sahibi olarak bağımsız nüfusta yer almaktadır. Geleneksel yaklaşımın etkisiyle oluşan bu sembolik şiddet, eğitim düzeyi yüksek ve kendi gelirini elde edebilen kadınlar tarafından fark edilmekte ve beraber yaşamayı sadece sözünden çıkmamak olarak düşünmemektedir. Eğitim düzeyi yüksek kadınlar babanın ve eşin söz hakkının yanında kendi söz haklarının da olduğunu bilincindedir. Eğitim düzeyi düşük kadınlarda ise geleneksel olarak babaya karşı gelmeme veya eşe karşı gelmeme gibi düşüncelerden dolayı oluşturulan saygı görünümü sembolik şiddeti farkında olmadan yaşamaktadır ve bu durumu sorgulamamaktadır. Kadın ya da erkek fark etmeksizin herkesin bir birey olduğu düşüncesi geleneksel düşünceden kültürel sermayesi düşük kesimlerde fark

edilmemektedir. Dolayısıyla bu iki kesim arasında geleneksel olarak farkın ortaya çıkmasına sebep olmaktadır.

Ataerkil yapının bir diğer sonucu ise soyun erkekler tarafından belirlendiği düşüncesidir. Bu durum ardında sembolik şiddeti taşımaktadır. İçerisinde cinsiyetçi yaklaşımı da barındırmaktadır. Erkek çocuk sahibi olmanın öneminin vurgulanması beraberinde kız çocuk sahibi olmanın önemsizliğini ortaya koymaktadır. Önceki dönemlerde çocuğun cinsiyetinin önemi ön plandayken ilerleyen süreçle beraber artık kültürel sermaye fark etmeksizin kadınlar arasında sahip olunan çocuğun cinsiyeti eş değerde görülmektedir. Kültürümüzde erkek çocuğun önemi ileriki dönemlerde soyadının sürdürüleceği düşüncesinden de kaynaklanmaktadır.

Eski dönemlerden itibaren kadın ev içi görevlerden sorumlu olduğu için ev dışında korunmaya muhtaç imajı çizilmiştir. Kültürel sermayesi düşük kadına kendi fiziksel gücünün farkına varmadan korunmaya ihtiyacı olduğu benimsetilmektedir. Dolayısıyla kadın kendi gücünü göz ardı ederek erkek tarafından korunma ihtiyacına yönelmektedir. Bu yönelim sembolik şiddetin geleneksel bir şeklidir. Kadının herhangi bir olumsuzluğa karşı korunma düşüncesi ardından erkeğe yüklenen koruma düşüncesini de getirmektedir. Bu düşünce daha küçük yaşlarda geleneksel olarak aile içerisinde baba tarafından korunma ihtiyacının benimsetilmesiyle başlamaktadır. Kadına dayatılan sembolik şiddet korunma içgüdüleriyle kendini göstermektedir. Bunun yanı sıra kadının korunma ihtiyacı eşe karşı bağımlı olmasından dolayıdır. Maddi geliri düşük ailelerde mecburiyet olarak içselleştirilen durum aslında sembolik şiddettir. Kendi ekonomik özgürlüğünü sağlayamamış ve gelir sahibi olmayan sosyal sermayesi ve eğitim seviyesi düşük kadınların kendine karşı yeterli özgüveni bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu durum korunma ihtiyacını beraberinde getirmektedir. Eğitim düzeyi yüksek kadınlar ise gelir sahibi oldukları için ekonomik olarak bağımsız nüfusta yer aldıklarından dolayı hem sosyal sermayesi yüksek hem de öncelikle kendilerine karşı güvenleri mevcuttur. Bu durumda kadın biri tarafından korunmayı beklemekten ziyade kendi kendini koruma gereksinimini gerçekleştirmektedir. Böylece kadın erkeğin korumasına muhtaç kalmayarak sembolik şiddetin farkına varıp bu düşünceden ayrılmaktadır. Böylece kültürel öğelerin yaşamımızın hemen hemen her noktasına sirayet etmesiyle beraber Trabzon yerelindeki kadınların cinsiyet rol ve tutumları açısından kadınların gelir düzeyiyle ilişkili eğitim seviyesi ile kadının geleneksel yaklaşımdaki sembolik şiddet arasında anlamlı bir ilişki vardır hipotezini desteklemektedir.

Evlilik birliği içerisinde kadın ve erkeğe toplum tarafından yüklenen rol ve görevler vardır. Geleneksel aile yapısı içerisinde erkeğe yüklenen görevlerden biri evi geçindirmesi üzerinedir. Kültürümüz içerisinde eskiden erkek ev dışında çalışır, kazanır ve ailesiyle paylaşır. Kadın ise ev içerisinde. Bu sistem eğitim düzeyi düşük kadınlarda düşünce yapısı olarak hala devam etmektedir. Eğitim seviyesi yüksek kadınlar ise mesleki açıdan bir gelir elde etmekte ve evi eşiyile beraber geçindirmektedir. Dolayısıyla bu durum eğitim düzeyine göre değişkenlik göstermektedir.

Erkek otoritesine dayanan ataerkil yapıdan dolayı evlilik birliği içerisinde söz hakkının erkeğe verilmesi ve bu birlik içerisinde hükmü geçen tarafın erkek olması gerektiği eğitim düzeyi düşük kadınlar tarafından düşünülmektedir. Bu durumda kültürel sermayesi düşük kadınlar ataerkil düşünceden sıyrılamayıp sembolik şiddeti yaşamakta ve düşüncelerinde hala barındırmaktadır. Bu kültürel durum eğitim düzeyinin artmasıyla azalmaktadır. Kültürel sermayesi yüksek kadınlarda ise, evde erkeğin sözünün geçtiği gibi kadının da sözünün geçmesi gerektiğini düşünmektedir. Böylece sembolik şiddetten uzaklaşmış olmaktadır.

Evlilik birliği içerisinde belirlenen rol ve tutumlar dışında eşlerin birbirlerine karşı sadakati önemlidir. Sadakatsizlik sonucu aldatılan kadının bu durum karşısındaki tutumu önemlidir. Aile birliğinin bozulmaması için aldatılma karşısında kadının susması sembolik şiddeti yaşamaktır. Eğitim düzeyi dolayısıyla kültürel sermayesi fark etmeksizin kadınlar bu durum içerisindeki sembolik şiddeti kabul etmemektedir. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet rollerinde kadının evlilikteki cinsiyet rolü ile eğitim seviyesi arasında olumlu bir ilişki vardır hipotezini desteklememektedir.

Toplum tarafından erkek ve kadına atfedilen rol ve görevler bulunmaktadır. Kadına hane içi, erkeğe ise haneyi yönetmek ve hane dışı görevler verilmektedir. Bu rol ve görevler içerisinde kadına dayatılan kadınlık algısından dolayı sembolik şiddet yaşamaktadır. Gelişen toplum yapısıyla beraber kadın çalışma hayatına girerek ev içi görevlerin sadece kadına ait olmadığını görseller de yine geleneksel rollerden tam olarak sıyrılamamaktadırlar. Dolayısıyla kültürel sermaye fark etmeksizin kadınlar ağırlıklı olarak ev içi rollerini kabul etmektedirler.

Ataerkil sistemle beraber erkeğe daha çok güçlü, kuvvetli, yöneten, otorite sahibi ve karar alma gibi roller yüklenmektedir. Dolayısıyla kültürel birikimlere göre güçlü, büyük, sözü geçen gibi özellikleri içermektedir. Kadının yaşı erkekten daha küçük olması gerektiği düşüncesinde yaş üzerinden kadına simgesel şiddet uygulanmaktadır. Böylece eğitim düzeyinin artmasıyla bu şiddet şekli sorgulanmakta ve kabul görmemektedir. Aynı şekilde eşler arası iş hayatında konum farkı da sembolik şiddet içermektedir. Kültürel sermayesi düşük kadınlara göre iş hayatında da erkekler bir adım önde olmalıdır. Kadına öğretilen bu düşünce aslında içerisinde erkeğin aile içinde otoritesinin bozulmaması için benimsetilmiş bir sembolik şiddettir. Erkeğin iş hayatındaki konumu eşinden düşük olursa ev içi otoritesinin bozulacağı düşünülmektedir. Kültürel sermaye yükseldikçe bu düşünce eşler arasında konum farkının sıkıntı yaratmayacağı yönündedir. Böylece toplumsal cinsiyette kadın ve erkeğe yüklenen rol ve görevlere yönelik bakış açısı ile eğitim seviyesi arasında olumlu bir ilişki vardır hipotezini desteklemektedir.

Sonuç olarak içerisinde yaşadığımız toplum simgesel şiddeti oluşturulmuş sosyal düzen içerisinde insanın var olduğu hemen her noktaya yedirilmiş ve toplumun geneline sirayet eden rol ve görevler şeklinde yüklenmiştir. Genel olarak etki ettiği kişiye göre sembolik şiddet sorgulanır ya da sorgulanmaz durumdadır. Dolayısıyla Trabzon yerelinde kadına yönelik simgesel şiddetin

sınıfsal kullanımında; kültürel sermaye ve dolayısıyla ekonomik sermaye, farklı iki grup arasında karşılaştırılma noktasında, sembolik şiddetin varlığının hissedilmesi açısından fark vardır. Kadınların geneli toplumsal cinsiyet üzerinden sembolik şiddeti yaşamaktadır fakat eğitim düzeyindeki dolayısıyla kültürel sermayenin artışıyla beraber daha az hissedilmekte ve daha az içselleştirilmektedir. Eğitim düzeyinin azalması kültürel sermayenin de azalmasına yol açarak kadına yüklenen daha ağır cinsiyet rol ve tutumlar sonucunda sembolik şiddet daha çok kendini göstermektedir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Açıkgöz, Hasret Ozan (2014), **Zonguldak İl Merkezinde Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetin Yaygınlığı, Şiddet Türleri, Şiddet Algısı ve Kadınların Şiddete Yönelik Tutumları**, Tıpta Uzmanlık Tezi, Bülent Ecevit Üniversitesi- Tıp Fakültesi.
- Aktaş, Gül (2013), “Feminist Söylemler Bağlamında Kadın Kimliği: Erkek Egemen Bir Toplumda Kadın Olmak”, **Edebiyat Fakültesi Dergisi**, 30(1), 53-70.
- Altınay, Ayşe Gül (2013), **Vatan, Millet, Kadınlar**, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Arendt, Hannah (1997), **Şiddet Üzerine**, (Çev. Bülent Peker), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Arpacı, Murat (2013), “Modernitenin Eşiğinde Toplumsal Cinsiyet Rejimi: Pastoral İktidar, Beden Politikaları ve Evlilik”, **Doğu Batı Dergisi**, (63), 131-146.
- Arsoy, Naciye (2011), **Türk Masallarında Ataerkillik, Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığı ve Kadın**, Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Atalay, Ezgi (2019), **Savaş ve Toplumsal Cinsiyet: Suriyeli Mülteci Kadınların Toplumsal Cinsiyete Dayalı Kadın Sağlığı Sorularının İncelenmesi**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale On sekiz Mart Üniversitesi- Eğitim Bilimler Enstitüsü.
- Atabek, Erdal (2002), **Kışkırtılmış Erkeklik Bastırılmış Kadınlık**, 25. Baskı, Akdeniz Yayıncılık, İstanbul.
- Aydın, Özgür (2014), **Pierre Bourdieu Düşünümselliğinde Devlet ve Simgesel Şiddet**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bakırcıoğlu, Rasim (2012), **Ansiklopedik Eğitim Ve Psikoloji Sözlüğü**, Anı yayıncılık, Ankara.
- Bayhan, Vehbi (2013), “Beden Sosyolojisi ve Toplumsal Cinsiyet”, **Doğu Batı Dergisi**, (63), 145-164.
- Baykal, Türkcın (2008), **Ailede Kadına Yönelik Fiziksel Şiddet, Bu Şiddete İlişkin Tutumlar ve Kadının Şiddet Yaşantısı**, Yayınlanmış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bora, Aksu ve Üstün, İlknur (2005), “**Sıcak Aile Ortamı**” **Demokratikleşme Sürecinde Kadın ve Erkekler**, Tesev Yayınları, İstanbul.
- Bourdieu, Pierre (1995), **Pratik Nedenler**, (Çev. Hülya Tufan), Kesit Yayıncılık, İstanbul.
- _____ (1996), **Toplumbilim Sorunları**, (Çev. Işık Ergüden), Kesit Yayıncılık, İstanbul.

- _____ (1997), **Televizyon Üzerine**, (Çev. Turhan Ilgaz), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- _____ (1999), **Sanatın Kuralları**, (Çev. Necmettin Kamil Sevil), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- _____ (2014), “Sosyolojiye Övgü”, **Cogito**, 76(Bahar), 8-15.
- _____ (2015a), **Ayırım**, (Çev. Derya Fırat ve Günce Berkkurt), Heretik Yayınları, Ankara.
- _____ (2015b), **Devlet Üzerine**, (Çev. Aslı Sümer), İletişim Yayıncılık, İstanbul.
- _____ (2015c), **Eril Tahakküm**, (Çev. Bediz Yılmaz), Bağlam Yayınları, İstanbul.
- _____ (2016), **Sosyoloji Meseleleri**, (Çev. Filiz Öztürk vd.), Heretik Yayınları, 2. Baskı, Ankara.
- Bourdieu, Pierre ve Chartier, Roger (2014), **Sosyolog ve Tarihçi**, (Çev. Zuhâl Karaca), Açılım Kitap Yayınları, İstanbul.
- Bourdieu, Pierre ve Eagleton, Terry (2013), “Bir Röportaj: Doxa (Kanaat) ve Sıradan Yaşam” **İdeolojiyi Haritalamak**, (Çev. Sibel Kibar), Dipnot Yayınları, Ankara.
- Bourdieu, Pierre ve Passeron, Jean-Claude (2015), **Yeniden Üretim**, Levent Ünsaldı vd. (Der.), Heretik Yayınları, Ankara.
- Bourdieu, Pierre ve Wacquant, Loic (2003), **Düşünsel Bir Sosyoloji için Cevaplar**, (Çev. Nazlı Ökten), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Butler, Judith (2005), **Cinsiyet Belası**, (Çev. Başak Ertür), Metis Yayınları, İstanbul.
- _____ (2009), “Toplumsal Cinsiyet Düzenlemeleri”, **Cogito**, 58(Bahar), 73-91.
- Büyükokutan, Barış (2014), “Amerikan Sosyoloğu Olarak Pierre Bourdieu”, **Cogito**, 76(Bahar), 35-41.
- Büyüköztürk, Şener (2017), **Bilimsel Araştırma Yöntemleri**, 23. Baskı, Pegem Akademi, Ankara.
- Calhoun, Craig (2014), “Bourdieu Sosyolojisinin Ana Hatları”, Güney Çeğin vd. (Der.), **Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi**, 1. Baskı içinde (77-129), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Chanter, Tina (2009), “Psikanalitik ve Post-Yapısalcı Feminizm ve Deleuze”, **Cogito**, 58(Bahar), 93-129.
- Coşkun, Anahit ve Özdilek, Resmîye (2012), “Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Sağlığa Yansıması ve Kadın Sağlığı Hemşiresinin Rolü”, **Hemşirelik Eğitim ve Araştırmaları Dergisi**, 9(3), 30-39.

- Coşkun, Yeşim (2019), **Türkiye’de Yayınlanan Evlilik Programları Ekseninde Toplumsal Cinsiyet Rollerinin İncelenmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çeğin, Güney ve Tatlıcan, Ümit (2014), “Bourdieu ve Giddens: Habitus ve Yapının İkiliği”, Güney Çeğin vd.(Der), **Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi**, 1. Baskı içinde (303-366), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Çeğin, Güney vd. (2014), “Özerk ve Müdahil Bir Sosyal Bilim İçin”, **Cogito**, 76(Bahar), 5-7.
- Çelebi, Nilgün (1990), **Kadınlarımızın Cinsiyet Rolü Tutumları**, Sebat Ofset, Konya.
- Çelik, Bahar (2016), **Sosyal Hizmet Mesleğinin Seçiminde Cinsiyet Rollerinin Etkisi: Konya Örneği**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi- Sağlık Bilimler Enstitüsü.
- Çelik, Özlem (2008), **Ataerkil Sistem Bağlamında Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Belirlenmesi**, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çubuk Kaya, F. Duygu (2011), “Kadın Beyni, Erkek Beyni Varsa Eşcinsel Beyni de Var mı?”, **Cogito**, 65-66(Bahar), 167-174.
- Direk, Zeynep (2009), “Simone de Beauvoir: Abjeksiyon ve Eros Etiği”, **Cogito**, 58(Bahar), 11-38.
- _____ (2012), “Queer Kuram ve Cinsiyet Farklılığı”, Cüneyt Çakırlar vd. (Haz.), **Cinsellik Muamması**, 1. Baskı içinde (72-92), Metis Yayınları, İstanbul.
- Doğan, Görkem Gülay (2014), **Gezi Parkı Eylemleri Örneğinde Sembolik Şiddete İlişkin Medyatik Temsil**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dökmen, Zehra Y. (2015), **Toplumsal Cinsiyet**, 6. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Ecevit, Yıldız (2003), **Toplumsal Cinsiyetle Yoksulluk İlişkisi Nasıl Kurulabilir? Bu İlişki Nasıl Çatışabilir?**, Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, 25(4), 83-88.
- _____ (2011), “Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisine Başlangıç”, Yıldız Ecevit vd. (Ed.), **Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi**, 1. Baskı içinde (2-4), Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Eken, Ahmet (2005), “Bir Olgu Olarak Türkiye’de Şiddet”, **Cogito**, 6-7(Kış-Bahar), 407-410.
- Erten, Yavuz ve Ardalı, Cahit (2005), “Saldırganlık, Şiddet ve Terörün Psikososyal Yapıları”, **Cogito**, 6-7(Kış-Bahar), 143-163.
- Gazioğlu, Elif (2013), “Doğu Karadeniz Bölgesinin Toplumsal Cinsiyet Rejimi ve Kadınların Toplumsal Konumları”, **Karadeniz Araştırmaları**, 40(Kış), 95-108.
- Giddens, Anthony (2012), **Sosyoloji**, (Çev. Cemal Güzel), Kırmızı Yayınları, İstanbul.

- Göker, Emrah (2014), “Ekonomik İndirgemeci mi Dediniz?”, Güney Çeğin vd.(Der.), **Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi**, 1. Baskı içinde (277-302), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Hobart, Mark (2005), “Şiddet ve Susku: Bir Eylem Siyahasına Doğru”, **Cogito**, 6-7(Kış-Bahar), 51-64.
- İskender, Küçük (2005), “Beş Dakika Delikanlı Olmanın Dayanılmaz Sıkıcılığı”, **Cogito**, 6-7(Kış-Bahar), 297-298.
- Kaçan, Tülay (2018), **Çalışan Evli Kadınların Cinsel Yaşam Kalitesinde Toplumsal Cinsiyet Rollerini ve Çift Uyumu İlişkisi**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kağıtçıbaşı, Çiğdem ve Cemalcılar, Zeynep (2014), **Dünden Bugüne İnsan ve İnsanlar Sosyal Psikolojiye Giriş**, 16. Baskı, Evrim Yayınevi, İstanbul.
- Kandiyoti, Deniz (1996), **Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar**, (Çev. Aksu Bora vd.), Metis Yayınları, İstanbul.
- Karınca, Eray (2011), **Sorularla Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet**, Afşaroğlu Matbaası, Ankara.
- Kaya, Ali (2014), “Pierre Bourdieu’nün Pratik Kuramının Kilidi: Alan Kavramı”, Güney Çeğin vd.(Der.), **Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi**, 1. Baskı içinde (397-419), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Keane, John (1998), **Şiddetin Uzun Yüzyılı**, (Çev.Bülent Peker), Dost Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Keleş, Ruşen ve Ünsal, Artun (2005), “Kent ve Siyasal Şiddet”, **Cogito**, 6-7(Kış-Bahar), 91-103
- Köse, Hüseyin (2004), **Bourdieu Medyaya Karşı**, Papirüs Yayınevi, İstanbul.
- Marshall, Gordon (1999), **Sosyoloji Sözlüğü**, (Çev. Osman Akınbay ve Derya Kömürcü), Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara
- Metin Sert, Dilek (2008), **Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Erken Cumhuriyet Dönemi Temsili Slogan Heykellerine Bakış**, Yayınlanmış Tezsiz Yüksek Lisans Projesi, Ankara Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Moses, Rafael (2005), “Şiddet Nerede Başlıyor”, **Cogito**, 6-7(Kış-Bahar), 23-27.
- Nagl-Docekal, Herta (2009), “Feminist Felsefenin Geleceği”, **Cogito**, 58(Bahar), 219-224.
- Ökten, Nazlı (2014), “Devlet Üzerine: Son Bir Hesaplaşma”, **Cogito**, 76(Bahar), 79-89.
- Öz, Murat (2018), **Yoksul Ailelerde Kadına Yönelik Eş Şiddeti Ve Şiddeti Etkileyen Faktörler**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Özsöz, Cihat (2009), **Pierre Bourdieu Sosyolojisi ve Simgesel Şiddet**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Öztimur, Neşe (2014), “Feminist Teoride Pierre Bourdieu Tartışmaları”, Güney Çeğin vd. (Der.), **Ocak ve Zanaat Pierre Bourdieu Derlemesi**, 1. Baskı içinde (581-604), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Paglia, Camile (2004), **Cinsel Kimlikler**, (Çev. Anahid Hazaryan ve Fikriye Demirci), Epos Yayınları, Ankara.
- Pala Kaplan, Sanem (2005), **Eğitim Sendikalarında Toplumsal Cinsiyet Politikaları: Kadın Öğretmenlerde Toplumsal Cinsiyet**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Phillips, Anne (1995), **Demokrasinin Cinsiyeti**, (Çev. Alev Türker), Metis Yayınları, İstanbul.
- Poole, Ross (1993), **Ahlak ve Modernlik**, (Çev. Mehmet Küçük), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Riches, David (1989), **Antopolojik Açıdan Şiddet**, (Çev. Dilek Hattatoğlu), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Sezgin, Gülsen (2019), **Kadına Yönelik Aile İçi Şiddete İlişkin Tutumlar, Şiddeti Meşrulaştırma, Dindarlık ve Dini Başa Çıkma Üzerine Bir Araştırma (Malatya İli Örneği)**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale On sekiz Mart Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Slattery, Martin (2014), **Sosyolojide Temel Fikirler**, (Çev. Ümit Tatlıcan ve Gülhan Demiriz), Sentez Yayıncılık, İstanbul.
- Swartz, David (2011), **Kültür ve İktidar**, (Çev. Elçin Gen), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Türk, H. Bahadır (2014), ” “Sihirden Nefret Eden Bir İlizyonist”: Bourdieu, Gelenek ve İdeoloji”, Güney Çeğin vd. (Der.), **Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi**, 1. Baskı içinde (605-626), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Üner, Sarp (2008), **Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini Ulusal Eylem Planı**, Fersa Ofset, Ankara.
- Ünsal, Artun (2005), “Genişletilmiş Bir Şiddet Tipolojisi”, **Cogito**, 6-7(Kış-Bahar), 29-36.
- Üstün, İlknur (2009), “Trabzon’un Misafirleri”, Güven Bakırezer vd. (Der.), **Trabzon’u Anlamak**, 1. Baskı içinde (361-402), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Yakupoglu, M. Mukadder (2005), “Erotizmde Şiddet ve Ahlak İlişkisi”, **Cogito**, 6-7(Kış-Bahar), 313-318.
- Yılmaz, Sinem (2014), **Toplumsal Cinsiyeti İnşa Eden Bir Kurum Olarak Medya; Reklamlar Aracılığıyla Ataerkil İdeolojinin Kadın Bedeni Üzerindeki Tahakkümü**, Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Young, Iris Marion (2009), “Yaşanan Bedene Karşı Toplumsal Cinsiyet: Toplumsal Yapı ve Öznellik Üzerine Düşünceler”, **Cogito**, 58(Bahar), 39-56.

Wacquant, Loic (2014a), “1993'te Bourdieu: Bilimsel Kutsamaya Dair Bir Vaka incelemeesi”, **Cogito**, 76(Bahar), 16-34.

_____ (2014b), “Pierre Bourdieu: Hayatı, Eserleri ve Entelektüel Gelişimi”, Güney Çeğin vd. (Der.), **Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi**, 1. Baskı *içinde* (53-76), İletişim Yayınları, İstanbul.

Wittig, Monique (2009), “Kadın Doğulmaz”, **Cogito**, 58(Bahar), 193-201.

EKLER

Ek 1: Anket Formu

KADINA YÖNELİK SİMGESEL ŞİDDETİN SINIFSAK KULLANIMI, TRABZON İLİ ÖRNEĞİ DEĞERLENDİRME ANKETİ

Bu anket Trabzon yerindeki kadınların cinsiyet rol ve tutumlarını sembolik şiddet üzerinden ölçmek amacıyla hazırlanmıştır. Vermiş olduğunuz cevaplar sadece bilimsel amaçlı kullanılacaktır. Bu nedenle verecek olduğunuz cevapların doğruluğu, araştırmanın sağlıklı ve başarılı sonuçlar üretebilmesi açısından son derece önemlidir. Lütfen adınızı soyadınızı belirtmeyiniz. Çalışmaya katıldığınız için teşekkür ederim.

Cemile YILMAZ – KTÜ

1. Yaşınız: 4. Gelir düzeyiniz: -0-1000... -1001-2500...-2501-3500...
2. Mesleğiniz: -3501-5000... -5001 ve üzeri ...
3. Eğitim durumunuz:

Lütfen aşağıdaki önermelerle ilgili size en yakın cevabı seçiniz ve çarpı (X) ile işaretleyiniz:

A- Katılıyorum	B- Kısmen Katılıyorum	C- Katılmıyorum	A	B	C
5. Türk kültüründe ev içerisindeki temizlik ve yemek işleri kadına aittir.					
6. Evde erkeğin sözü geçmelidir.					
7. Kadınlar erkek mesleği (şoför, müdür ... vb.) yapmamalıdır.					
8. Kültürümüzde erkek bebek dünyaya getiren kadın değerlidir.					
9. Kadınlar kocalarıyla anlaşamadıkları noktalarda susmalıdır.					
10. Ailenin maddi birikimi erkek ve kız çocuk arasında eşit paylaşılmalıdır.					
11. Kadınlar belirli meslekleri (hemşire, öğretmen, aşçı, temizlikçi.. vb.) yapmalıdır.					
12. Kültürümüzde ev işleri karı-koca arasında ortaklaşa yapılmalıdır.					
13. Bir kadın evlenene kadar babasının, evlendikten sonra kocasının sözünden çıkmamalıdır.					
14. Evlilik birliği içerisinde karı-koca bebek sahibi olma kararını beraber vermelidir.					
15. Kadının öncelikli görevi anneliktir.					
16. Kadınlar duygusal oldukları için doğru karar veremezler.					
17. Soyun devamı için erkek çocuk sahibi olmak önemlidir.					
18. Kadın kocası tarafından aldatılmaya ses çıkarmamalıdır.					
19. İş hayatında kadın yönetici, erkek çalışanları yönetecek güçte değildir.					
20. Genç bir kızın erkek arkadaşı olması normaldir.					
21. Kadınlar kendilerini koruyacak güçte olmadıkları için erkekler tarafından korunmalıdır.					
22. Kadının kocası başka bir kadınla gayri resmi olarak yaşasa bile kadın resmi nikâhını bırakmamalıdır.					
23. Maddiyatı düşük ailelerde öğrenim hakkı kız çocuktan önce erkek çocuğa verilmelidir.					
24. Erkeğin öncelikli görevi evi geçindirmektir.					
25. Bir kadın istediği saatte sokağa çıkabilir.					
26. Boşanmış bir kadın, boşanmış bir erkek kadar özgür yaşayabilir.					
27. Aile içerisinde gelirin nasıl kullanılacağına erkek karar verir.					
28. Evlilikte kadının yaşı erkeğin yaşından küçük olmalıdır.					
29. Kadınlar sadece kadın hekime muayyene olmalıdır.					
30. Kadın erkek çocuk doğurmadıysa koca tekrar evlenebilir.					
31. Aile içerisinde kararları erkekler vermelidir.					
32. Boşanma kadın için utanç verici bir durumdur.					
33. Erkek bazı durumlarda karısını dövebilir.					
34. İş hayatında kocanın mevkisi karısının mevkiinden yüksek olmalıdır.					
35. Kadının namusunun koruyucusu erkektir.					
36. Çalışan kadınlar ev ve ailelerine karşı ilgilerini kaybederler.					
37. Kadın için kariyer, aile ve çocuktan sonra gelmelidir.					
38. Erkekler eşlerinin ev dışına çıkmasına karışma hakkına sahiptir.					
39. Erkekler güçlü ve koruyucudur, sahip çıkar.					

Ek 2: Görüşme (Mülakat) Soruları

GÖRÜŞME SORULARI

1. Kadın-erkek eşit midir? Neden?
2. 'Erkek gibi güçlü ol.' Cümlesi sizin için ne ifade etmektedir?
3. Kadın itaatkâr olmalı mıdır, olmamalı mıdır? Neden?
4. Evlenmeyi isteyen bir genç kızın evleneceği kişiyi seçmesinde son kararı baba vermeli midir, vermemeli midir? Neden?
5. Erkeğin maddi yönü güçlüyse kadın çalışmalı mıdır, çalışmamalı mıdır? Neden?
6. Kadınlar her zaman bakımlı ve güzel olmalı mıdır, olmamalı mıdır? Neden?
7. Kadın kocası tarafından aldatılmaya ses çıkarmalı mıdır, çıkarmamalı mıdır? Neden?
8. Kadının kocası, başka bir kadınla gayri resmi olarak yaşasa bile kadın resmi nikahını bırakmalı mıdır, bırakmamalı mıdır? Neden?
9. Erkek hangi durumlarda kadına şiddet uygulayabilir?

ÖZGEÇMİŞ

Cemile YILMAZ, 03.02.1992 tarihinde Trabzon İli Ortahisar İlçesi'nde doğdu. 2006 yılında Namık Kemal İlköğretim Okulu'nu; 2010 yılında Akçaabat Anadolu Lisesi'ni; 2015 yılında da Pamukkale Üniversitesi - Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü'nü bitirdi. 2017 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalında yüksek lisans programına başladı.

YILMAZ, bekâr olup İngilizce bilmektedir.

